

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Zambrów

Spis treści

1.	Wstęp.....	4
2.	Przesłanki i podstawa prawna opracowania dokumentu.....	5
3.	Powiązanie programu z dokumentami strategicznymi i planistycznymi.....	6
3.1	Szczebel europejski.....	6
3.2	Szczebel krajowy.....	6
3.3	Szczebel regionalny.....	8
3.4	Szczebel lokalny.....	9
4.	Opis obszaru objętego opracowaniem.....	12
4.1	Rys historyczny.....	13
4.1	Układ osadniczy gminy.....	17
5.	Diagnoza sytuacji i czynników kryzysowych.....	19
5.1	Metodologia.....	19
5.2	Strefa społeczna.....	22
5.2.1	Struktura demograficzna.....	22
5.2.2	Pomoc społeczna.....	27
5.2.3	Bezpieczeństwo.....	31
5.2.4	Bezrobocie.....	36
5.2.5	Dostęp do kultury, sportu, edukacji i opieki lekarskiej.....	41
5.2.6	Edukacja.....	46
5.2.6	Sieć drogowa.....	48
5.2.7	Frekwencja wyborcza.....	52
5.2.7	Aktywność społeczna mieszkańców.....	52
5.3	Strefa gospodarcza.....	55
5.3.1	Rolnictwo.....	60
5.4	Sfera funkcjonalno-przestrzenna.....	61
5.4.1	Zabytki.....	61
5.5	Strefa techniczna.....	65
5.6	Sfera środowiskowa.....	67
5.7	Podsumowanie diagnozy.....	71
6.	Wyznaczenie obszaru zdegradowanego.....	72
6.1	Sfera społeczna.....	72
6.2	Strefa gospodarcza.....	74
6.3	Sfera techniczna, przestrzenno – funkcjonalna i środowiskowa.....	74
6.4	Zasięg obszarów zdegradowanych.....	75
7.	Analiza SWOT.....	88
8.	Wizja obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji.....	89
9.	Lista projektów rewitalizacyjnych.....	90

9.1. Projekty główne	90
9.2. Projekty uzupełniające	97
10. Mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami rewitalizacyjnymi 100	
11. Indykatywne ramy finansowe projektów rewitalizacyjnych	104
11.1 Plan finansowy LPR	105
12. Mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców i innych podmiotów i grup aktywnych na terenie gminy w proces rewitalizacji	108
13. System realizacji programu rewitalizacji, monitoring i ewaluacja	110
13.1. Wdrażanie i aktualizacja	110
13.2. Monitoring i ewaluacja	112
Spis tabel	116
Spis rysunków	116
Spis wykresów	117

1. Wstęp

Celem programu rewitalizacji jest pobudzenie aktywności środowisk lokalnych i stymulowanie współpracy na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego oraz przeciwdziałania zjawiskom wykluczenia społecznego na zagrożonych patologiami obszarach. Realizacja programu rewitalizacji ma umożliwić tworzenie warunków lokalowych i infrastrukturalnych do rozwoju przedsiębiorczości, działalności kulturalnej i edukacyjnej. W działaniach tych brane pod uwagę są zagadnienia ochrony stanu środowiska naturalnego i zrównoważony rozwój gospodarczo-społeczny.

Rewitalizacja – to kompleksowy proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez działania całościowe (powiązane wzajemnie przedsięwzięcia obejmujące kwestie społeczne oraz gospodarcze lub przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne lub środowiskowe), integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i lokalnej gospodarki, skoncentrowane terytorialnie i prowadzone w sposób skoordynowany.

Program rewitalizacji powinien w sposób kompleksowy (łączyć sferę społeczną, gospodarczą, infrastrukturalną i środowiskową) i skoordynowany wyprowadzać obszary zdegradowane z zapaści oraz podnieść, jakość życia osób mieszkających i funkcjonujących na nich.

Stan kryzysowy – jest spowodowany koncentracją negatywnych zjawisk społecznych (w szczególności bezrobocie, ubóstwo, przestępczość, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym), współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w innych sferach.

Obszar zdegradowany – obszar, na którym zidentyfikowano stan kryzysowy. Dotyczy to najczęściej obszarów miejskich, ale także wiejskich. Obszar zdegradowany może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic pod warunkiem stwierdzenia sytuacji kryzysowej na każdym z podobszarów.

Obszar rewitalizacji - obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechującego się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego, zamierza się prowadzić rewitalizację. Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic, lecz nie może obejmować terenów większych niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkałych przez więcej niż 30% mieszkańców gminy.

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Zambrów stanowi spójny dokument strategiczny, który ma na celu wyprowadzenie ze stanu kryzysowego obszaru zdegradowanego, mającego istotne znaczenie dla rozwoju gminy, poprzez przedsięwzięcia kompleksowe (uwzględniające aspekt społeczny, gospodarczy,

przestrzenno-funkcjonalny, techniczny i środowiskowy), skoncentrowane terytorialnie oraz prowadzone w sposób zaplanowany oraz zintegrowany.

2. Przegląd i podstawa prawna opracowania dokumentu

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Zambrów opracowany jest w oparciu o art. 18 ust. 2 pkt. 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446), oraz w zgodzie z Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 Ministra Rozwoju z 2 sierpnia 2016 r. (Wytyczne).

Wytyczne rewitalizację definiują jako: kompleksowy proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez działania całościowe (powiązane wzajemnie przedsięwzięcia obejmujące kwestie społeczne oraz gospodarcze lub przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne lub środowiskowe), integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i lokalnej gospodarki, skoncentrowane terytorialnie i prowadzone w sposób zaplanowany oraz zintegrowany poprzez programy rewitalizacji.

Minister Rozwoju w wytycznych określa wymagania dla prowadzenia rewitalizacji. Są to:

- uwzględnienie rewitalizacji jako istotnego elementu całościowej wizji rozwoju gminy;
- pełna diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru rewitalizacji oraz analizie dotyczących go problemów; diagnoza obejmuje kwestie społeczne oraz gospodarcze lub przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne lub środowiskowe;
- ustalenie hierarchii potrzeb w zakresie działań rewitalizacyjnych;
- właściwy dobór narzędzi i interwencji do potrzeb i uwarunkowań danego obszaru;
- zsynchronizowanie działań w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej, środowiskowej;
- koordynacja prowadzonych działań oraz monitorowanie i ewaluacja skuteczności rewitalizacji;
- realizacja wynikającej z art. 5 ust. 1 rozporządzenia ogólnego zasady partnerstwa polegającej na włączeniu partnerów w procesy programowania i realizacji projektów rewitalizacyjnych w ramach programów operacyjnych oraz konsekwentnego, otwartego i trwałego dialogu z tymi podmiotami i grupami, których rezultaty rewitalizacji mają dotyczyć.

Zgodnie z art. 52 ust. 1. ustawy o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r. działania wynikające z LPR MBP będą mogły być realizowane do dnia 31 grudnia 2023 r. Data ta wyznacza zatem maksymalny termin obowiązywania Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Zambrów.

3. Powiązanie programu z dokumentami strategicznymi i planistycznymi

Program Rewitalizacji odnosząc się w swych założeniach do zidentyfikowanych problemów mieszkańców na zdegradowanych obszarach wiejskich, uwzględnia kontekst innych dokumentów strategicznych na szczeblu lokalnym (stanowiąc istotny element całościowej wizji rozwoju jednostki), a także dokumentów regulujących działania w przedmiotowym obszarze na szczeblu subregionalnym, regionalnym, krajowym oraz europejskim. W związku z tym, komplementarność z innymi działaniami oraz priorytetami wpływa na skuteczność i efektywność procesu rewitalizacji.

3.1 Szczebel europejski

Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu

Priorytet III. Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu – wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.

Ponadto, wpływa na osiągnięcie 3 z 5 celów głównych:

CEL 1 Osiągnięcie wskaźnika zatrudnienia na poziomie 75% wśród kobiet i mężczyzn w wieku 20-64 lata.

CEL 4 Podniesienie poziomu wykształcenia, zwłaszcza poprzez dążenie do zmniejszenia odsetka osób zbyt wcześnie kończących naukę do poniżej 10% oraz poprzez zwiększenie do co najmniej 40% liczby osób w wieku 30-34 lat mających wykształcenie wyższe lub równoważne.

CEL 5 Wspieranie włączenia społecznego, zwłaszcza przez ograniczanie ubóstwa, mające na celu wydzwignięcie z ubóstwa lub wykluczenia społecznego co najmniej 20 mln obywateli.

3.2 Szczebel krajowy

Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju

Obszar Konkurencyjności i innowacyjności gospodarki:

Innowacyjność gospodarki i kreatywność indywidualna:

Cel 3 Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki;

Kapitał Ludzki:

Cel 6 Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state”;

Obszar Równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski: Rozwój regionalny:

Cel 8 Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych;

Obszar Efektywności i sprawności państwa: Kapitał społeczny:

Cel 11 Wzrost społecznego kapitału rozwoju.

Strategia Rozwoju Kraju 2020

Obszar strategiczny: Sprawne i efektywne państwo, *Cel 3* Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywateli, *kierunek interwencji:* rozwój kapitału społecznego.

Obszar strategiczny: Konkurencyjna gospodarka, *Cel 4* Rozwój kapitału ludzkiego, *kierunki interwencji:* zwiększenie aktywności zawodowej oraz poprawa jakości kapitału ludzkiego.

Obszar strategiczny: Spójność społeczna i terytorialna, *Cel 1* Integracja społeczna, *kierunki interwencji:* zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz zmniejszenie ubóstwa w grupach najbardziej zagrożonych.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie

Cel główny: Efektywne wykorzystywanie specyficznych regionalnych i innych terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągania celów rozwoju kraju – wzrostu zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym.

Cel 2 Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych („spójność”).

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju jest najważniejszym dokumentem strategicznym w kwestii zagospodarowania przestrzennego kraju.

Została ona stworzona w celu zapewnienia efektywnego wykorzystania jego przestrzeni. Dokument zawiera cele i kierunki działań służące takiemu planowaniu przestrzennemu, który pozwoli na wzrost społeczno-gospodarczy państwa. Lokalny Program Rewitalizacji jest zgodny z następującymi celami określonymi w dokumencie:

- Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystywanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów.
- Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.
- Przywrócenie i utrwalanie ładu przestrzennego.

Narodowy Program Rewitalizacji 2022

Zapisy zawarte w Narodowym Planie Rewitalizacji definiują rewitalizację jako wyprowadzanie ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez przedsięwzięcia całościowe (integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i lokalnej gospodarki), skoncentrowane terytorialnie i prowadzone we współpracy z lokalną społecznością, w sposób zaplanowany oraz zintegrowany przez określenie i realizację programów rewitalizacji.

Głównym celem Narodowego Planu Rewitalizacji jest poprawa warunków rozwoju obszarów zdegradowanych w wymiarze przestrzennym, społecznym, kulturowym i gospodarczym. Lokalny Program Rewitalizacji jest zgodny z powyższym celem.

Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020

Celem opracowanych przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju Wytycznych jest ujednolicenie warunków i procedur wdrażania programów operacyjnych na lata 2014-2020 w zakresie projektów realizujących cele i procesy rewitalizacji. Wytyczne określają, jak należy rozumieć pojęcie rewitalizacji w odniesieniu do działań współfinansowanych ze środków EFRR, EFS, FS w perspektywie finansowej 2014-2020, wskazują instrumenty realizacji projektów rewitalizacyjnych w ramach programów operacyjnych oraz zapewniają ich spójność oraz kompleksowość.

Lokalny Program Rewitalizacji został opracowany zgodnie z Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020.

3.3 Szczegół regionalny

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2020 jest kluczowym dokumentem określającym zasady, obszary i kierunki interwencji polityki rozwoju regionu w horyzoncie czasowym niewykraczającym poza okres objęty aktualnie obowiązującą średniookresową strategią rozwoju kraju. Polityka regionalna jest ukierunkowana na wzmacnianie i wykorzystanie potencjałów endogenicznych terytoriów dla osiągnięcia celów rozwoju kraju – kreowania wzrostu, zatrudnienia i spójności. Wizja Strategii wyraża stan województwa podlaskiego w przyszłości, które ma być „zielone, otwarte, dostępne i przedsiębiorcze”.

Przyjęte w dokumencie cele strategiczne zakładają równoległe prowadzenie działań w ramach trzech kierunków, które mają zapewnić:

1. Wzrost przedsiębiorczości i konkurencyjności gospodarki
2. Rozwój krajowych i międzynarodowych powiązań społeczno-gospodarczych regionu
3. Wzrost jakości życia mieszkańców

Przyjęte cele są spójne z założeniami Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Zambrów.

3.4 Szczegół lokalny

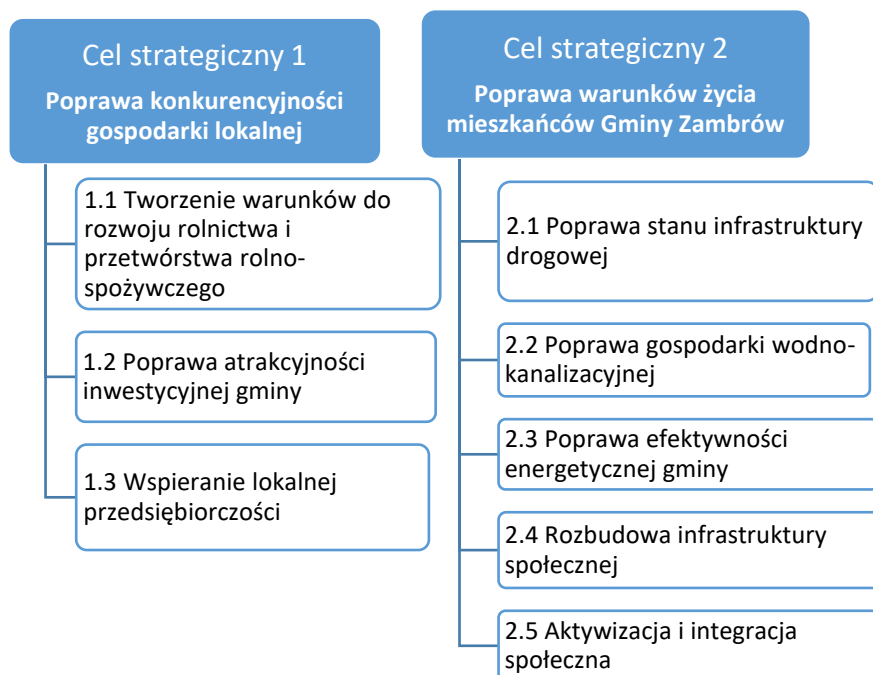
Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Zambrów

Sukcesywne działania prowadzone w ramach Planu Gospodarki Niskoemisyjnej będą prowadziły do zwiększenia udziału odnawialnych źródeł energii w produkcji energii na terenie Gminy, zmniejszenia zużycia energii w budynkach użyteczności publicznej oraz zwiększenia świadomości energetycznej mieszkańców Gminy.

Realizacja działań ujętych w PGN wpłynie na poprawę strefy środowiskowej na terenie gminy Zambrów.

Strategia Rozwoju Gminy Zambrów na lata 2016-2020

Cele operacyjne rozwoju Gminy Zambrów przedstawiono poniżej.

Cel operacyjny 1.1 Tworzenie warunków do rozwoju rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego wiąże się z rolniczym profilem gminy. Osiągnięcie tego celu stanie się możliwe dzięki instytucjonalnemu wsparciu działalności rolniczej, a także organizacji szkoleń z zakresu nowoczesnych metod prowadzenia produkcji rolnej.

Cel operacyjny 1.2 Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej gminy dotyczy aspiracji gminy co do pozyskania inwestorów zewnętrznych na jej teren. Zadania stanowiące konkretyzację tego celu będą obejmowały zarówno działania twarde, dotyczące przygotowania i uzbrojenia terenów inwestycyjnych, jak również rozwój form promocji gospodarczej.

Cel operacyjny 1.3 Wsparcie lokalnej przedsiębiorczości został sformułowany w związku z ustaleniem, iż społeczność gminy Zambrów cechuje się wysokim wskaźnikiem przedsiębiorczości w porównaniu do innych gmin w województwie podlaskim. Utrzymanie tego trendu wymaga jednak rozwoju pewnych działań ukierunkowanych na rozwój postaw związanych z samozatrudnieniem mieszkańców, jak też wspomagających nowo utworzone na terenie gminy mikroprzedsiębiorstwa.

Cele operacyjne 2.1 Poprawa stanu infrastruktury drogowej oraz 2.2 Poprawa gospodarki wodno-kanalizacyjnej dotyczą nadrobienia zaległości gminy w zakresie podstawowej infrastruktury technicznej, zapewniającej dostęp jej mieszkańcom do podstawowych usług publicznych.

Cel operacyjny 2.3 Poprawa efektywności energetycznej gminy to efekt coraz większej troski samorządów terytorialnych o ochronę środowiska naturalnego. Osiągnięcie tego celu stanie się możliwe dzięki takim zdaniom jak m.in. budowę ogniw fotowoltaicznych na terenie gminy, jak również montaż kolektorów słonecznych.

Cele operacyjne 2.4 Rozbudowa infrastruktury społecznej oraz 2.5 Aktywizacja i integracja społeczna zostaną osiągnięte poprzez budowę lub poprawę stanu technicznego obiektów kulturalnych, jak również oświatowych na terenie gminy. Zwiększenie dostępu mieszkańców do usług z zakresu kultury i oświaty będzie się wiązało z koniecznością organizacji większej liczby imprez kulturalnych i sportowo-rekreacyjnych w nowo wybudowanych i urządzonych obiektach.

Wyżej wymienione cele operacyjne są spójnie z założeniami Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Zambrów, w szczególności w odniesieniu do celu operacyjnego 2.4.

Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych dla Gminy Zambrów

Cele ogólne:

1. Zapobieganie powstawaniu nowych problemów związanych z używaniem substancji psychoaktywnych;
2. Zmniejszanie rozmiarów problemów już istniejących;
3. Podwyższanie kompetencji i innych zasobów niezbędnych do radzenia sobie z problemami zażywania środków uzależniających;

Cele szczegółowe:

1. Podwyższenie progu wiekowego inicjacji alkoholowej;
2. Zmniejszenie rozmiaru szkód jakich doznają młodzi ludzie w związku z sięganiem po alkohol, narkotyki;

3. Ochrona dzieci i młodzieży przed wchodzeniem w kontakty z substancjami psychoaktywnymi, uzależnieniem się;

4. Kształtowanie postaw prozdrowotnych;

5. Zwiększenie ilości osób podejmujących leczenie we wczesnej fazie choroby alkoholowej;

6. Zwiększenie stabilności i bezpieczeństwa środowiska rodzinnego, przeciwdziałanie przemocy w rodzinie;

7. Wzrost wiedzy mieszkańców nt. negatywnych konsekwencji sięgania po środki uzależniające;

8. Zmniejszanie rozmiarów naruszeń prawa w związku z handlem napojami alkoholowymi;

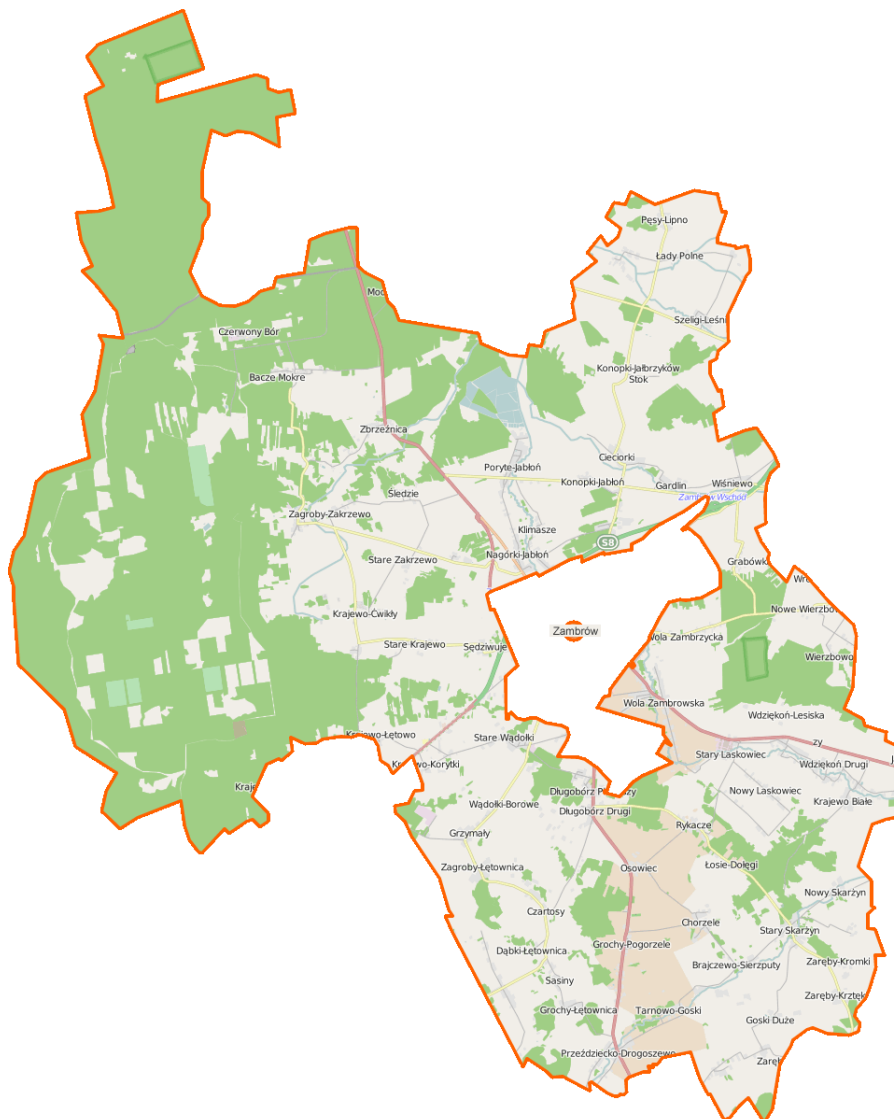
9. Kształtowanie postaw społecznych ważnych dla profilaktyki problemowej;

10. Przeciwdziałanie takiemu zjawisku jakim jest wykluczenie społeczne.

4.Opis obszaru objętego opracowaniem

Gmina Zambrów administracyjnie należy do województwa podlaskiego i powiatu zambrowskiego. Od zachodu graniczy z gminami Śniadowo i Szumowo, od północy z gminami Łomża i Rutki, od wschodu z gminami Kołaki Kościelne, Wysokie Mazowieckie, od południa z gminami Czyżew-Osada i Andrzejewo.

Granice administracyjne gminy Zambrów przedstawiono na poniższym rysunku.

Rysunek 1. Granice administracyjne Gminy Zambrów.

Źródło: www.openstreetmap.org.

Położenie gminy Zambrów na tle powiatu zambrowskiego, przedstawiono na poniższym rysunku.

Rysunek 2. Podział administracyjny powiatu zambrowskiego.

Źródło:osp.pl

4.1. Rys historyczny

Za Królestwa Polskiego gmina Zambrów należała do powiatu łomżyńskiego w guberni łomżyńskiej. 19 maja/31 maja 1870 do gminy przyłączono pozbawiony praw miejskich Zambrów (od 1919 znów samodzielne miasto). Następnie gmina przemianowana na gminę Długobórz (do 1954). Gmina Zambrów została powołana ponownie w 1973 roku.

Historia gminy Zambrów przez wiele, wiele lat administracyjnie związana była z miastem i ich losy traktowane były łącznie. Bywały czasy, że wiejska Gmina Zambrów funkcjonowała samodzielnie. Choć jej siedziba znajdowała się w Długoborzu, to i tak związek z miastem był charakterystyczny. Dopiero w 1991 roku uznano, że to właściwie dwie osobne części tak różniące się od siebie, że powinny tworzyć osobne jednostki administracyjne. Takie też decyzje zapadły i od tego też momentu datujemy jej powstanie.

Od tamtej pory Gmina Zambrów otacza miasto, a kilka lat później weszła w skład odtworzonej wówczas nowej struktury – powiatu zambrowskiego, zajmując jego centralną i największą część.

Pierwsze wzmianki o Zambrowie, jako wsi książęcej, pochodzą z 1403 roku. Zambrów - początkowo własność książąt mazowieckich - prawa miejskie chełmińskie otrzymał około 1430 roku (dokładna data lokacji nie jest znana). Po przyłączeniu Mazowsza do Korony stał się miastem królewskim. W wyniku ukształtowania nowej struktury administracyjnej północno-wschodniego Mazowsza, został siedzibą władz

powiatowych i był nią do 1795 roku. Rozkwit miasta nastąpił na przełomie XV i XVI wieku. Kiedy w 1538 roku król Zygmunt Stary potwierdził prawa miejskie, Zambrów stanowił lokalne centrum handlu i rzemiosła.

Jednak najazd szwedzki w XVII wieku i wojny na początku XVIII przyniosły znaczne zniszczenia. W połowie XIX wieku dzięki budowie przez Zambrów drogi Warszawa - Białystok, a następnie Łomża - Czyżew, nastąpiło ożywienie i rozwój miasta. Podczas powstania listopadowego i styczniowego w okolicy miały miejsce walki z wojskami rosyjskimi. W wyniku represji władz carskich w 1870 roku Zambrów utracił prawa miejskie. W latach 1885-1894 Rosjanie wybudowali na terenie miasta kompleks koszar, w których stacjonowały dwa pułki piechoty. W tym czasie powstało też kilka zakładów przemysłowych.

Podczas I wojny światowej na terenie północnego Mazowsza miały miejsce działania wojenne, które spowodowały spore zniszczenia. W 1917 roku w zambrowskich koszarach stacjonował 1 Pułk Piechoty Legionów, pod dowództwem płk. Edwarda Rydza Śmigłego. Odzyskanie niepodległości przyniosło stabilizację i rozwój tak całego regionu, jak i Zambrowa. W 1919 roku Zambrów odzyskał prawa miejskie. W latach międzywojennych życie miasta nadal było związane z wojskiem - stacjonował tu 71 Pułk Piechoty i istniała znana szkoła podchorążych rezerwy.

W 1939 roku miasto było zamieszkiwane przez 7500 osób, z czego około połowę stanowiła ludność żydowska. W 1946 roku Zambrów liczył 4130 mieszkańców, a zniszczenia wojenne szacowano na około 43%. Szybko jednak zaczęto odbudowę miasta. W 1954 roku uruchomiono zakłady przemysłu bawełnianego, które istotnie wpływały na rozwój miasta i jego okolicy, gdyż w okresie swojej najwyższej świetności zatrudniały około 3000 osób, czyli blisko 90% ludności pracującej w całym powiecie.

W 1955 roku Zambrów ponownie został siedzibą powiatu i był nim do 1975 r. W tym okresie nastąpił szybki rozwój miasta. Powstało wiele zakładów przemysłowych, rozwinęło się przetwórstwo rolno-spożywcze i baza usługowa. Rok 1991 przyniósł podział miasta i gminy na dwie odrębne jednostki administracyjne: miasto Zambrów i gminę Zambrów. Miasto spełnia rolę centrum administracyjnego, handlowego, gospodarczego i usługowego dla okolicznych gmin. Od 1 stycznia 1999 roku Zambrów po raz kolejny stał się siedzibą powiatu.

Osadnictwo obejmujące teren północno-wschodniego Mazowsza (w tym współczesnej Gminy Zambrów) sięga wielu wieków wstecz. Potwierdzają to badania archeologiczne. Jednak było to osadnictwo niezwykle rozproszone pośród odwiecznych lasów. Mieszkało tu pogańskie plemię Mazowszan. W końcu X wieku ziemie te zostały włączone do państwa Piastów. Nowi władcy wybudowali kilka grodów strzegących tych okolic, były to: Ostrołęka, Wizna, Łomża, Tykocin i inne. Gród wybudowano też w pobliżu obecnej miejscowości Poryte-Jabłoń nad rzeką Jabłoń.

Pierwsze osady w tym terenie oprócz tego grodu to Bracesevyci (dziś Brąjczewo) oraz Besdecce (Przeździecko). Osady te są poświadczane źródłowo już około 1239 roku. Osadnictwo było bardzo rzadkie i rozproszone pośród borów. Zanim zdołało się rozwinąć przyszły najazdy litewskie, jaćwińskie oraz ruskie. Największe zniszczenia odnotowano w latach 1258-1263, najeźdźcy zniszczyli wsie, wzięli łupy i jeńców. Niedobitki ludności przeniosły się w głąb Mazowsza, gdzie było bezpieczniej. W końcu XIII wieku ustały napady Jaćwingów podbitych przez Krzyżaków, ustały też napady litewskie, wznowiono je jednak w początkach XIV wieku.

W końcu XIV wieku powstało miasto Nowogród. Tereny wokół Nowogrodu, również okolice Zambrowa, zostały włączone do dystryktu nowogrodzkiego.

Na przełomie XIV i XV wieku rozpoczął się kolejny etap osadnictwa tych ziem. Mierniczy książęcy wymierzali w puszczy obszary po 10 włók. Książę nadawał je lub sprzedawał rycerzom pochodzącym głównie z zachodniego Mazowsza. Według ówczesnego prawa z każdego obszaru równego 10 włókom należało wystawić na wezwanie księcia jednego rycerza. Jeśli na nowe ziemie przenosiły się całe rodziny (ojciec z synami), wówczas książę nadawał odpowiednio więcej ziemi, czasem nawet 50 włók. Na tej ziemi powstało często kilka wsi, tworząc późniejsze „okolice szlacheckie” o wspólnej nazwie (Krajewo, Przeździecko, Zaręby i inne).

Osadnictwo w okolicach Zambrowa, po wschodniej części Czerwonego Boru rozpoczęło się po 1391 roku. Jej inicjatorem był książę Janusz I. To dzięki jego nadaniom powstały takie osady jak: Śledzie, Gniewoty, Zagroby-Zakrzewo. Do 1411 roku osadnicy przekroczyli rzekę Gać, poszli w kierunku puszczy Łętowo. Na rzekami Jabłoń, Prątnik, Zambrzyca i Łętownica rozciągała się w tym czasie jeszcze puszcza Łętowo. W tym terenie pierwszą osadą był Zambrów.

Dopiero po zwycięstwie grunwaldzkim rozpoczął się dynamiczny proces osadniczy w tej okolicy. Po śmierci Janusza I jego następcą został wnuk, Bolesław IV (1429-1454), w pierwszym okresie rządów był niepełnoletni, więc nie prowadził kolonizacji. Gdy został pełnoletni niewiele już ziemi było do rozdania. Dużo jednak było jeszcze jej w puszczy Łętowo nad Łętownicą. Książę przekazywał ziemie osiadłym już wcześniej rodom. Wtedy to powstały osady: Zagroby, Sasiny, Wądołki i inne.

Typowe nadanie dla rycerza w tamtych czasach wynosiło 10 włók, czyli około 180 ha. Proces osadniczy rozciągał się na wiele lat. Najpierw powstawało jedno gospodarstwo, pierwszego osadnika, początkowo bez chłopów, tylko rycerz i jego służba. Pierwszy osadnik budował dom i karczował las oraz zarośla, aby przygotować ziemię pod uprawę. Wykarczowanie 10 włók ziemi często zajmowało wiele dziesiątek lat. Ziemia była dziedziczona przez synów i od razu dzielona, co uniemożliwiało powstanie folwarku.

Powstawała wieś szlachecka. Przy pierwszym gospodarstwie, przez podział ziemi między synów powstawały kolejne gospodarstwa, „tworząc luźną i bezładną osadę potomków pierwszego osadnika”. W XV wieku, istniały w tej okolicy wioski złożone z jednej chaty, w XVI wieku, w miarę rozrastania się wiosek, liczyły już po kilkanaście chat. Te wioski po dziś dzień często zachowały swoją bezładną strukturę osadniczą.

Każdy sukcesor otrzymywał w działach rodzinnych odpowiednią część gruntów, wskutek tego pogłębiało się rozdrobnienie gruntów. Jeden szlachcic często posiadał po kilkanaście lub nawet kilkadziesiąt niewielkich kawałków ziemi różnej wielkości. Część lasu nie karczowano zostawiając je na opał. Stąd między wsiami drobnoszlacheckimi jest dużo lasów i zagajników. Często osadnictwo było nieco oddalone od pierwotnego miejsca osadnictwa i tworzyły się grupy wsi o wspólnej nazwie, tak zwane „okolice szlacheckie”. Zachowywały one wspólne nazwy świadczące o wspólnym pochodzeniu. Nowi osadnicy pochodzący głównie z okolic Ciechanowa i Przasnysza, często przenosili nazwy osad ze swoich rodzinnych okolic. Stąd właśnie nazwy wsi na północnym Mazowszu powtarzają się (np. Chorzele).

We wsiach drobnoszlacheckich początkowo mieszkali prawie wyłącznie szlachcice. Mieli oni czasem parobków do pomocy. Status materialny wsi drobnoszlacheckich niewiele różnił się od ludności chłopskiej. W kolejnych wiekach zdarzało się, że wsie drobnoszlacheckie zostawały wykupione przez bogatszych szlachciców i stały się osadami folwarcznymi, z dworem, folwarkiem i wsią zamieszkałą przez kmieci. Część chłopów rekrutowała się również z wyzutyk z ziemi i zubożałych szlachciców. Sieć osadnicza w okolicach Zambrowa powstała na przełomie XIV i XV wieku i istnieje po dziś dzień.

Dawne Mazowsze dzieliło się na trzy województwa: płockie, rawskie i mazowieckie. Ostatnie z nich składało się z dziesięciu ziem, wśród nich była też ziemia łomżyńska z dzisiejszymi okolicami Zambrowa. W skład ziemi wchodziły powiaty, istniał wtedy powiat zambrowski. Duże zniszczenia tych ziem przyniosły wojny z połowy XVII wieku oraz III wojna północna z początków XVIII wieku. Tylko w latach 1703-1708 wojska rosyjskie, szwedzkie, saskie i polskie aż sześć razy tędy maszerowały, przynosząc ogromne straty.

Po trzecim rozbiórze Polski ziemie te znalazły się w zaborze pruskim, w składzie Prus Nowowschodnich. W tym regionie utworzono departamenty: białostocki i płocki, z podziałem na powiaty. Okolice Zambrowa zostały włączone do departamentu białostockiego i powiatu łomżyńskiego. W 1807 roku, na mocy porozumień w Tylży, część departamentu białostockiego włączono do Rosji, a reszta, w tym i powiat łomżyński znalazł się w składzie Księstwa Warszawskiego.

Księstwo Warszawskie było podzielone na departamenty i powiaty. Okolice Zambrowa znalazły się w departamencie łomżyńskim i powiecie łomżyńskim. Po upadku Napoleona i Księstwa Warszawskiego ziemie te zostały włączone do Królestwa Polskiego. Utworzono wtedy województwa zamiast departamentów.

Powstało województwo augustowskie z powiatem łomżyńskim. Z tym, że wprowadzono nowy podział na obwody, powiaty łomżyński i tykociński stały się obwodem łomżyńskim. Po upadku powstania listopadowego zamieniono województwa na gubernie (rok 1837), a później w 1842 roku obwody stały się powiatami. W 1845 roku dokonano zmniejszenia liczby guberni, ale gubernia augustowska nie zmieniła kształtu. W ten sposób okolice Zambrowa należały do powiatu łomżyńskiego i guberni augustowskiej.

Jeszcze w 1809 roku wprowadzano samorząd gminno-wioskowy pod nadzorem właścicieli wsi. Kolejny etap to czas ustanowienia gmin terytorialnych pod nadzorem urzędników carskich (1864-1915). To właśnie wtedy powstała gmina Zambrów kształtem terytorialnym przypominającym współczesną gminę.

W 1918 roku utworzono samorządowe gminy z radami gminnymi, a następnie przeprowadzono reformę samorządu gminnego (1933). W czasie I i II wojny światowej gminy ściśle wykonywały polecenia władz okupacyjnych. Po II wojnie światowej stopniowo ograniczano samorząd, aż do jego zniesienia w 1950 roku. W czasach PRL przeprowadzono nieudaną reformę podziału kraju na gromady (1954-1972). Dopiero od 1973 roku zaczęto naprawiać błędy i ustanowiono większe gminy w obecnym kształcie terytorialnym. Właśnie wtedy powstała współczesna gmina Zambrów jednak z czasem została połączona z miastem Zambrowem. Od 1990 roku gminy funkcjonują według nowych norm prawnych ustalonych w ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym (obecna nazwa - o samorządzie gminnym). Współczesna wiejska Gmina Zambrów rozpoczęła działalność w 1991 roku po oddzieleniu się od Miasta Zambrowa. Zyskując pełną podmiotowość Gmina Zambrów pod własnym szyldem prowadzi działalność dla dobra swoich mieszkańców.

4.1. Układ osadniczy gminy

Gmina Zambrów ma największą liczbę sołectw spośród wszystkich gmin wiejskich w Polsce. Wszystkie miejscowości mają charakter wiejski.

Tabela 1. Powierzchnia sołectw na terenie gminy Zambrów.

Sołectwo	Powierzchnia [ha]
Bacze Mokre	253,8356
Brajczewo-Sierzputy	201,2747
Chmiele Pogorzele	122,0750
Chorzele	297,9175
Cieciorki	556,7619
Czartosy	305,0037
Czerwony Bór-Stacja	9200,4288
Dąbki-Łętownica	96,3518
Długobórz Drugi	208,5224
Długobórz Pierwszy	214,1230
Gardlin	160,1717

Goski Duże	181,5692
Goski-Pełki	107,4289
Grabówka	227,2599
Grochy-Łętownica	156,8869
Grochy-Pogorzele	330,0736
Grzymały	284,0359
Klimasze	113,5980
Konopki-Jabłoń	91,3689
Konopki-Jałbrzyków Stok	542,4938
Koziki-Jałbrzyków Stok	271,2746
Krajewo Białe	476,7144
Krajewo-Borowe	252,2598
Krajewo-Ćwikły	307,1139
Krajewo-Korytki	195,0604
Krajewo-Łętowo	283,3767
Łady-Borowe	361,2290
Łady Polne	90,6669
Łosie-Dolęgi	240,5785
Nowe Wierzbowo	748,7599
Nowe Zakrzewo	102,1968
Nowy Borek	381,7711
Nowy Laskowiec	379,9472
Nowy Laskowiec-Kolonia	73,7241
Nowy Skarżyn	217,4459
Nagórki-Jabłoń	399,2772
Osowiec	381,8525
Pęsy-Lipno	278,9624
Poryte-Jabłoń	1300,2760
Przeździecko-Drogoszewo	213,8812
Przeździecko-Mrocзки	211,2724
Pstrągi-Gniewoty	469,8093
Ryakacze	249,3791
Sasiny	160,7584
Sędziwuje	410,8362
Stare Krajewo	387,5905
Stare Wądołki	162,9144
Stare Zakrzewo	211,5194
Stary Laskowiec	175,5821
Stary Skarżyn	296,7064
Śledzie	147,3173
Szeligi-Kolonia	100,0415
Szeligi-Leśnica	190,8214
Tabędz	461,6322
Tarnowo-Goski (i Boruty-Goski)	284,6220
Wądołki-Bučki	160,3478
Wądołki-Borowe	127,6444
Wdziękoń Drugi	323,1919
Wdziękoń Pierwszy	297,2241
Wierzbowo Wieś	82,1445
Wiśniewo	369,7552

Wola Zambrowska	466,8170
Wola Zambrzycka	240,1727
Zagroby-Lętownica	301,4000
Zagroby-Zakrzewo	236,0624
Zaręby-Grzymały	140,9144
Zaręby-Kramki	173,4626
Zaręby-Kromki	110,0178
Zaręby-Krzteki	175,8403
Zaręby-Świeżki	99,0881
Zbrzeźnica	744,2823
Razem	28 577,0000

Źródło: Urząd Gminy Zambrów.

Warunki naturalne, a także historia obszaru, na którym zlokalizowana jest gmina, miały duży wpływ na dzisiejszy - zróżnicowany - układ osiedli wiejskich. Północno-zachodnia część gminy jest pokryta kompleksem leśnym i przez to jest słabo zaludniona, z nielicznymi wioskami na obrzeżach Czerwonego Boru. Zdecydowana większość mieszkańców gminy zamieszkuje jej południową część.

Gmina Zambrów jest gminą o charakterze typowo rolniczym. Mieszkańcy zatrudnieni w rolnictwie w znaczącej większości trudnią się hodowlą bydła mlecznego. Obszar, w którym położona jest gmina nazywany jest tzw. "zagłębiem mleczarskim". Wpływa na to usytuowanie w pobliżu 3 dużych Zakładów Produkcji Mleczarskiej tj. „Mlekpól” w Zambrowie, Mlekowita w Wysokiem Mazowieckiem i OSM Piątnica w Piątnicy. Są to zakłady, do których rolnicy zbywają swoje surowce. Osoby, które nie zajmują się rolnictwem znajdują zatrudnienie m.in. w zakładach przetwórstwa rolno-spożywczego.

5.Diagnoza sytuacji i czynników kryzysowych

5.1. Metodologia

Zgodnie z Wytocznymi Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju obszar zdegradowany jest to obszar, na którym zidentyfikowany został stan kryzysowy, rozumiany jako stan spowodowany koncentracją negatywnych zjawisk społecznych (w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym), współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej z następujących sfer:

- gospodarczej (w szczególności w zakresie niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw),
- środowiskowej (w szczególności w zakresie przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia, ludzi bądź stanu środowiska),

- przestrzenno-funkcjonalnej (w szczególności w zakresie niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, deficytu lub niskiej jakości terenów publicznych),
- technicznej (w szczególności w zakresie degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz braku funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska).

Podział obszaru na jednostki analityczne

W celu uzyskania rzetelnej oceny gminy Zambrów zastosowano podział na jednostki analityczne, w skład których wchodzi sołectwa przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 2. Jednostki analityczne gminy Zambrów.

Numer jednostki analitycznej	Sołectwa wchodzące w skład jednostki analitycznej
Jednostka analityczna I	Bacze Mokra, Pstrągi-Gniewoty, Zbrzeźnica (i Polki-Teklin), Śledzie, Tabędz, Zagroby-Zakrzewo, Krajewo-Ćwikły, Stare Zakrzewo, Nowe Zakrzewo
Jednostka analityczna II	Poryte-Jabłoń, Nagórki-Jabłoń, Klimasze, Konopki-Jabłoń, Ciecioraki, Gardlin
Jednostka analityczna III	Pęsy-Lipno, Łady-Borowe, Łady Polne, Szeligi-Leśnica, Koziki-Jałbrzyków Stok, Konopki-Jałbrzyków Stok
Jednostka analityczna IV	Krajewo-Borowe, Stare Krajewo, Krajewo-Łętowo, Sędziwuje, Krajewo-Korytki, Stare Wądołki, Wądołki-Bućki, Wądołki-Borowe, Grzymały
Jednostka analityczna V	Wiśniewo, Grabówka, Wola Zambrowska, Wola Zambrzycka, Wierzbowo-Wieś, Nowe Wierzbowo
Jednostka analityczna VI	Zagroby-Łętownica, Nowy Borek, Czartosy, Dąbki-Łętownica, Sasiny, Grochy-Łętownica, Przeździecko-Drogoszewo, Przeździecko-Mroczy
Jednostka analityczna VII	Długobórz Drugi, Długobórz Pierwszy, Osowiec, Chorzele, Grochy-Pogorzele, Chmiele-Pogorzele
Jednostka analityczna VIII	Łosie-Dołęgi, Rykacze, Nowy Laskowiec, Krajewo Białe, Wdziękoń Drugi, Wdziękoń Pierwszy, Stary Laskowiec, Nowy Laskowiec-Kolonia
Jednostka analityczna IX	Tarnowo-Goski (i Boruty-Goski), Zaręby-Grzymały, Zaręby-Kramki, Goski Duże, Zaręby-Kromki, Zaręby-Krztęki, Zaręby-Świeżki, Nowy Skarżyn, Stary Skarżyn, Brajczewo-Sierpudy, Goski-Pełki,
Jednostka analityczna X	Czerwony Bór

Źródło: Opracowanie własne.

Metodą, która pozwala na ocenę i selekcję obszarów gminy o najwyższym stopniu degradacji jest standaryzacja przyjętego zestawu wskaźników cząstkowych, a następnie stworzenie na ich podstawie

wskaźnika sumarycznego (indeksu zbiorczego). Wskaźnik sumaryczny stanowi sumę wskaźników cząstkowych.

Wyższa wartość wskaźnika cząstkowego obrazuje stan kryzysowy na terenie jednostki analitycznej.

Pierwszym etapem wyznaczania wskaźnika cząstkowego była normalizacja zmiennych w celu sprowadzenia ich do porównywalnej skali, czyli skali niemianowanej, niezwiązanej z jednostką miary.

Obliczeń dokonano wg następujących wzorów:

Standaryzacja dla stymulant – wskaźniki, dla których wyższa wartość oznacza obszar zdegradowany:

$$wc_{ij} = \frac{x_{ij} - \min_{i_{xij}}}{\max_{i_{xij}} - \min_{i_{xij}}}$$

Stymulacja dla destymulant – wskaźniki, dla których niższa wartość oznacza obszar zdegradowany:

$$wc_{ij} = \frac{\min_{i_{xij}} - x_{ij}}{\max_{i_{xij}} - \min_{i_{xij}}}$$

$$WS_i = \frac{1}{m} \sum_{j=1}^m z_{ij}$$

WS_i – wskaźnik sumaryczny dla i – tego obszaru,

wc_{ij} – wartość zestandaryzowanej cechy j dla jednostki przestrzennej i ,

m – liczba cech wchodzących w skład wskaźnika syntetycznego,

j – numer wskaźnika w i – tej jednostce przestrzennej.

Obszar będzie mógł zostać uznany za obszar zdegradowany, jeśli indeks zbiorczy dla danego obszaru będzie osiągał wartości najwyższe, co jest równoznaczne z najwyższym stopniem jego degradacji w skali gminy.

Celem wydzielenia obszarów kryzysowych w gminie uwzględniono także:

- analizę ankietowych wypowiedzi mieszkańców na temat zakresu przestrzennego i symptomów kryzysu oraz działań prowadzących do poprawy jakości życia w gminie,
- kwerendę wiedzy eksperckiej zawartej, między innymi, w dokumentach gminnych.

5.2. Strefa społeczna

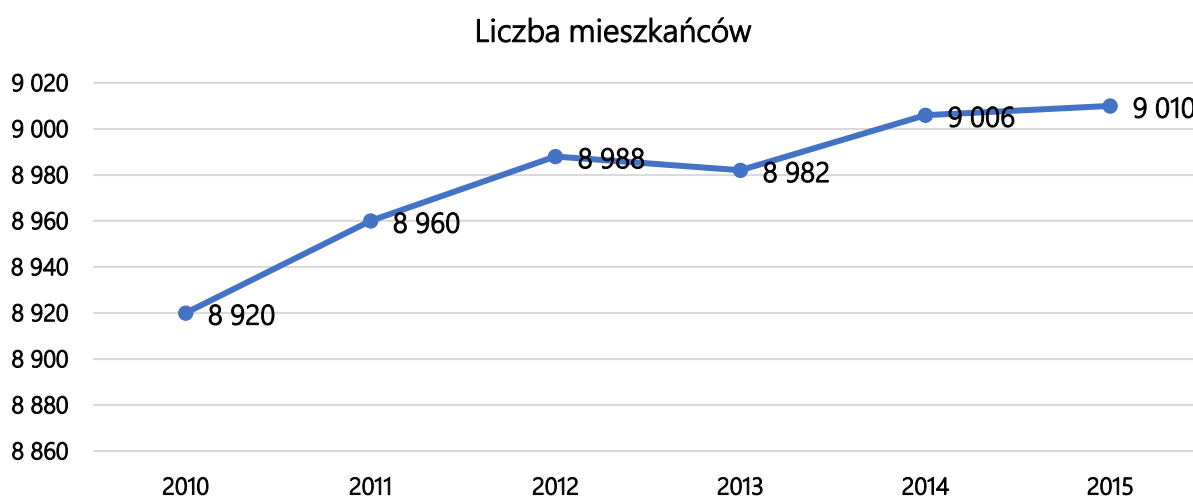
Zrównoważony rozwój poszczególnych gmin uzależniony jest od sytuacji demograficznej, jak również różnego rodzaju trendów demograficznych. Są to istotne czynniki świadczące o potencjale rozwojowym i inwestycyjnym. Innymi, równie ważnymi kwestiami poruszonymi w części społecznej diagnozy są: pomoc społeczna, edukacja, kultura, opieka medyczna, sport i rekreacja oraz aktywność publiczna mieszkańców. Podjęcie działań ukierunkowanych na wzmocnienie spójności społecznej jest priorytetem z punktu widzenia rozwiązywania powszechnie występującego problemu ubóstwa oraz wykluczenia społecznego.

5.2.1. Struktura demograficzna

Potencjał demograficzny jest jednym z najważniejszych czynników determinujących rozwój społeczno-gospodarczy jednostki terytorialnej. Zmiany liczby ludności wpływają na zmianę liczby podatników, determinują popyt na usługi komunalne i komercyjne, a także wpływają na zjawiska przestrzenne. Zmiany populacji wywierają również duży wpływ na rynek pracy, szkolnictwo, ochronę zdrowia oraz kondycję finansową jednostki samorządu terytorialnego. Rozwój społeczno-gospodarczy gminy jest uzależniony nie tylko od liczby ludności, ale również od innych czynników, na które składają się struktura wiekowa ludności oraz zachodzące w niej procesy demograficzne.

Liczba mieszkańców

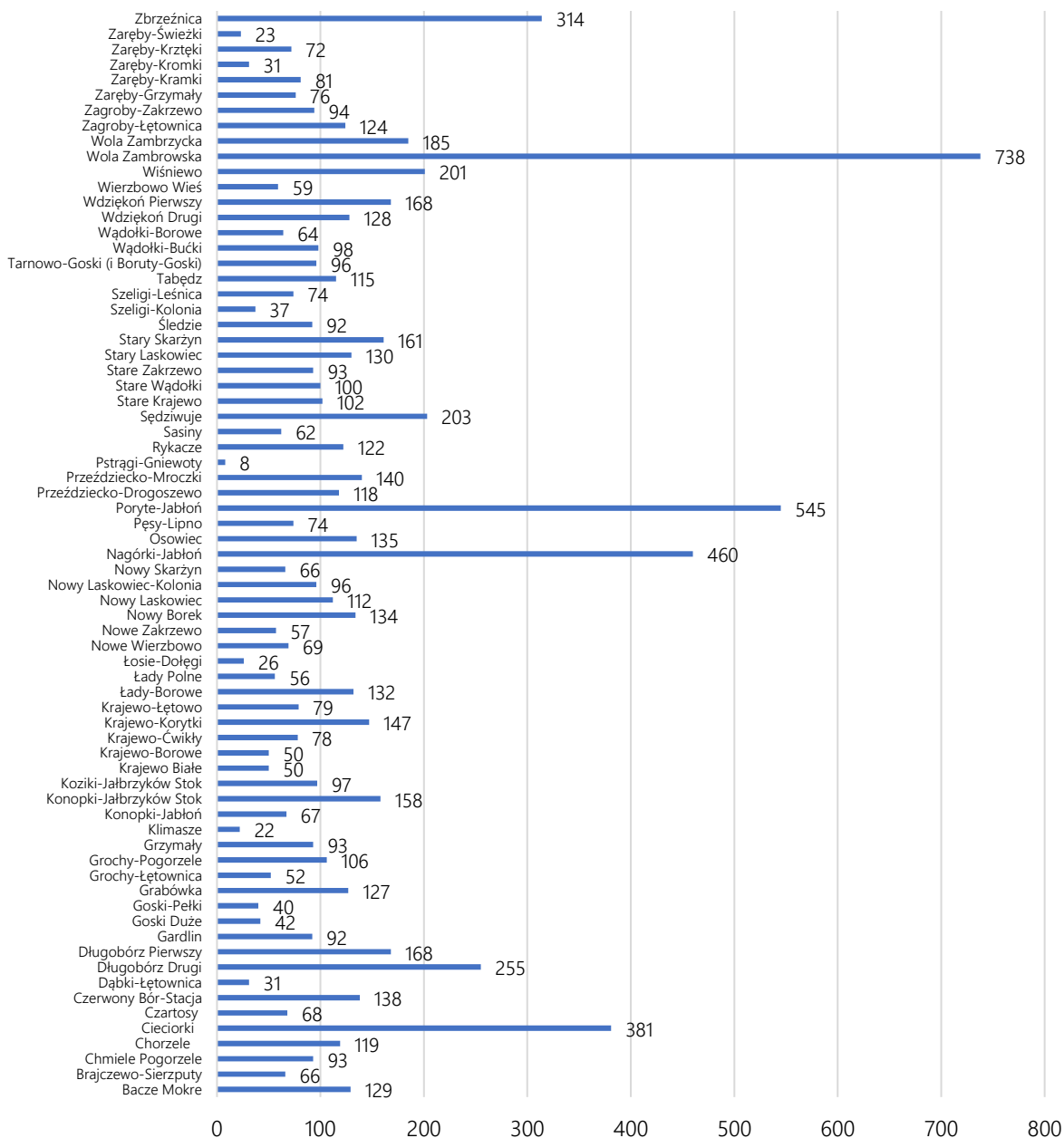
W okresie ostatnich kilku lat obserwuje się stopniowy wzrost liczby mieszkańców gminy średnio o ok. 20 osób rocznie. W roku 2015 liczba mieszkańców wynosiła 9010 osób. Na wzrost liczby mieszkańców może mieć wpływ widoczny trend emigracji ludzi z miasta na tereny wiejskie.

Wykres 1. Liczba mieszkańców gminy Zambrów w latach 2010 – 2015.
Źródło: Urząd Gminy Zambrów.

Największa koncentracja ludności zamieszkującej teren gminy Zambrów występuje na terenie sołectwa Wola Zambrowska. Najmniejsza liczba mieszkańców zamieszkuje sołectwo Pstrągi –Gniewoty. Wartość liczbową mieszkańców z podziałem na sołectwa została przedstawiona na poniższym wykresie.

Liczba mieszkańców

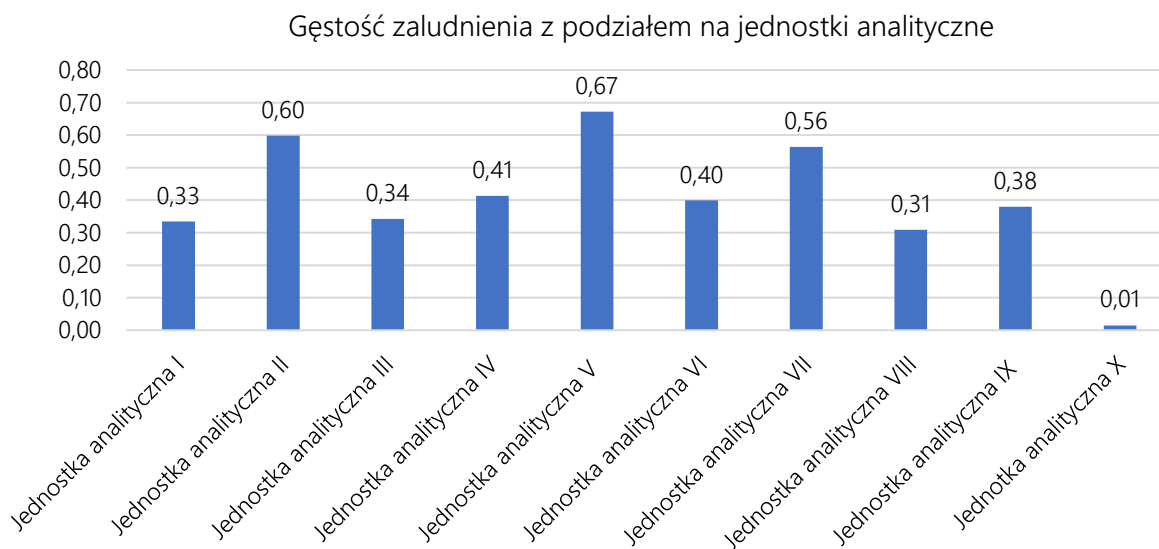

Wykres 2. Liczba mieszkańców z podziałem na sołectwa na terenie gminy Zambrów w roku 2015.

Źródło: Urząd Gminy Zambrów.

Gęstość zaludnienia

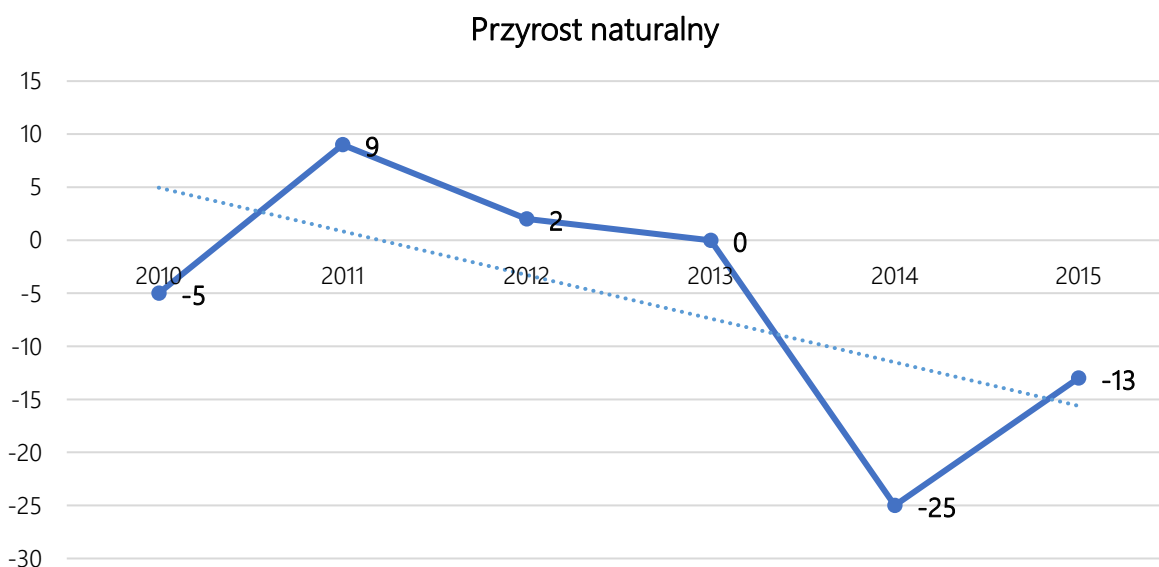
Biorąc pod uwagę gęstość zaludnienia gminy Zambrów, najwyższa wartość obserwowana jest na terenie jednostki analitycznej V obejmującej sołectwa Wiśniewo, Grabówka, Wola Zambrowska, Wola Zambrzycka, Wierzbowo-Wieś, Nowe Wierzbowo.

Wykres 3. Gęstość zaludnienia na km² jednostki analitycznej gminy Zambrów.
Źródło: Urząd Gminy Zambrów.

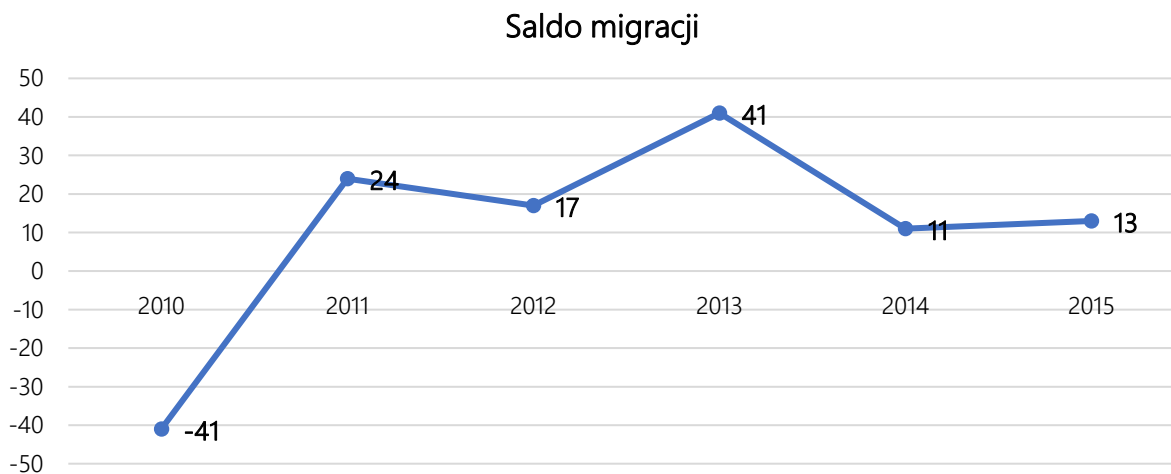
Przyrost naturalny i saldo migracji

W gminie Zambrów, w latach 2010-2014 przyrost naturalny ulegał wahaniom przyjmując w ostatnich latach trend spadkowy. Wartość wskaźnika przedstawiono na poniższym wykresie.

Wykres 4. Przyrost naturalny na terenie gminy Zambrów.
Źródło: Bank Danych Lokalnych.

W migracjach na pobyt stały, przeważa kierunek zameldowań do gminy Zambrów z miast. Przyczyną dodatknych wyników dla obszaru gminy jest głównie zjawisko suburbanizacji miast powiatowych.

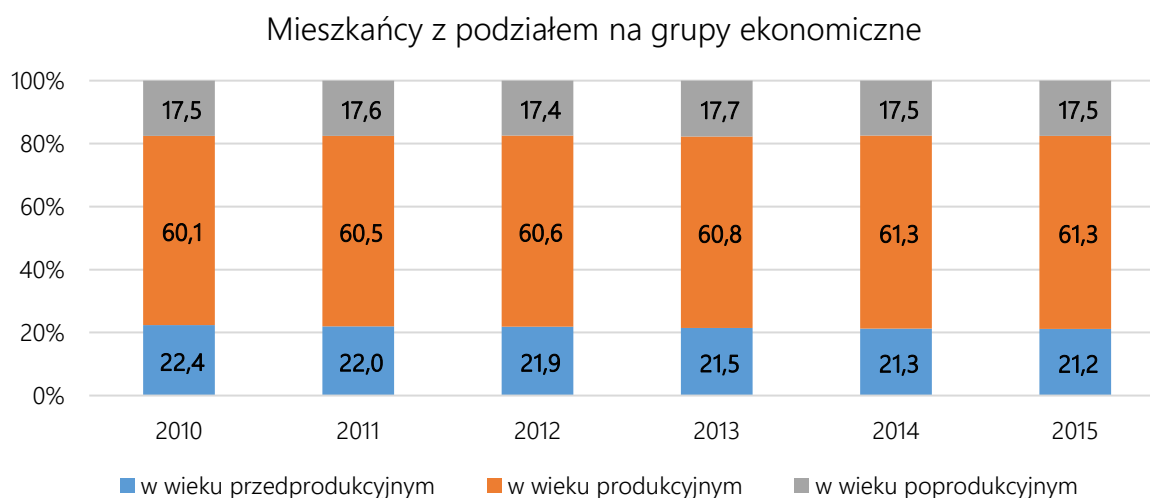
Wykres 5. Saldo migracji na terenie gminy Zambrów.
Źródło: Bank Danych Lokalnych.

Grupy ekonomiczne

W analizowanym okresie (2010-2015) w gminie Zambrów nastąpiły nieznaczne zmiany w proporcjach pomiędzy trzema grupami ekonomicznymi ludności.

W gminie Zambrów odsetek osób w wieku produkcyjnym stanowi ok. 61% mieszkańców, podczas gdy w powiecie zambrowskim i w województwie wynosi on 63%.

W gminie zanotowano relatywnie wysoki udział ludności w wieku przedprodukcyjnym do ogółu ludności (21,2%). Wskaźnik ten jest wyższy od analogicznego dla województwa podlaskiego – 18% i powiatu zambrowskiego - 19%. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w gminie Zambrów utrzymuje się na poziomie ok. 17,6 %.

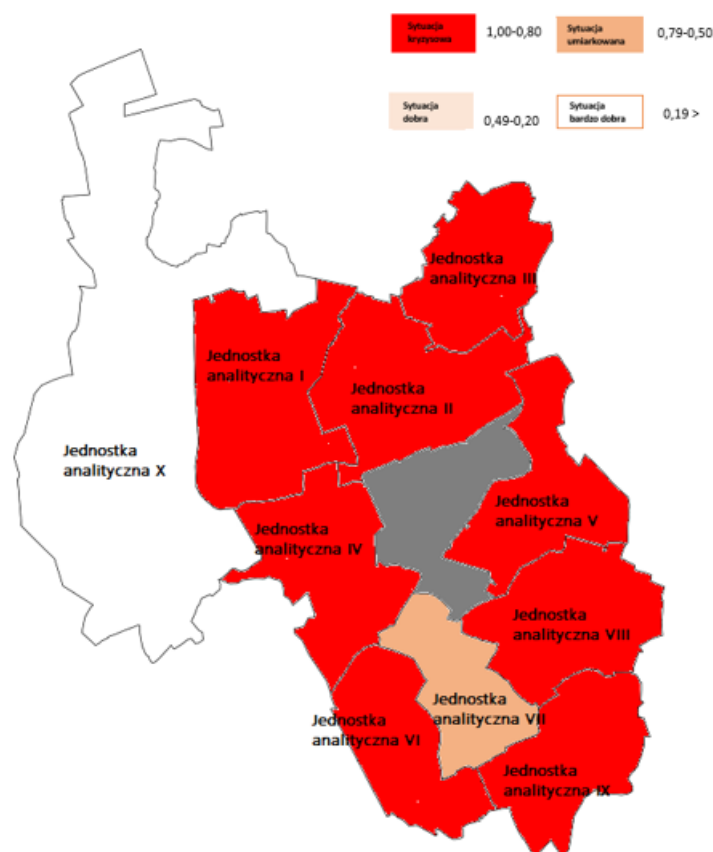

Wykres 6. Mieszkańcy z podziałem na grupy ekonomiczne w latach 2010 – 2015 na terenie gminy Zambrów.

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

Szczególnie istotnymi wskaźnikami z punktu widzenia możliwości rozwojowych gmin są wskaźniki obrazujące strukturę wiekową ich mieszkańców. Najważniejszym z nich jest wskaźnik ukazujący stopień starzenia się lokalnych społeczności, którego miernikiem jest stosunek osób w wieku poprodukcyjnym (emerytalnym – kobiety po 60 roku życia i mężczyźni po 65 roku życia) do liczby osób w wieku produkcyjnym (kobiety w przedziale wiekowym 18-59 lat, mężczyźni w wieku 18-64 lat).

Struktura wiekowa mieszkańców		
Numer jednostki analitycznej	Liczba mieszkańców w wieku poprodukcyjnym do liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym	Wskaźnik częściowy
I	4,20	0,94
II	5,00	0,85
III	3,91	0,98
IV	4,99	0,85
V	4,46	0,91
VI	3,70	1,00
VII	6,24	0,71
VIII	4,26	0,94
IX	3,93	0,97
X	12,38	0,00

Rysunek 3. Wskaźnik degradacji obszarów ze względu na wysoką liczbę mieszkańców w wieku produkcyjnym w stosunku do liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym (obszar najbardziej problemowy oznaczony najintensywniejszym kolorem).

Źródło: Opracowanie własne.

Zmniejszający się udział ludzi w wieku przedprodukcyjnym wskazuje, iż w niedalekiej przyszłości gminę Zambrów może dotknąć zjawisko starzejącego się społeczeństwa.

5.2.2 Pomoc społeczna

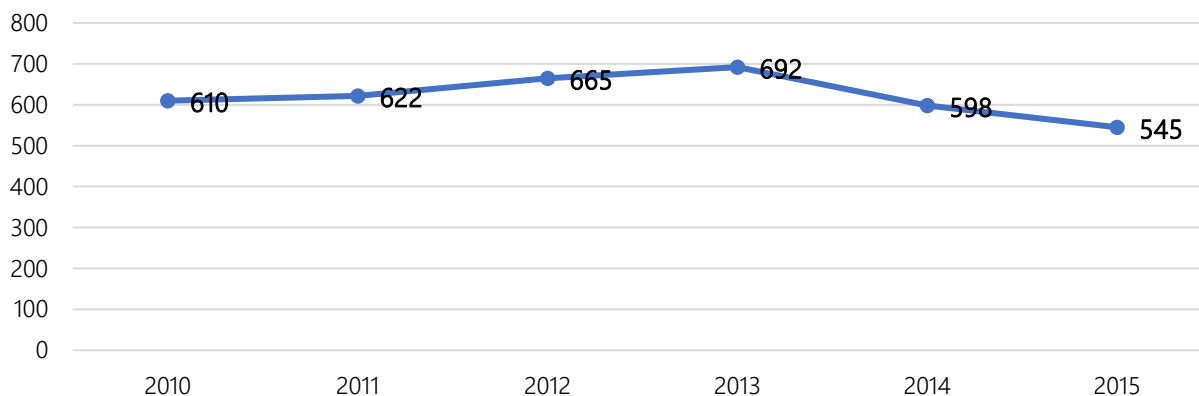
Realizując zapisy ustawy o pomocy społecznej w Gminie Zambrów funkcjonuje Ośrodek Pomocy Społecznej, który umożliwia osobom i rodzinom w przezwyciężeniu trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Pomoc społeczna wspiera rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka. Zadania własne z zakresu pomocy społecznej wykonywane są w formie diagnozy środowiska, pomocy finansowej i rzeczowej oraz szeroko pojętej pracy socjalnej. Zadania zlecone to świadczenia rodzinne i fundusz alimentacyjny.

Do zadań własnych GOPSu w Zambrowie należą:

- Udzielanie schronienia, posiłku, niezbędnego ubrania,
- Przyznawanie i wypłacanie zasiłków okresowych,
- Przyznawanie i wypłacanie zasiłków stałych,
- Przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych,
- Przyznawanie zasiłków na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego,
- Przyznawanie zasiłków na świadczenia zdrowotne, szczególnie osobom bezdomnym,
- Sprawienie pogrzebu,
- Kierowanie do domu pomocy społecznej i podnoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca gminy,
- Świadczenie usług opiekuńczych,
- Przyznawanie i wypłacanie stypendiów oraz zasiłków szkolnych,
- Przyznawanie i wypłacanie dodatków mieszkaniowych,
- Przyznawanie i wypłacanie dodatków energetycznych,
- Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie poprzez działalność zespołu Interdyscyplinarnego.

Liczba przyznanych świadczeń przez GOPS w Zambrowie w ostatnich trzech latach nieznacznie spada, ale utrzymuje się na podobnym poziomie, co przedstawia poniższy wykres. W roku 2015 przyznano 545 świadczeń społecznych, co w odniesieniu do liczby mieszkańców jest wysoką wartością.

Liczba przyznanych świadczeń społecznych

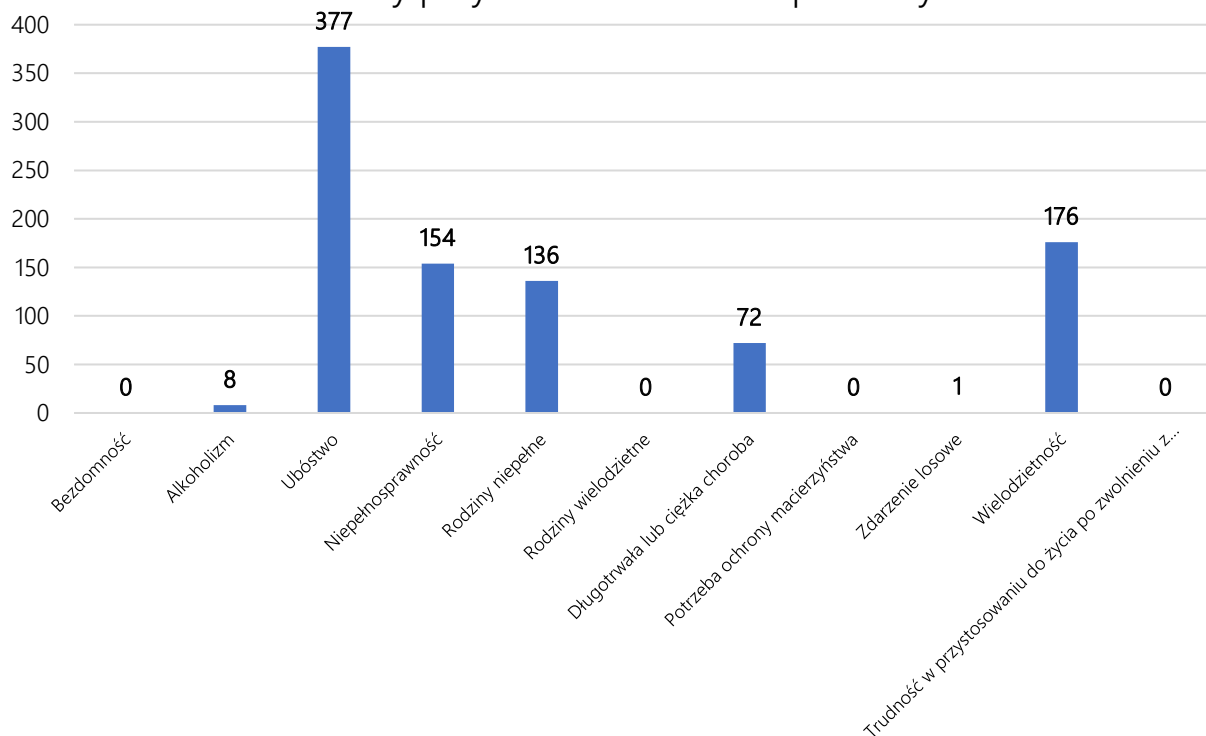

Wykres 7. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w latach 2010 – 2015.

Źródło: GOPS w Zambrowie.

Największym problemem społecznym na terenie gminy, co potwierdzają dane przekazane przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej jest ubóstwo.

Powody przyznania świadczeń społecznych

Wykres 8. Powody przyznania świadczeń społecznych rodzinom na terenie gminy Zambrów w roku 2015.

Źródło: GOPS w Zambrowie.

Alkoholizm

Problemy alkoholowe, określane również jako choroba alkoholowa, są obecnie najbardziej niezależną socjodemograficznie cechą, która pojawia się bez względu na wykształcenie, płeć, wiek czy też stan cywilny

osoby uzależnionej. Poważnym problemem współwystępującym z chorobą alkoholową jest problem patologii społecznej, w tym przestępstwa i wykroczenia popełnione przez osoby nietrzeźwe. Przyczyną alkoholizmu jest szereg czynników, zarówno natury biologicznej, psychologicznej jak i społecznej. Zaburzeniem, które wraz z alkoholizmem występuje najczęściej jest depresja, przy czym wyniki badań wskazują, że rzadko jest ona przyczyną alkoholizmu, o wiele częściej można ją wskazać jako jej skutek.

Na terenie gminy Zambrów przyznano zaledwie 8 świadczeń z tytułu alkoholizmu na terenie jednostki analitycznej VI, a ściślej na terenie sołectwa Przeździecko – Mroczyki.

Mimo małej ilości przyznanych świadczeń społecznych problem alkoholizmu jest znacznym problemem na terenie gminy. Mamy do czynienia z tzw. alkoholizmem ukrytym szczególnie na terenie sołectwa Poryte-Jabłoń, które jest miejscowością tzw. „po PGR-owską”. Przyczyną alkoholizmu jest znaczny odsetek osób pozostających trwale bezrobotnymi.

Niepełnosprawność

Zjawiskiem społecznym, które jest istotne dla odpowiedniego zaplanowania działań rewitalizacyjnych i którego nagromadzenie można zbadać, analizując dane o powodach przyznania pomocy społecznej, jest niepełnosprawność. Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, niepełnosprawność oznacza trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do prac, co w konsekwencji prowadzi do wykluczenia społecznego.

Na terenie gminy w rok 2015 przyznano 154 świadczenia ze względu na niepełnosprawność.

Wykres 9. Świadczenia ze względu na niepełnosprawność na terenie gminy Zambrów.

Źródło: GOPS w Zambrowie.

Długotrwała choroba

Długotrwała choroba może w konsekwencji prowadzić do niepełnosprawności, a same problemy zdrowotne bardzo często nasilają się wraz z wiekiem. Mając więc na uwadze zachodzące zmiany demograficzne, a w szczególności wydłużanie się czasu trwania życia, spadek dzietności, jak również zmianę modelu rodziny, spodziewać się można wzrostu udziału świadczeń z tytułu długotrwałej lub ciężkiej choroby. Osoby chorujące przewlekłe często wymagają opieki długoterminowej – lekarskiej, pielęgnarskiej i rehabilitacji.

Wykres 10. Świadczenia ze względu na długotrwałą chorobę na terenie gminy Zambrów.

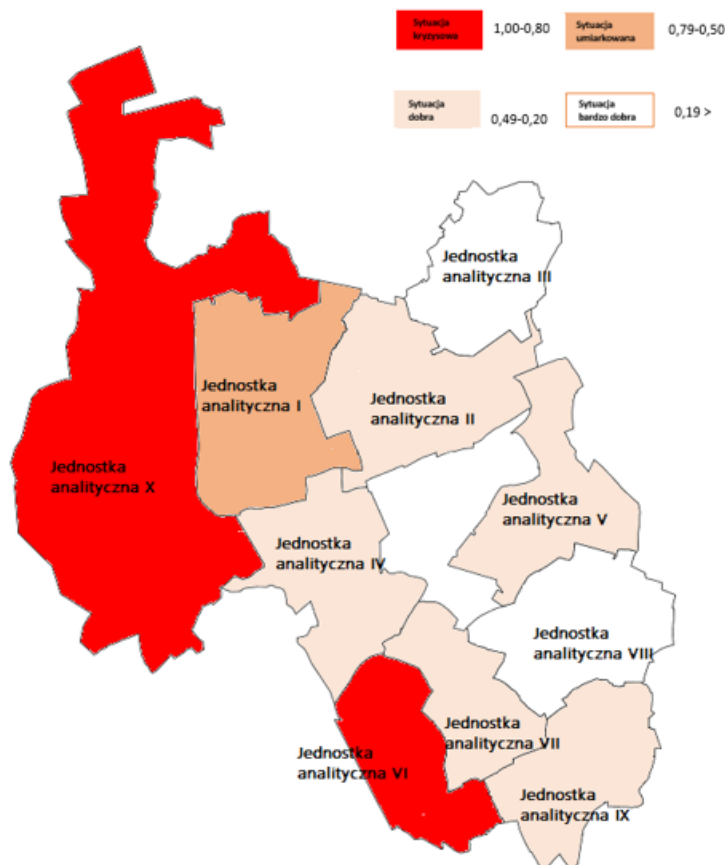
Źródło: GOPS w Zambrowie.

Mieszkania socjalne

Lokalny samorząd wdraża działania w zakresie zapewnienia wynajmu lokali komunalnych mieszkańcom, w tym osobom ubogim. Głównym źródłem lokali przeznaczonych pod wynajem jest odzysk od najemcy. Zagadnienia związane z wynajmem lokali mieszkalnych z zasobów gminy regulują odpowiednie przepisy, w których istotną przesłanką jest sytuacja materialna, społeczna oraz zdrowotna osoby ubiegającej się o wynajem.

Na terenie gminy Zambrów brak jest mieszkań socjalnych co jest istotnym problemem społecznym.

Pomoc społeczna		
Numer jednostki analitycznej	Liczba przydzielonych świadczeń na 100 mieszkańców jednostki analitycznej	Wskaźnik częściowy
I	13,37	0,65
II	10,27	0,38
III	5,89	0,00
IV	10,04	0,36
V	9,57	0,32
VI	15,78	0,86
VII	11,53	0,49
VIII	8,03	0,19
IX	9,28	0,29
X	17,39	1,00

Rysunek 4. Wskaźnik degradacji obszarów ze względu na wysoką liczbę przyznanych świadczeń społecznych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej (obszar najbardziej problemowy oznaczony najintensywniejszym kolorem).
Źródło: Opracowanie własne.

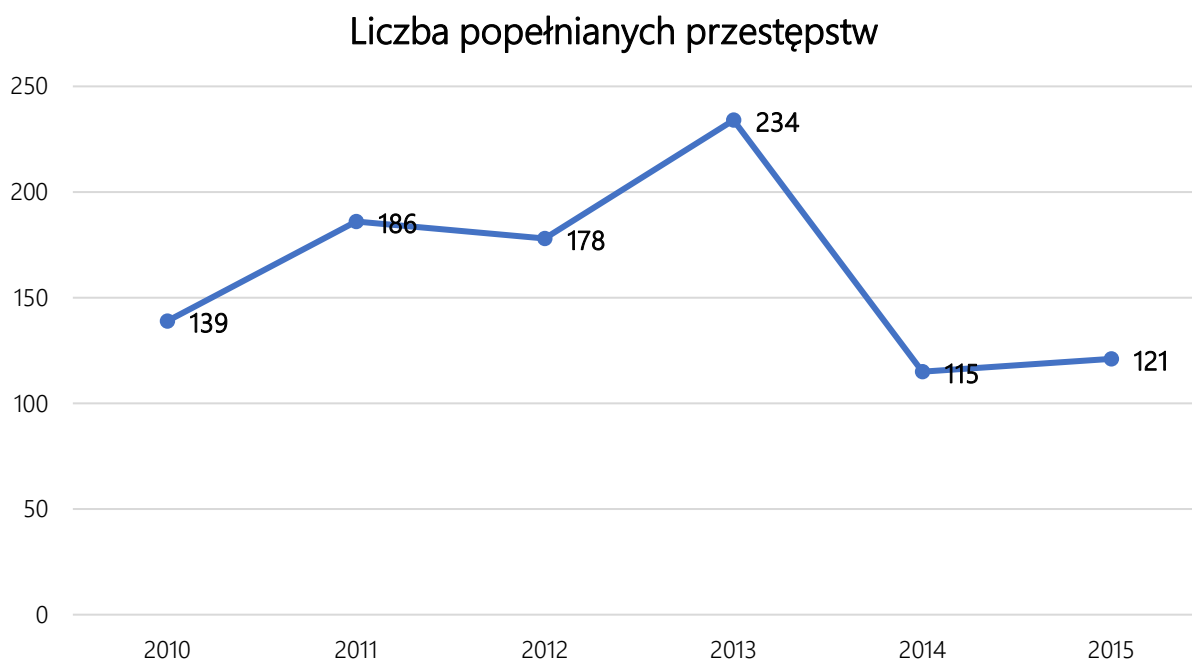
5.2.3. Bezpieczeństwo

Jakość życia mieszkańców związana jest nierozdzielnie z poczuciem ich osobistego bezpieczeństwa. Dlatego ważne i nieodzowne są działania zmierzające do ciągłego doskonalenia i poprawy istniejącego stanu bezpieczeństwa publicznego.

W sprawach ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz w postępowaniu administracyjnym, w sprawach związanych z wykonywaniem zadań i kompetencji Policji,

jeżeli ustawy nie stanowią inaczej, na terenie powiatu zambrowskiego, do którego administracyjnie należy gmina Zambrów organem właściwym jest Komenda Powiatowa Policji w Zambrowie.

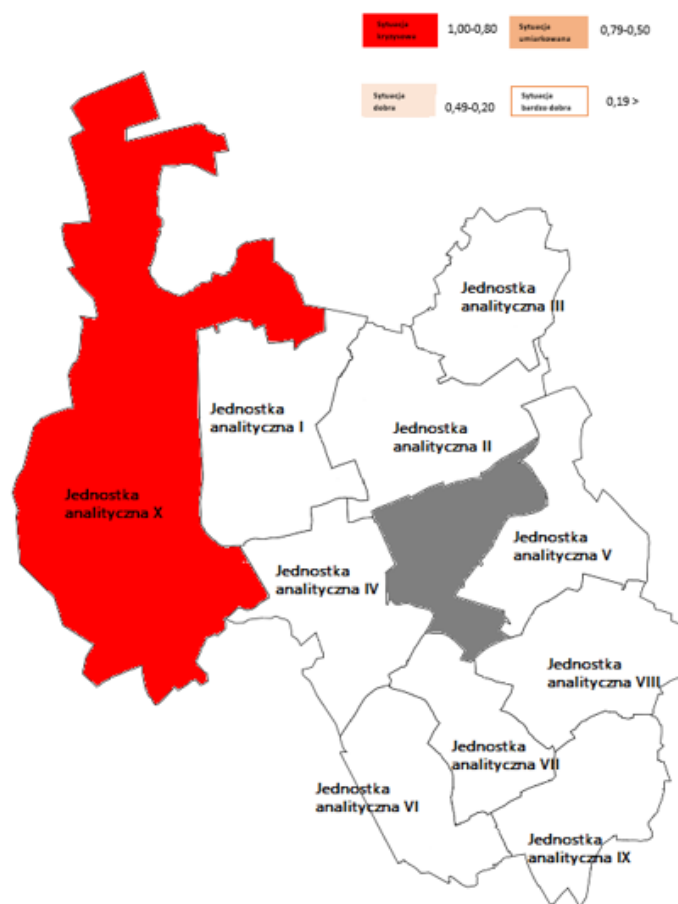
Liczba popełnianych przestępstw w ostatnich latach przedstawiono na poniższym wykresie. Liczba popełnianych przestępstw w ostatnich dwóch latach (rok 2014 i 2015) spadła prawie o połowę. W związku z tym można zauważyć wzrost bezpieczeństwa na obszarze gminy Zambrów.

Wykres 11. Liczba popełnianych przestępstw na terenie gminy Zambrów.
Źródło: Komenda Powiatowa Policji w Zambrowie.

Poniższy rysunek przedstawia rozmieszczenie przestrzenne wskaźnika: liczba popełnionych przestępstw na 100 mieszkańców jednostki analitycznej. Obszar o największym nasileniu problemu to jednostka analityczna X.

Przestępstwa		
Numer jednostki analitycznej	Liczba popełnionych przestępstw na 100 mieszkańców jednostki analitycznej	Wskaźnik częściowy
I	0,82	0,03
II	1,40	0,07
III	0,80	0,03
IV	2,14	0,12
V	1,23	0,06
VI	1,23	0,06
VII	0,91	0,04
VIII	1,55	0,08
IX	0,40	0,00
X	14,49	1,00

Rysunek 5. Wskaźnik degradacji obszarów ze względu na wysoką liczbę popełnionych przestępstw na 100 mieszkańców jednostki analitycznej (obszar najbardziej problemowy oznaczony najintensywniejszym kolorem).

Źródło: Opracowanie własne.

Poniższy rysunek przedstawia rozmieszczenie przestrzenne wskaźnika: liczba popełnionych wykroczeń na 100 mieszkańców jednostki analitycznej. Obszary o największym nasileniu problemu to jednostki analityczne nr IV i V.

Wykroczenia		
Numer jednostki analitycznej	Liczba popełnionych wykroczeń na 100 mieszkańców jednostki analitycznej	Wskaźnik częściowy
I	0,41	0,00
II	2,30	0,11
III	0,48	0,00
IV	18,16	1,00
V	14,72	0,81
VI	0,41	0,00
VII	1,48	0,06
VIII	3,10	0,15
IX	3,18	0,16
X	5,80	0,30

Rysunek 6. Wskaźnik degradacji obszarów ze względu na wysoką liczbę popełnionych wykroczeń na 100 mieszkańców jednostki analitycznej (obszar najbardziej problemowy oznaczony najintensywniejszym kolorem).

Źródło: Opracowanie własne.

Niebieskie karty

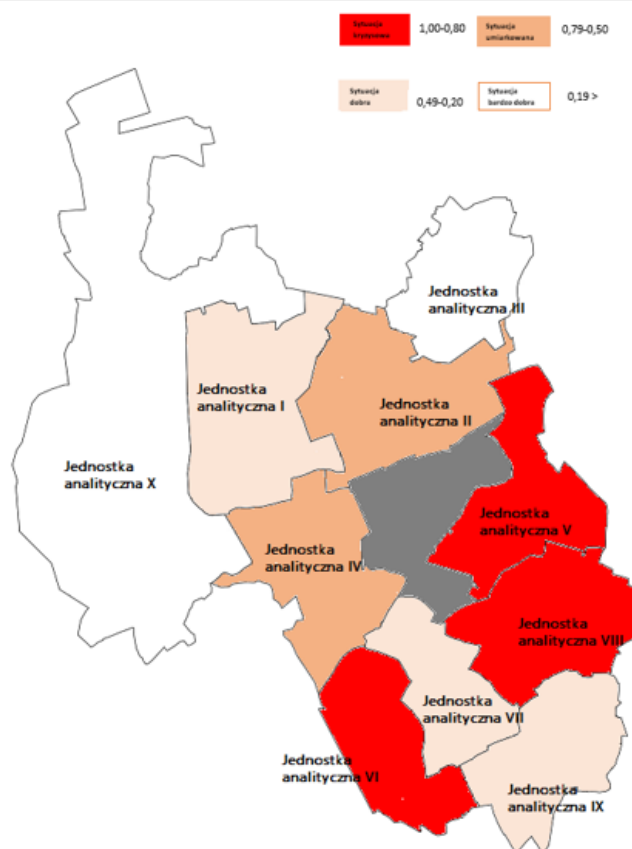
Kolejnym problemem społecznym, który poddano diagnozie jest przemoc w rodzinie. Działania rewitalizacyjne mają na celu ograniczanie, eliminowanie oraz przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom społecznym, tego problemu, dlatego też wykazanie skali zjawiska jest istotnym wskaźnikiem.

„Niebieska Karta” może zostać założona przez Policję, Ośrodek Pomocy Społecznej, jak i Gminną Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Wypełnienie „Niebieskiej Karty” nie jest jednak równoznaczne ze złożeniem zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa. Nie stanowi podstawy do wszczęcia postępowania karnego. Jednak w przypadku złożenia zawiadomienia i wszczęcia postępowania może ona zostać

wykorzystana jako dowód procesowy. Dokumentacja „Niebieskie Karty” jest dla policji informacją, że w danej rodzinie dochodzi do przemocy. Dzielnicowy ma obowiązek nie później niż w ciągu 7 dni skontaktować się z daną rodziną. Jest zobligowany do rozpoznania sytuacji i jej systematycznego monitorowania, a także do udzielania pomocy w trakcie comiesięcznych wizyt. Również dla komisji rozwiązywania problemów alkoholowych Karta jest zapisem informacji powziętych przez przedstawicieli tych służb podczas wykonywania swoich obowiązków.

Jako wskaźnik problemowy wskazano także liczbę przyznanych niebieskich kart na terenie gminy Zambrów. W roku 2015 przyznano łącznie 16 niebieskich kart. Dane na ten temat pozyskano z Komendy Powiatowej Policji w Zambrowie.

Niebieskie karty		
Numer jednostki analitycznej	Liczba niebieskich kart na 100 mieszkańców jednostki analitycznej	Wskaźnik częściowy
I	0,10	0,35
II	0,19	0,66
III	0,00	0,00
IV	0,21	0,74
V	0,29	1,00
VI	0,27	0,95
VII	0,11	0,39
VIII	0,28	0,97
IX	0,13	0,46
X	0,00	0,00

Rysunek 7. Wskaźnik degradacji obszarów ze względu na wysoką liczbę przyznanych niebieskich kart na 100 mieszkańców jednostki analitycznej (obszar najbardziej problemowy oznaczony najintensywniejszym kolorem).

Źródło: Opracowanie własne.

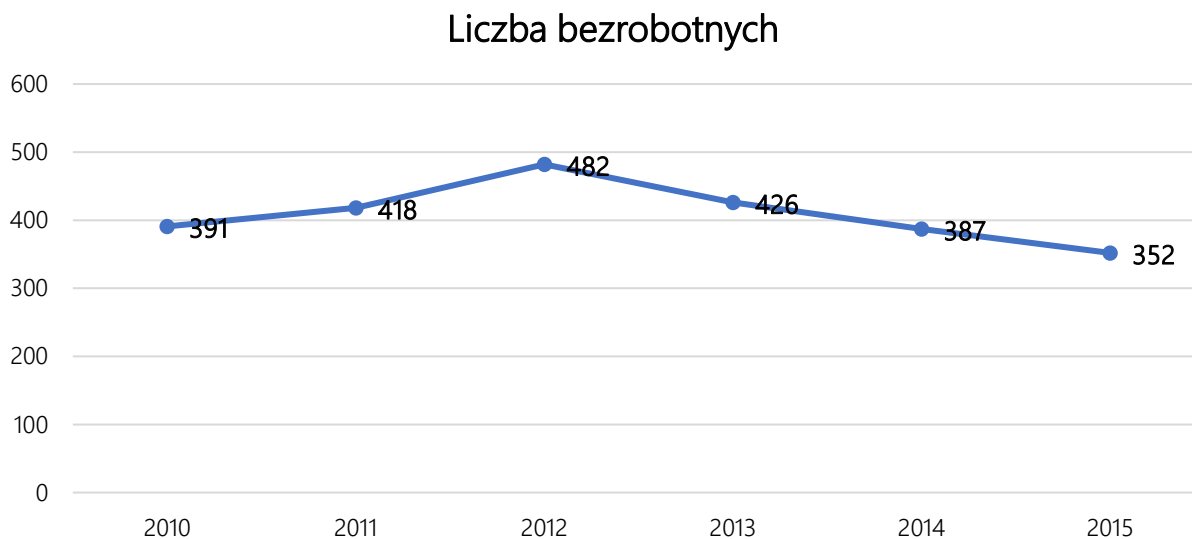
5.2.4. Bezrobocie

Bezrobocie należy do najpoważniejszych problemów współczesnej gospodarki. Wpływa ono bowiem na wiele sfer życia, zarówno ekonomiczną, społeczną, socjologiczną jak i psychologiczną. Najsilniej jednak bezrobocie dotyka samych bezrobotnych i wpływa negatywnie na zjawiska społeczne występujące na terenie gminy.

Bezrobocie jest dotkliwe nie tylko dla osób pozostających bez pracy, lecz także dla ich rodzin. W funkcjonowaniu rodzin dotkniętych bezrobociem dochodzi do poważnych zakłóceń. Negatywne zmiany mogą dotyczyć wszystkich funkcji rodziny. Negatywny wpływ bezrobocia na więź małżeńską niesie ze sobą niebezpieczeństwo osłabienia związków uczuciowych i zaburzenia ról małżeńskich i rodzicielskich. Utrata pracy zawodowej wpływa najczęściej na powstawanie napięć i konfliktów w rodzinie. Z drugiej strony, ograniczenie możliwości materialnego zabezpieczenia rodziny prowadzi do ograniczenia stopnia zaspokojenia podstawowych potrzeb. Bezrobocie rodziców nie stwarza poczucia bezpieczeństwa u dzieci i negatywnie wpływa na ich dalszą edukację. Często prowadzi do rozpadu rodziny i może być zagrożeniem przyjmowania przez dzieci negatywnych wzorców osobowych a w konsekwencji dziedziczenia statusu bezrobotnego. Problem bezrobocia zwłaszcza długotrwałego wymaga stosowania odpowiednich form oddziaływania.

Bezrobocie należy do największych problemów społecznych w gminie Zambrów. Ważnym problemem na terenie gminy jest tzw. bezrobocie ukryte, które jest obserwowane na terenie gminy. Dotyczy ono osób mieszkających w gospodarstwach rolnych i pomagającym członkom rodzin w prowadzeniu gospodarstw rolnych.

Liczba osób bezrobotnych w ostatnich latach na terenie gminy została przedstawiona na poniższym wykresie. Pomimo iż, liczba osób bezrobotnych na terenie gminy spada to utrzymuje się nadal na wysokim poziomie.

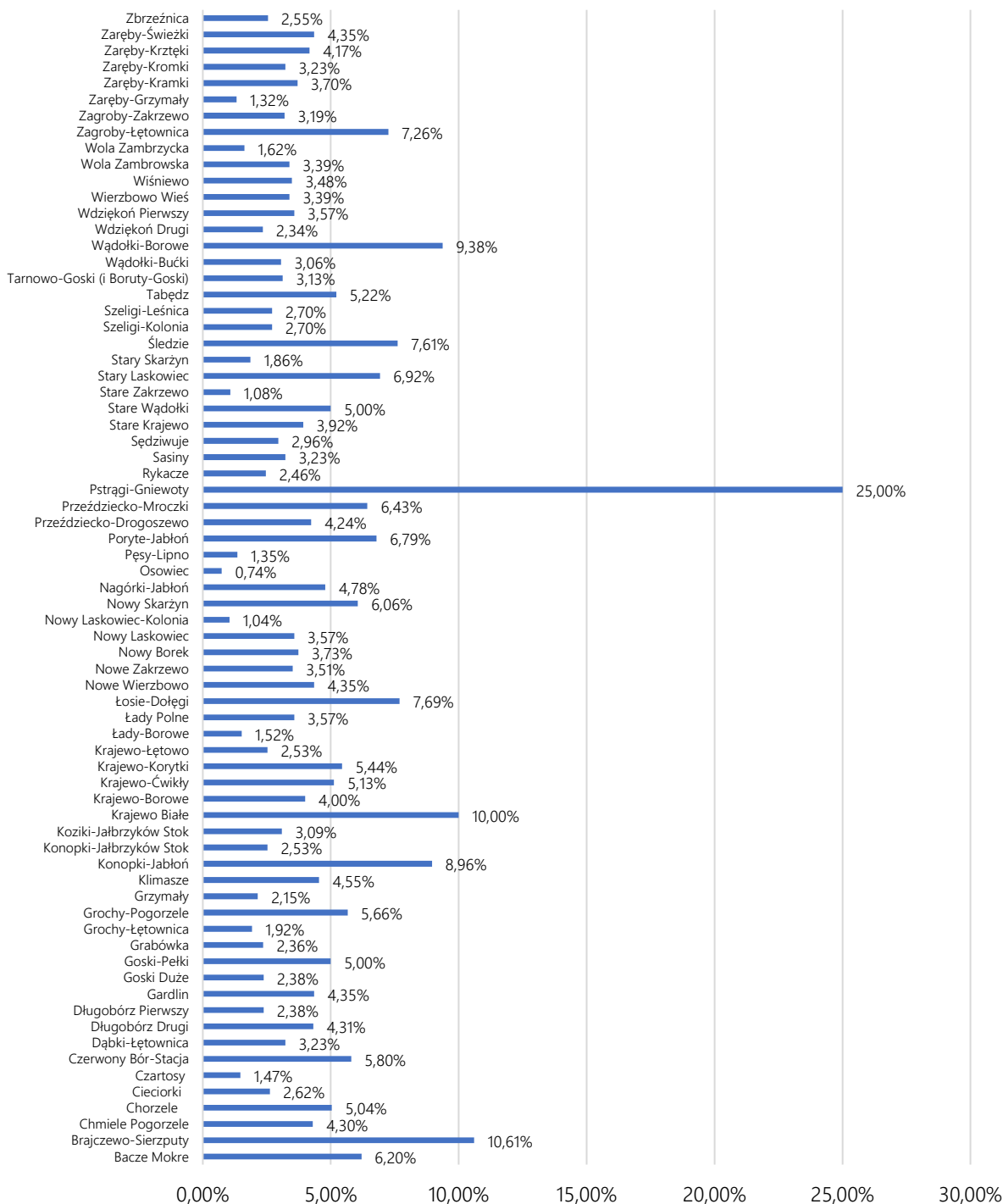

Wykres 12. Liczba bezrobotnych na terenie gminy Zambrów w latach 2010 -2015.

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Zambrowie.

Poniższy wykres przedstawia stopę bezrobocia z podziałem na poszczególne sołectwa. Największa stopa bezrobocia została odnotowana na terenie sołectwa Pstrągi Giewonty, jednakże jest to związane z bardzo niewielką liczbą mieszkańców i tym samym nie wielką liczbą mieszkańców w wieku produkcyjnym.

Stopa bezrobocia z poziałem na sołectwa

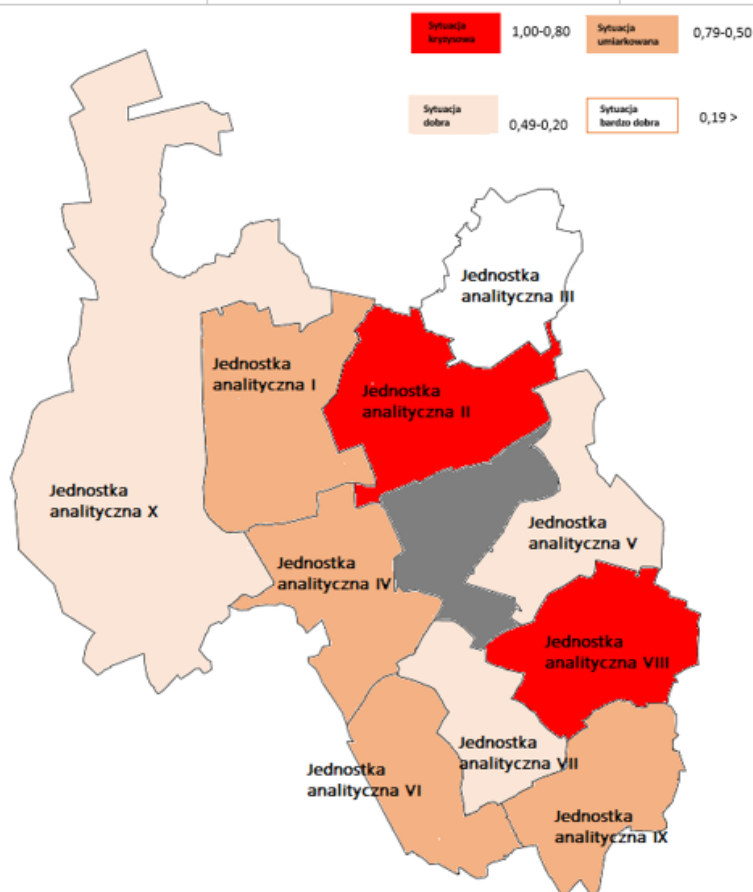

Wykres 13. Stopa bezrobocia na terenie sołectw gminy Zambrów w roku 2015.

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Zambrowie.

Jako wskaźnik problemowy wskazano liczbę osób bezrobotnych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej. Obszary o największym nasileniu problemu to jednostki analityczne nr II i VIII.

Bezrobocie		
Numer jednostki analitycznej	Liczba bezrobotnych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej	Wskaźnik częściowy
I	4,18	0,66
II	5,11	1,00
III	2,39	0,00
IV	4,38	0,73
V	3,12	0,27
VI	4,53	0,79
VII	3,65	0,47
VIII	4,65	0,83
IX	3,85	0,54
X	3,62	0,45

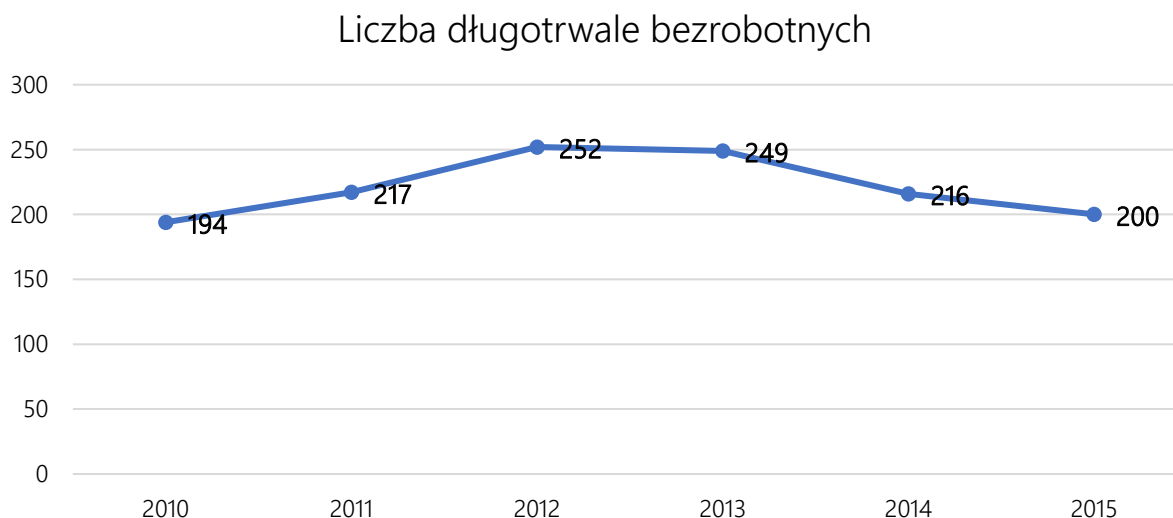
Rysunek 8. Wskaźnik degradacji obszarów ze względu na wysoką liczbę bezrobotnych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej (obszar najbardziej problemowy oznaczony najintensywniejszym kolorem).

Źródło: Opracowanie własne.

Wyraźnym problemem na terenie wszystkich wytypowanych jednostek analitycznych gminy Zambrów jest wysoka liczba osób długotrwale bezrobotnych, które stanowią średnio połowę zarejestrowanych

bezrobotnych. Dodatkowo na terenie gminy występuje problem ukrytego bezrobocia, którego skala jest trudna do oszacowania.

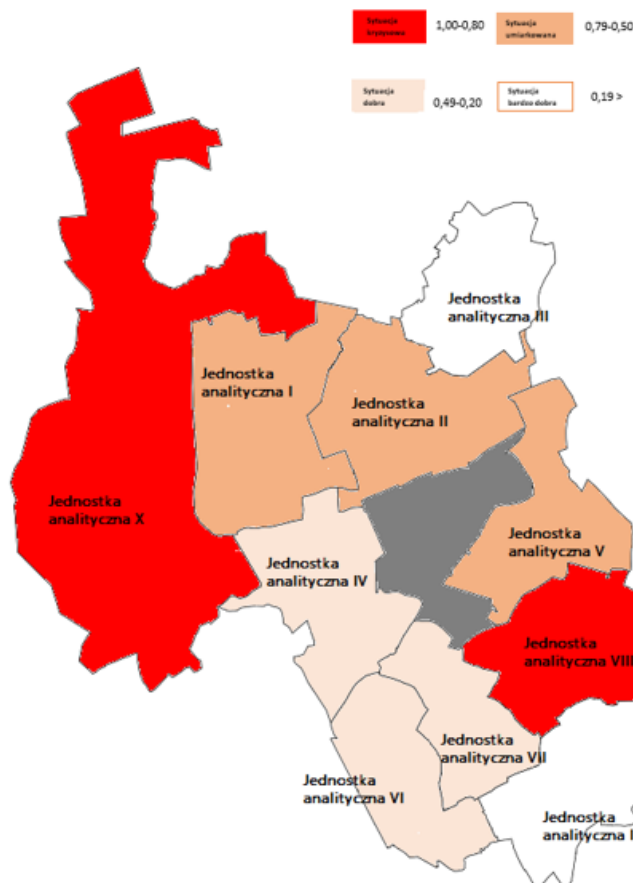
Liczba osób długotrwale bezrobotnych w latach 2010 – 2015 przedstawiono na poniższym wykresie.

Wykres 14. Liczba długotrwale bezrobotnych na terenie gminy Zambrów.
Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Zambrowie.

Jako wskaźnik problemowy wskazano liczbę osób pozostających bez pracy powyżej dwóch lat na 100 mieszkańców jednostki analitycznej. Osobom takim najciężej jest się dostosować do stale zmieniającego się rynku pracy. Obszary o największym nasileniu problemu to jednostki analityczne nr VIII i X.

Długotrwałe bezrobocie		
Numer jednostki analitycznej	Liczba długotrwałe bezrobotnych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej	Wskaźnik częściowy
I	2,7	0,61
II	2,9	0,73
III	1,1	0,00
IV	1,7	0,24
V	2,4	0,51
VI	2,1	0,38
VII	2,1	0,37
VIII	3,2	0,85
IX	1,5	0,14
X	3,6	1,00

Rysunek 9. Wskaźnik degradacji obszarów ze względu na wysoką liczbę długotrwałe bezrobotnych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej (obszar najbardziej problemowy oznaczony najintensywniejszym kolorem).

Źródło: Opracowanie własne.

5.2.5 Dostęp do kultury, sportu, edukacji i opieki lekarskiej

Wysoki poziom dostępności kultury, edukacji i ośrodków pierwszej pomocy jest jednym z podstawowych wyznaczników rozwoju jednostek samorządu terytorialnego, skierowanego na obywateli.

Do placówek oświatowych na terenie gminy Zambrów należą:

- Szkoła Podstawowa w Wiśniewie, Wiśniewo 10, 18-300 Zambrów
- Szkoła Podstawowa w Starym Laskowcu, Stary Laskowiec 14, 18-300 Zambrów
- Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej w Starym Zakrzewie, Stare Zakrzewo 15, 18-300 Zambrów
- Szkoła Podstawowa im. Papieża Jana Pawła II w Osowcu, Osowiec 22, 18-300 Zambrów
- Szkoła Podstawowa w Porytem-Jabłoni, Poryte-Jabłoń 103, 18-300 Zambrów
- Szkoła Podstawowa w Starym Skarżynie, Stary Skarżyn 44, 18-300 Zambrów.
- Punkt Przedszkolny „Przedszkole naszych marzeń” w Szkole Podstawowej w Porytem-Jabłoni, Poryte-Jabłoń 103, 18-300 Zambrów
- Punkt Przedszkolny „Przedszkole naszych marzeń” w Szkole Podstawowej im. Marii Konopnickiej w Starym Zakrzewie, Stare Zakrzewo 15, 18-300 Zambrów
- Punkt Przedszkolny „Akademia Przedszkolaka”, 18-400 Czerwony Bór 24/1 - niepubliczny

Według raportu dotyczącego szkolnictwa gminy Zambrów na dzień 15 października 2015 w szkołach podstawowych uczyło się 506 uczniów. Naukę w szkołach prowadziło w sumie 61 nauczycieli. Ze względu na specyficzne położenie gminy wokół miasta Zambrowa, gimnazjum gminne zlokalizowano w Zambrowie (weszło ono wspólnie z Liceum Ogólnokształcącym w skład Zespołu Szkół Ogólnokształcących). Organem prowadzącym Zespół jest Powiat Zambrowski. Gmina finansuje bilety PKS dla dzieci dojeżdżających do gimnazjum mieszczącego się w mieście Zambrów.

Do najciekawszych programów oferowanych przez szkoły z terenu gminy Zambrów można zaliczyć:

- „Moja skarbonka”, konkurs mający na celu zachęcenie dzieci do zainteresowania się tematyką oszczędzania,
- „Mam 6 lat, chcę poznawać świat”, program mający na celu ułatwienie 6-latkom start w szkole,
- „Bezpieczny Internet”, program mający na celu przedstawienie dzieciom zasad bezpiecznego korzystania z internetu,
- „Konkurs ekologiczny” konkurs polegający na zbieraniu baterii i zużytego sprzętu elektronicznego oraz nauki zasad i nawyków ochrony środowiska,
- „Wspomaganie rozwoju młodszych dzieci szkolnych metodą Kinezylogii Edukacyjnej Paula Dennisona”, czyli program nauczania, który zaleca stosowane ćwiczeń pomagających uczniom szybciej się uczyć i likwidować przeszkody niepozwalające osiągać sukcesów w uczeniu się,
- „Umiem pływać”, projekt mający na celu upowszechnienie aktywności fizycznej oraz korektę wad postawy wśród młodzieży poprzez naukę pływania.

Ponadto szkoły oferują liczne programy wyrównawcze oraz lekcje dodatkowe m.in. z nauki języka angielskiego.

Świetlice wiejskie zlokalizowane są na terenie sołectw gminy Zambrów przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 3. Świetlice wiejskie z podziałem na sołectwa.

Lp.	Rodzaj budynku (np. remiza, świetlica)	Powierzchnia budynku (m ²)	Powierzchnia działki (m ²)
1	2	3	4
1	Budynek świetlicy – Łady Polne	495	6500
2	Budynek gospodarczy – Łady Polne	40	
3	Świetlica- Konopki Jałbrzyków Stok	485	4785
4	Świetlica- Cieciorci	207	6816
5	Remiza Chorzele	99	698
6	Świetlica- Zagroby Zakrzewo	322	2368
7	Świetlica- Rykacze	299,94	639
8	Remiza/świetlica- Przeździecko Mroczy	168	1865
9	Świetlica- Zagroby Łętownica	93	3073
10	Remiza/świetlica- Stary Skarżyn	100	1996
11	Remiza/świetlica- Krajewo Białe	181,45	1682
12	Remiza/świetlica- Zbrzeźnica	240	965
13	Świetlica- Tabędz	190,9	2030
14	Remiza- Tabędz	67,8	
15	Remiza- Poryte Jabłoń	165	2785
16	Remiza- Łady Borowe	92	470
17	Świetlica- Krajewo Ćwikły	257,8	7875
18	Świetlica- Wola Zambrowska	297	6664
19	Dawna zlewnia mleka- Nowy Laskowiec	72	747
20	Świetlica- Nowy Borek	88	690
21	Świetlica- Wdziękoń Drugi	105	721
22	Remiza/świetlica - Wiśniewo	294	757
23	Świetlica- Stare Wądołki	121	1502
24	Świetlica- Zaręby Krztałki	120,75	3444
25	Świetlica/remiza- Stary Laskowiec	301,22	673
26	Świetlica- Goski Duże	108	0
27	Świetlica/remiza- Długobórz Pierwszy	238,07	2096
28	Razem:	5248,93	61841

Źródło: Urząd Gminy Zambrów.

W poniższej tabeli przedstawiono wykaz świetlic z podziałem na poszczególne jednostki analityczne. Największa liczba świetlic znajduje się na terenie jednostki analitycznej nr I.

Tabela 4. Świetlice wiejskie z podziałem na jednostki analityczne.

Numer jednostki analitycznej	Liczba świetlic
Jednostka analityczna I	5
Jednostka analityczna II	2
Jednostka analityczna III	4
Jednostka analityczna IV	1
Jednostka analityczna V	2

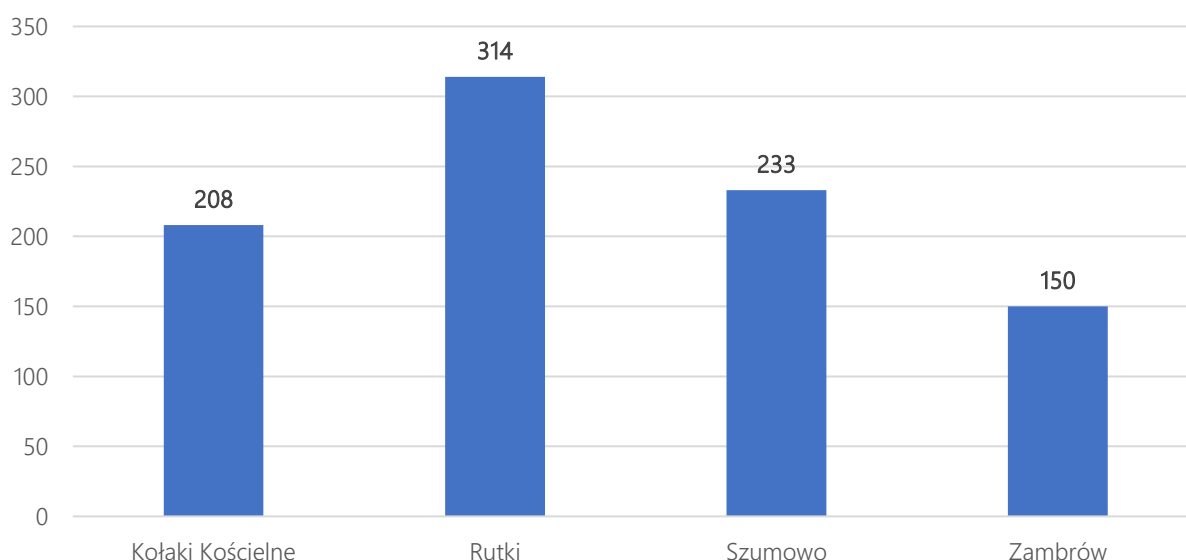
Jednostka analityczna VI	3
Jednostka analityczna VII	2
Jednostka analityczna VIII	5
Jednostka analityczna IX	3
Jednostka analityczna X	0

Źródło: Urząd Gminy Zambrów.

Stan świetlic na terenie gminy Zambrów jest w większości bardzo zły. Głównym problemem występującym na terenie obiektów jest brak ogrzewania, który uniemożliwia prowadzenie integracji społecznej w sezonie grzewczym. Świetlice nie są także odpowiednio wyposażone do potrzeb mieszkańców i organizatorów integracji społecznej.

Na terenie gminy Zambrów znajduje się jedna placówka biblioteczna, tj. Biblioteka Publiczna Gminy Zambrów mieszcząca się w Osowcu. Ponadto na terenie gminy działają 3 biblioteki publiczno- szkolne, w których szczególnie młodzież wypożycza książki, a dorośli mogą skorzystać z aktualnej prasy. Księgozbiór placówek zmniejsza się z roku na rok - ze 11368 pozycji w 2006 roku do 8625 sztuk w 2014 roku. Liczba czytelników spada z roku na rok. Od 2006 do 2014 roku liczba czytelników w ciągu roku zmniejszyła się o około 20 osób.

Na tle gmin sąsiednich z powiatu zambrowskiego gmina Zambrów notuje najmniejszą liczbę czytelników w ciągu roku, która w 2015 roku wyniosła 150 osób, zaś najwięcej czytelników odnotowano w gminie Rutki.

Wykres 15. Liczba czytelników w bibliotekach na terenie gminy Zambrów , w gminach na terenie powiatu w 2015 roku [osoby].

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

Zapotrzebowanie mieszkańców gminy na usługi kultury w głównej mierze zaspokajane jest jednak przez miasto Zambrów oraz Łomża z szeroką bazą usług w tym zakresie (muzea, kino, dom kultury, biblioteki, kościoły). Gmina Zambrów posiada bardzo ubogą ofertę kulturalną i sportową. Na terenie brak jest

obiektów kultury oferujących zajęcia dla mieszkańców z różnych grup wiekowych. Dużym problemem jest nie wykorzystanie istniejącej bazy obiektów. W szkołach brak jest zajęć poza lekcyjnych, które przyciągnęłyby dzieci do alternatywnego spędzenia czasu, „odciągając” je jednocześnie od telewizora i komputera. Niewykorzystane są także obiekty świetlic i remiz, szczególnie w okresie zimowym z uwagi na brak ogrzewania i długotrwały brak remontów. Budynek te można wykorzystywać zarówno na zajęcia pozalekcyjne dla dzieci i młodzieży, jak zajęcia dla dorosłych. Osoby długotrwale bezrobotne mogłyby mieć przeprowadzone szkolenia pozwalające na zdobycie dodatkowych umiejętności. Osoby starsze potrzebują także organizacji zajęć, które pozwolą im na wspólne i aktywne spędzanie wolnego czasu. Osoby pracujące również wykazują potrzebę organizacji zajęć dających możliwość relaksu i wypoczynku po pracy i w weekendy.

Placówki Medyczne

Do ośrodków pomocy medycznej na terenie gminy Zambrów należą:

- Justyna Janczarska Indywidualna Praktyka Lekarsko-Dentystyczna, Przeździecko-Mroczy 5A/3,
- Drozd Jan Praktyka Lekarska, Przeździecko-Mroczy 5 a.

Pomoc medyczna na terenie gminy Zambrów jest więc słabo rozwinięta.

Specjalistyczne badania medyczne mieszkańcy gminy realizować mogą w placówkach zlokalizowanych na terenie miasta Zambrowa, a także w Wysokiem Mazowieckie, Ostrowi Mazowieckiej, Łomży oraz w Białymstoku.

Infrastruktura sportowa

Do obiektów sportowych na terenie gminy zaliczono:

Hale Sportowe: Szkoła Podstawowa w Osowcu (Osowiec 22), Szkoła Podstawowa w Starym Zakrzewie (Stare Zakrzewo 15).

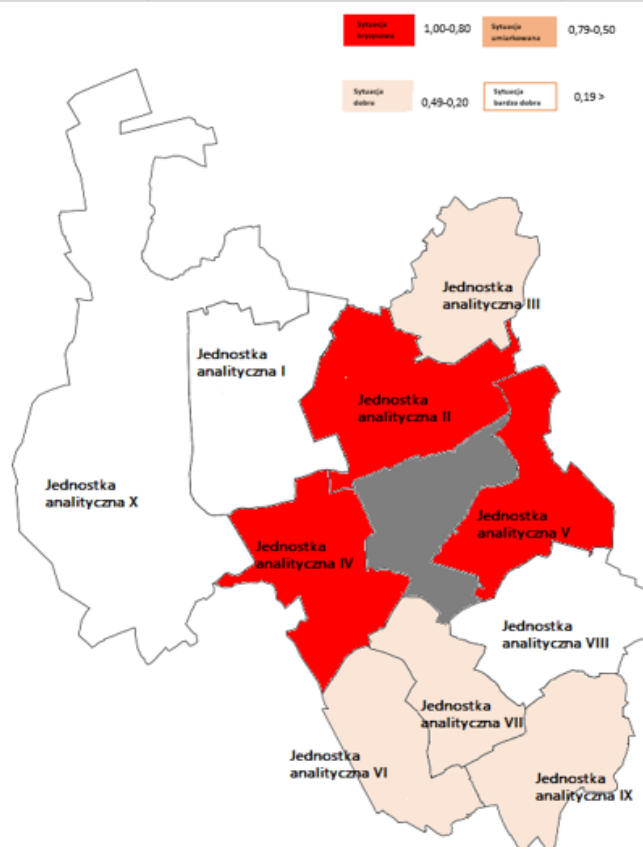
Boiska szkolne: Szkoła Podstawowa w Starym Zakrzewie (Stare Zakrzewo 15), Szkoła Podstawowa w Starym Skarżynie (Stary Skarżyn 44), Szkoła Podstawowa w Wiśniewie (Wiśniewo 10), Szkoła Podstawowa w Starym Laskowcu (Stary Laskowiec 14)

Boiska wiejskie: Wola Zambrowska, Łady Polne, Konopki Jałbrzyków Stok, Koziki-Jałbrzyków Stok, Poryte - Jabłoń, Zbrzeźnica, Tabędz, Zagroby Zakrzewo, Nagórki-Jabłoń, Zagroby-Łętownica, Przeździecko-Mroczy i Długobórz Drugi.

Infrastruktura sportowa nie jest wystarczająco rozwinięta, ponieważ wiele wsi nie posiada boisk i sal sportowych, a te które istnieją są w średnim stanie technicznym.

Jako wskaźnik problemowy wskazano dostęp do placówek oświatowych, kulturowych i sportowych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej. Obszary o największym nasileniu problemu to jednostki analityczne nr II, IV i V.

Dostęp do placówek oświatowych, kulturowych i sportowych		
Numer jednostki analitycznej	Dostęp do placówek oświatowych, kulturowych i sportowych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej	Wskaźnik częściowy
I	0,71	0,02
II	0,19	0,86
III	0,48	0,40
IV	0,11	1,00
V	0,15	0,94
VI	0,55	0,28
VII	0,46	0,43
VIII	0,70	0,03
IX	0,53	0,31
X	0,72	0,00

Rysunek 10. Dostęp do placówek oświatowych, kulturowych i sportowych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej.

Źródło: Opracowanie własne.

5.2.6 Edukacja

Poziom edukacji na terenie gminy Zambrów oceniono na podstawie wyników egzaminów szóstoklasistów, które przedstawiono w poniższych tabelach. Wyniki przedstawiono w ujęciu porównawczym w odniesieniu do powiatu, województwa i kraju.

Tabela 5. Wyniki sprawdzianu klas VI – język polski.

Średni wynik	Liczba uczniów zdających	Średni wynik szkoły %	Średni wynik gminy %	Średni wynik powiatu %	Średni wynik województwa %	Średni wynik kraju %
Szkoła Podstawowa w Porytem-Jabłoni	11	66	70%	70%	72%	73%
Szkoła Podstawowa w Starym Skarżynie	5	79				
Szkoła Podstawowa w Wiśniewie	11	67				
Szkoła Podstawowa w Starym Laskowcu	7	77				
Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej w Starym Zakrzewie	15	67				
Szkoła Podstawowa im. Papieża Jana Pawła II w Osowcu	16	70				

Źródło: Urząd Gminy Zambrów.

Tabela 6. Wyniki sprawdzianu klas VI – matematyka.

Średni wynik	Liczba uczniów zdających	Średni wynik szkoły %	Średni wynik gminy %	Średni wynik powiatu %	Średni wynik województwa %	Średni wynik kraju %
Szkoła Podstawowa w Porytem-Jabłoni	11	60	63%	61%	61%	61%
Szkoła Podstawowa w Starym Skarżynie	5	73				
Szkoła Podstawowa w Wiśniewie	11	65				
Szkoła Podstawowa w Starym Laskowcu	7	86				
Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej w Starym Zakrzewie	15	46				
Szkoła Podstawowa im. Papieża Jana Pawła II w Osowcu	16	67				

Źródło: Urząd Gminy Zambrów.

Tabela 7. Wyniki sprawdzianu klas VI – język angielski.

Średni wynik	Liczba uczniów zdających	Średni wynik szkoły %	Średni wynik gminy %	Średni wynik powiatu %	Średni wynik województwa %	Średni wynik kraju %
Szkoła Podstawowa w Porytem-Jabłoni	11	56	72%	74%	77%	78%
Szkoła Podstawowa w Starym Skarżynie	5	71				
Szkoła Podstawowa w Wiśniewie	11	80				
Szkoła Podstawowa w Starym Laskowcu	7	86				
Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej w Starym Zakrzewie	15	70				
Szkoła Podstawowa im. Papieża Jana Pawła II w Osowcu	16	72				

Źródło: Urząd Gminy Zambrów.

Analizując powyższe wyniki, można stwierdzić iż poziom edukacji na terenie gminy jest na dobrym poziomie. Biorąc pod uwagę wyniki uzyskane z części matematycznej to osiągnięte wyniki przez gminę są wyższe od średniej dla powiatu, województwa i kraju. Jednakże wyniki uzyskane przez szkoły na terenie gminy z języka angielskiego są niższe od średniej dla powiatu, województwa i kraju.

Wśród placówek oświatowych na terenie gminy znacznie wyróżnia się Szkoła Podstawowa w Starym Laskowcu i Szkoła Podstawowa w Starym Skarżynie, gdzie uzyskano wysokie wyniki z wszystkich części, znacznie wyższe od średniej dla powiatu, województwa i kraju.

Istotnym problemem na terenie placówek oświatowych na terenie gminy Zambrów jest brak oferty zajęć pozalekcyjnych oraz zajęć dodatkowych dla uczniów z terenu gminy.

5.2.6 Sieć drogowa

Gmina posiada dobrze rozwiniętą sieć dróg, którą tworzą drogi krajowe, powiatowe i gminne. Na obszarze gminy zlokalizowane są częściowo dwa istotne węzły komunikacyjne – „Zambrów” , którego przeważająca część znajduje się w gminie miejskiej Zambrów oraz „Wiśniewo”, który w większości zlokalizowany jest w gminie wiejskiej Zambrów.

Przez gminę przebiegają 3 drogi krajowe, a ich łączna długość wynosi 34 km. Są to:

- nr 8 relacji granica państwa – Kudowa-Zdrój – ... – Warszawa – ... – Ostrów Mazowiecka – Zambrów – Białystok – ... – granica państwa;

- nr 63 relacji granica państwa – ... – Pisz – ... – Łomża – Zambrów – Cerańów – ... – Siedlce – ... – granica państwa;
- nr 66 relacji Zambrów – Wysokie Mazowieckie – ... – Bielsk Podlaski – ... – granica państwa.

Na terenie gminy nie ma dróg wojewódzkich. Główną sieć ciągów drogowych wyznaczają drogi powiatowe o łącznej długości 104,906 km.

Tabela 8. Dogi powiatowe na terenie gminy Zambrów.

Numer drogi	Przebieg na terenie gminy
106011B	Pęsy-Lipno – Gronostaje (granica gminy)
106012B	Łady-Borowe – do drogi pow. Wygoda – gr. gm. Zambrów – Zanie
106013B	Łady-Borowe – Szeligi Stare
106014B	Szeligi-Stare – Łubnice (granica gminy)
106015B	Konopki do dr pow. Wygoda – gr. gminy – Zanie
106016B	Szeligi-Stare – Szeligi-Nowe do granicy gminy
106017B	Cieciorki – Gardlin – Wiśniewo
106018B	Wiśniewo – Podłatki Duże (granica gminy)
106019B	Wiśniewo – Wróble (granica gminy)
106020B	Grabówka – Wróble (granica gminy)
106021B	Grabówka – droga pow. Zambrów – Wierzbowo – Kołaki Kość.
106022B	Zambrów – Grabówka
106023B	Wola Zambrowska – Wola Zambrzycka
106024B	Nowe Wierzbowo – Wierzbowo-Wieś – Rębiszewo (granica gminy)
106025B	Stary Laskowiec – Wdziękoń Pierwszy – Wdziękoń Drugi – Krajewo Białe do dr. woj.
106026B	Krajewo Białe – Miodusy Wielkie (granica gminy)
106027B	Wdziękoń Drugi – Skarżyn Stary
106028B	Krajewo Białe do drogi łączącej Wdziękoń Drugi ze Starym Skarżynem
106029B	Skarżyn Nowy do drogi łączącej Wdziękoń Drugi ze Starym Skarżynem
106030B	Chorzele do drogi łączącej Wdziękoń Drugi ze Starym Skarżynem
106031B	Droga powiatowa Stary Laskowiec Drugi – Rykacze – kol. Nowy Laskowiec
106032B	Od drogi pow. w Nowym Laskowcu do drogi pow. Długobórz – Stary Skarżyn – Przeździecko-Mroczy
106033B	Rykacze – Wola Zambrowska
106034B	Droga w Woli Zambrowskiej od drogi krajowej 66 do drogi krajowej 63
106035B	Osowiec – Rykacze
106036B	Grochy-Pogorzele – Chorzele
106037B	Grochy-Pogorzele – Tarnowo-Goski
106038B	Zaręby-Kramki – Goski-Pełki
106039B	Zaręby-Kramki – kol. Zaręby-Kramki
106040B	Zaręby-Kramki – Zaręby-Skórki (granica gminy)
106041B	Granica gminy Zaręby-Świeżki – Zaręby-Kramki – Zaręby-Krztęki – Rosochate (granica gminy)
106042B	Rykacze – Zaręby-Świeżki (do drogi powiatowej 23566)
106043B	Grochy-Łętownica – Jachy (granica gminy)

106044B	Przeździecko-Mroczy – Lenarty (granica gminy)
106045B	Droga krajowa 63 – Grochy-Łętownica
106046B	Przeździecko-Drogoszewo – droga łącząca Jachy z Grochami-Łętownica
106047B	Droga krajowa 63 we wsi Chmiele-Pogorzele – Grochy-Łętownica
106048B	Sasiny – Grochy-Pogorzele
106049B	Droga do wsi Dąbki-Łętownica – od drogi powiatowej Sasiny – Grochy-Łętownica
106050B	Droga we wsi Tarnowo-Goski
106051B	Droga powiatowa Długobórz – Stary Skarżyn – Ołdaki – Osowiec
106052B	Zagroby-Łętownica – Nowy Borek - Łętownica Parcel
106053B	Droga powiatowa Długobórz – Czartosy – Zagroby-Łętownica
106054B	Długobórz – droga Zagroby-Łętownica do dr. pow. Długobórz – Czartosy
106055B	Grzymały – Krajewo-Korytki
106056B	Krajewo-Borowe – Krajewo-Łętowo – droga krajowa nr 8
106057B	Długobórz Pierwszy – Wądołki-Bućki
106058B	Zambrów – Wądołki-Bućki – Krajewo-Korytki droga krajowa nr 8
106059B	Brajczewo-Sierzputy – droga łącząca Goski Duże ze Skarżynem S.
106060B	Stary Skarżyn – Goski Duże
106061B	Pruski – Stare Krajewo od drogi pow. Sędziwuje – Zagroby-Zakrzewo
106062B	Droga pow. Stare Zakrzewo – Tabędz - Stare Zakrzewo – Stare Krajewo
106063B	Droga pow. Zambrów – Tabędz – Krajewo-Ćwikły
106064B	Śledzie – Zagroby-Zakrzewo – droga pow. Zambrów – Tabędz
106065B	Zagroby-Zakrzewo – skrzyżowanie dróg powiatowych Zambrów – Tabędz i Sędziwuje – Zagroby Zakrzewo
106066B	Śledzie – Przytuły (droga łącząca Zbrzeźnicę z Tabędzem)
106067B	Poryte-Jabłoń – droga krajowa 63
106068B	Nagórki-Jabłoń – Klimasze – Poryte-Jabłoń
106069B	Nagórki-Jabłoń – Klimasze
106070B	Nagórki-Jabłoń – Poryte-Jabłoń
106071B	Gardlin – droga krajowa nr 8
106072B	Poryte-Jabłoń – Koziki-Jałbrzyków Stok
106073B	Bacze Mokre – Zbrzeźnica
106074B	Bacze Mokre – Pstrągi-Gniewoty
106075B	Droga pow. Stary Laskowiec – Rykacze – Nowy Laskowiec
106076B	Zbrzeźnica – Pstrągi-Gniewoty – Tabędz
106077B	Tarnowo-Goski – Zaręby-Grzymały

Źródło: Urząd Gminy Zambrów.

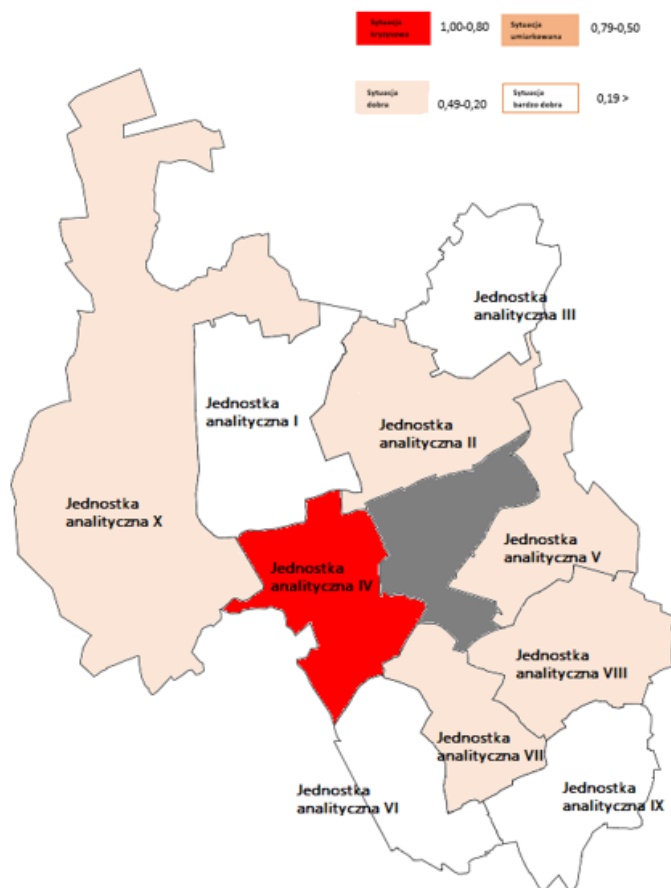
Ogółem sieć dróg gminnych liczy 152,4 km, z czego utwardzone masą bitumiczną stanowią 64,4 % –97,5 km, natomiast pozostałe to nawierzchnia żwirowa –54,9 km. Ponadto na terenie gminy funkcjonuje 325 km dróg dojazdowych do gruntów rolnych, które są sukcesywnie remontowane. Znaczna część dróg dojazdowych posiada nawierzchnię asfaltową – ok. 20%.

Wyżej wymieniony układ drogowy corocznie generuje przestępstwa i wykroczenia związane z ruchem drogowym. Takie zdarzenia bezpośrednio związane są funkcjonalnością sieci drogowej gminy, zaś ich natężenie oraz lokalizacja wskazują na obszary problemowe w tym zakresie.

W roku 2015 na terenie gminy odnotowano 68 zdarzeń drogowych.

Jako wskaźnik problemowy wskazano liczbę zdarzeń drogowych na 100 mieszkańców miejscowości (im więcej zdarzeń drogowych, tym sytuacja na terenie jednostki analitycznej jest gorsza). Największe nasilenie problemu występuje na terenie jednostki analitycznej nr IV.

Zdarzenia drogowe		
Numer jednostki analitycznej	Liczba zdarzeń drogowych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej	Wskaźnik częściowy
I	0,10	0,35
II	0,19	0,66
III	0,00	0,00
IV	0,21	0,74
V	0,29	1,00
VI	0,27	0,95
VII	0,11	0,39
VIII	0,28	0,97
IX	0,13	0,46
X	0,00	0,00

Rysunek 11. Wskaźnik degradacji obszarów ze względu na wysoką liczbę zdarzeń drogowych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej (obszar najbardziej problemowy oznaczony najintensywniejszym kolorem).

Źródło: Opracowanie własne.

5.2.7. Frekwencja wyborcza

Aktywność obywatelska określa to jak dane środowisko jest gotowe do budowania społeczeństwa obywatelskiego. Jednym ze wskaźników określających gotowość ludzi do współtworzenia środowiska w którym żyją jest frekwencja wyborcza pokazująca jaki odsetek osób upoważnionych do głosowania skorzystała z takiej możliwości.

Tabela 9. Frekwencja wyborcza w wyborach prezydenckich w 2015 roku.

Obszar	I tura	II tura
Kraj	48.96 %	55.34 %
Województwo	46.88 %	52.49 %
Powiat zambrowski	45.59 %	52.68 %
Bielsk Podlaski	34.54 %	43.70 %
Łomża	48.09 %	55.10 %
Wysokie Mazowieckie	47.79 %	56.21 %
Kołaki Kościelne	53.20 %	63.20 %
Rutki	42.94 %	51.92 %
Szumowo	48.58 %	55.17 %
Zambrów	44.82 %	53.49 %

Źródło: <http://prezydent2015.pkw.gov.pl>.

W gminie Zambrów frekwencja wyborcza prezentuje się nieco gorzej w stosunku do wyników dla powiatu zambrowskiego, województwa i kraju. Wynik gminy na tle innych gmin w powiecie wygląda przeciętnie, a w bezpośrednim porównaniu jest lepszy jedynie od gminy Rutki. Na tle gmin o podobnym charakterze gmina Zambrów wypada bardzo dobrze na tle gminy Bielski Podlaski, natomiast gorzej w porównaniu do gminy Łomża i Wysokie Mazowieckie.

5.2.7. Aktywność społeczna mieszkańców

Organizacje pozarządowe sprzyjają włączeniu w życie społeczne osób lub grup zagrożonych marginalizacją (np. długotrwale bezrobotnych czy niepełnosprawnych). W ten sposób sprzyjają rozwojowi ich zaufania do instytucji demokratycznych i uczą współpracy. Organizacje podejmują również działania, które zmierzają do podnoszenia standardu życia grup o niskim statusie ekonomicznym lub społecznym. Dzięki temu ludzie mało zarabiający mają dostęp do dóbr i usług, które inaczej byłyby poza ich zasięgiem.

W gminie istnieje niewiele atrakcji kulturalnych i sportowych. Sporadycznie gmina organizuje festyny lub inne wydarzenia kulturalne np. „Święto Gminy Zambrów”, podczas którego odbywają się imprezy, konkursy, zabawy dla dzieci, animacje, warsztaty artystyczne itp. Główną kulturalną wizytówkę gminy stanowi, działający od 1982 roku, zespół ludowy „Laskowianki” ze Starego Laskowca, który z

powodzeniem kultywuje miejscowe tradycje. Zespół otrzymał szereg nagród i wyróżnień na przeglądach ogólnopolskich i wojewódzkich. Przy dużym wsparciu władz samorządowych działa, biorąc udział w rozgrywkach piłkarskich klasy okręgowej, Gminny Klub Sportowy „Iskra” Poryte-Jabłoń.

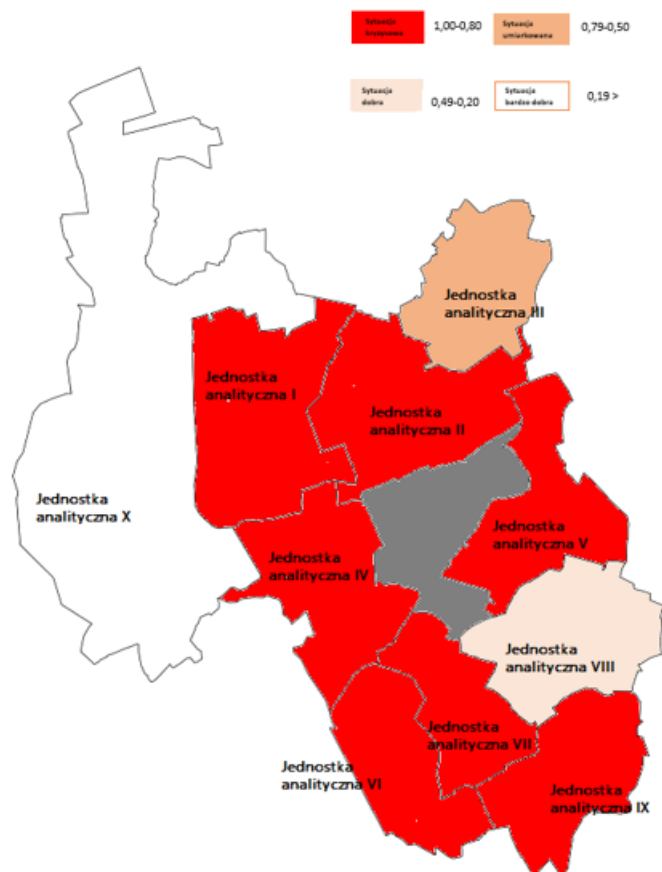
Do organizacji pozarządowych na terenie gminy Zambrów można zaliczyć:

- 11 jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych:
 - OSP Chorzele (Chorzele 29),
 - OSP Długobórz (Długobórz Pierwszy 13A)
 - OSP Krajewo Białe (Krajewo Białe 28)
 - OSP Łądy Borowe (Łądy Borowe 26A)
 - OSP Poryte-Jabłoń (Poryte-Jabłoń 109)
 - OSP Przeździecko-Mroczy (Przeździecko-Mroczy 5)
 - OSP Stary Laskowiec (Stary Laskowiec 6)
 - OSP Stary Skarżyn (Stary Skarżyn 48)
 - OSP Tabędz (Tabędz 16A)
 - OSP Wiśniewo (Wiśniewo)
 - OSP Zbrzeźnica (Zbrzeźnica 72)
- Stowarzyszenie Zambrowskie Produkty Lokalne (ul. Aleja Wojska Polskiego 27, 18-300 Zambrów)
- Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych Gminy Zambrów (Wola Zambrowska)
- Zespół Ludowy Laskowianki
- Stowarzyszenie Związków Kółek i Organizacji Rolniczych
- Koła Gospodyń Wiejskich – Sąsiadki (Łądy Polne), Kumoszki (Wądołki Bućki), Jabłoneczki – Poryte Jabłoń, Koło Gospodyń w Starym Laskowcu,
- Gminny Zarząd Szkolnego Związku Sportowego ZsZS
- Zarząd Gminny Ludowe Zespoły Sportowe LZS

Ogólnie liczba organizacji społecznych na terenie gminy Zambrów jest niewielka i ogranicza się głównie do Ochotniczych Straży Pożarnych. Świadczy to o niewielkiej integracji społecznej mieszkańców gminy.

Jako wskaźnik problemowy wskazano liczbę organizacji społecznych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej. Największe nasilenie problemu występuje na terenie jednostek analitycznych nr I, II, IV, V, VI, VII i IX.

Organizacje społeczne		
Numer jednostki analitycznej	Liczba organizacji społecznych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej	Wskaźnik częściowy
I	0,20	0,84
II	0,13	0,97
III	0,32	0,66
IV	0,11	1,00
V	0,15	0,94
VI	0,14	0,95
VII	0,23	0,80
VIII	0,56	0,26
IX	0,13	0,96
X	0,72	0,00

Rysunek 12. Wskaźnik degradacji obszarów ze względu na niską liczbę organizacji społecznych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej (obszar najbardziej problemowy oznaczony najintensywniejszym kolorem).

Źródło: Opracowanie własne.

Wykaz imprez kulturalnych na terenie gminy z uwzględnieniem miesiąca, w którym dana impreza się odbywa przedstawiono w poniższej tabeli. Ponieważ większość wydarzeń kulturalnych corocznie odbywa się w innej lokalizacji, nie uwzględniono tego wskaźnika w rozkładzie przestrzennym.

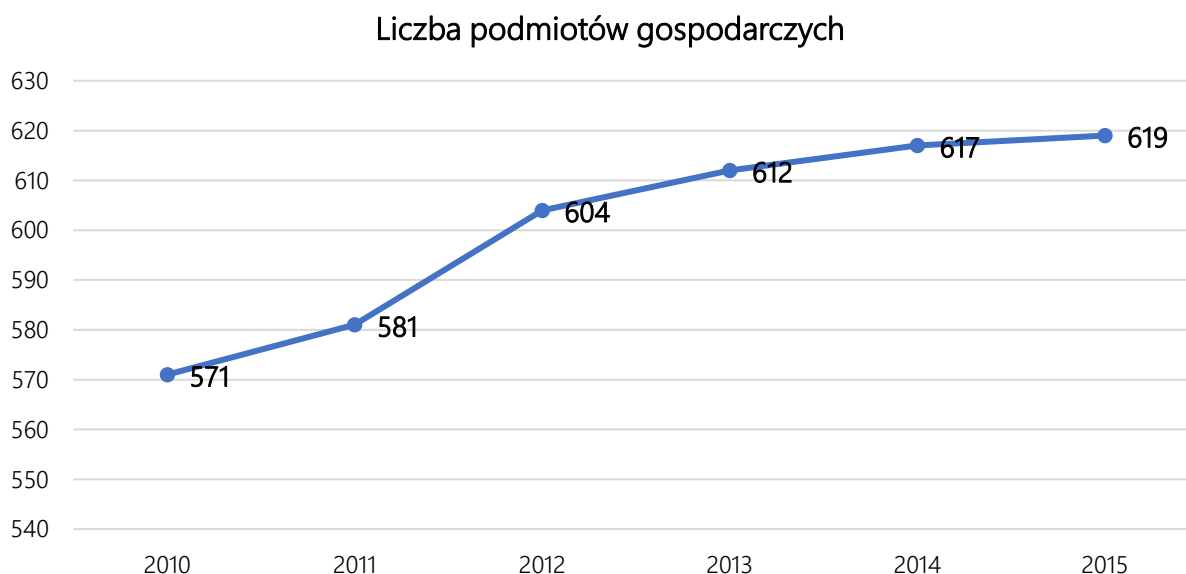
Tabela 10. Wykaz cyklicznych wydarzeń kulturalnych na terenie gminy Zambrów.

Miesiąc	Nazwa wydarzenia kulturalnego
kwiecień	Święto Patrona SP w Osowcu
maj	Gminne obchody Dnia Strażaka (lokalizacja zmienna – 11 OSP)
maj	Rocznica powstania SP Stary Skarżyn
maj	Święto Patrona SP Stare Zakrzewo
01.06.	Gminny Festiwal Profilaktyki – Dzień Dziecka
lipiec	Gminny Turniej Piłki Nożnej Strażaków o Puchar Prezesa Zarządu Gminnego OSP
sierpień	Turniej Piłkarski Drużyn Niezrzeszonych (do lat 18) o Puchar Wójta Gminy Zambrów
sierpień	Festiwal Młodej Sceny Disco Polo Poryte-Jabłoń; Święto Gminy Zambrów - Festyn Rodzinny (Długobórz)
sierpień	Gminne Zawody Sportowo-Pożarnicze
listopad	Mistrzostwa Gminy Zambrów Strażaków OSP w Piłce Siatkowej

Źródło: Urząd Gminy Zambrów.

5.3. Strefa gospodarcza

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego aktywność gospodarcza w gminie Zambrów z roku na rok wzrasta, co przedstawia poniższy wykres. Większość przedsiębiorstw to firmy osób fizycznych. Przewaga tej formy prowadzenia działalności gospodarczej jest zjawiskiem normalnym w polskiej rzeczywistości gospodarczej i gmina nie odbiega od trendów krajowych w tym zakresie.

Wykres 16. Liczba podmiotów gospodarczych na terenie gminy Zambrów w latach 2010 – 2015.

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS.

Analizując przedsiębiorstwa gminy Zambrów pod kątem ich klas wielkości zauważalne jest, iż zdecydowaną większość (ponad 95%) przedsiębiorstw w gminie stanowią mikroprzedsiębiorstwa. Ich liczba wciąż rośnie, w przeciwieństwie do małych przedsiębiorstw, których liczba spada systematycznie. Niewielkim i dość stałym udziałem w strukturze charakteryzują się przedsiębiorstwa średnie. Warto wspomnieć również o funkcjonującym na terenie gminy jednego dużego przedsiębiorstwa.

Specyfikę gospodarczą gminy charakteryzuje poniższa tabela.

Tabela 11. Liczba podmiotów gospodarczych wg sekcji działów PKD raz sektorów własnościowych na terenie gminy Zambrów.

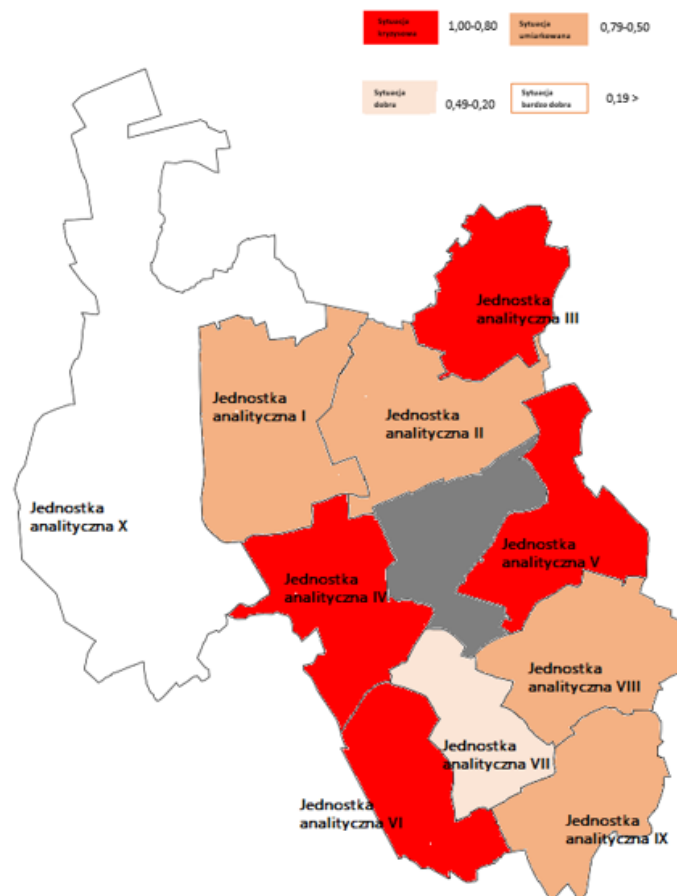
Podmioty wg PKD 2007 i rodzajów działalności	
OGÓŁEM	619
A. Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	46
B. Górnictwo i wydobywanie	0
C. Przetwórstwo przemysłowe	53
D. Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	0
E. Dostawa wody; gospodarowanie ciekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	0
F. Budownictwo	134
G. Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	159
H. Transport i gospodarka magazynowa	76
I. Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	14
J. Informacja i komunikacja	4
K. Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	13
L. Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	5
M. Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	20
N. Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	14
O. Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	13
P. Edukacja	16
Q. Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	18
R. Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	5
S. Pozostała działalność usługowa w tym sekcja	28
T. Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS.

Najwięcej jednostek funkcjonujących na terenie gminy Zambrów zajmuje się handlem hurtowym i detalicznym, naprawą samochodów i motocykli. Drugą nieco mniej pokaźną grupą firm pochodzi z branży budowlanej. Wiele jednostek zajmuje się również transportem lądowym i rurociągowym. Przedsiębiorstwa gminy Zambrów prowadzące działalność produkcyjną są niewielkie i głównie zorientowane na potrzeby lokalnej ludności. Wyjątkiem jest tutaj Fabryka Okien i Drzwi „Dobroplast” w Starym Laskowcu.

Podstawowym miernikiem rozwoju gospodarczego i przedsiębiorczości mieszkańców danego obszaru jest wskaźnik obrazujący liczbę podmiotów gospodarczych przypadających na każde 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym danej jednostki analitycznej. Do obszarów problemowych zaliczono jednostki analityczne nr III, IV, V oraz VI.

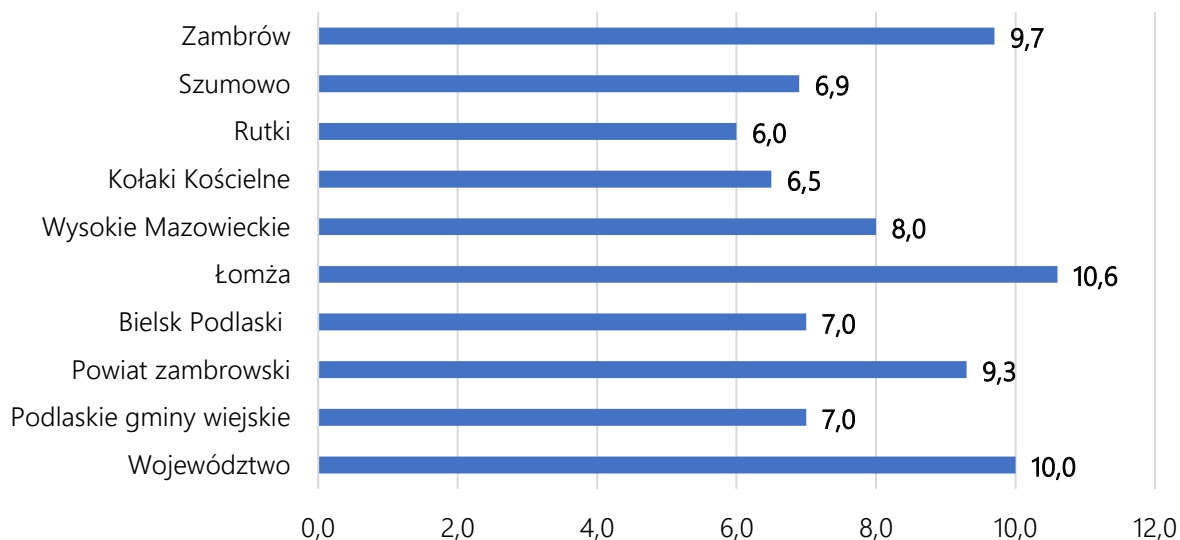
Podmioty gospodarcze		
Numer jednostki analitycznej	Liczba podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym	Wskaźnik częściowy
I	6,84	0,73
II	6,45	0,77
III	3,98	1,00
IV	5,45	0,86
V	7,83	0,63
VI	5,49	0,86
VII	9,47	0,48
VIII	8,73	0,55
IX	7,29	0,68
X	14,49	0,00

Rysunek 13. Wskaźnik degradacji obszarów ze względu na niską liczbę podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym jednostki analitycznej (obszar najbardziej problemowy oznaczony najintensywniejszym kolorem).

Źródło: Opracowanie własne.

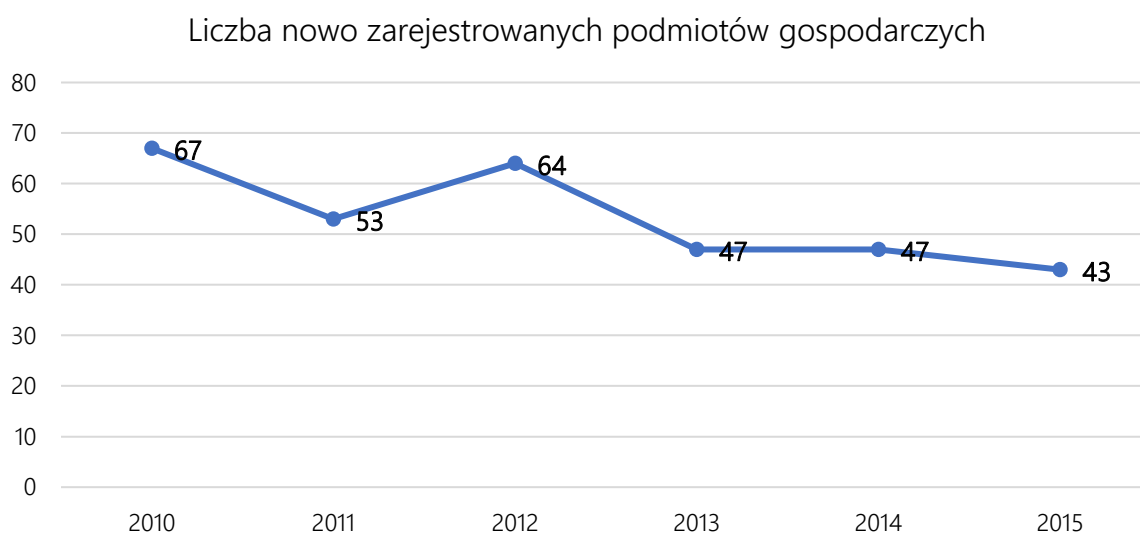
Gmina Zambrów w odniesieniu do innych analizowanych gmin, pod względem liczby podmiotów prezentuje się bardzo dobrze. Wskaźnik ukazujący liczbę osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym jest dość wysoki i wskazuje na wysoki poziom przedsiębiorczości wśród mieszkańców gminy Zambrów.

Wykres 17. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2014 roku w wybranych podlaskich gminach oraz gminach sąsiednich [szt.].

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w poszczególnych latach przedstawiono na poniższym wykresie. Wartość tego wskaźnika w ostatnich latach nieznacznie spada. W roku 2010 na terenie gminy Zambrów odnotowano 67 nowych podmiotów, natomiast w roku 2015 – 43 nowych podmiotów.

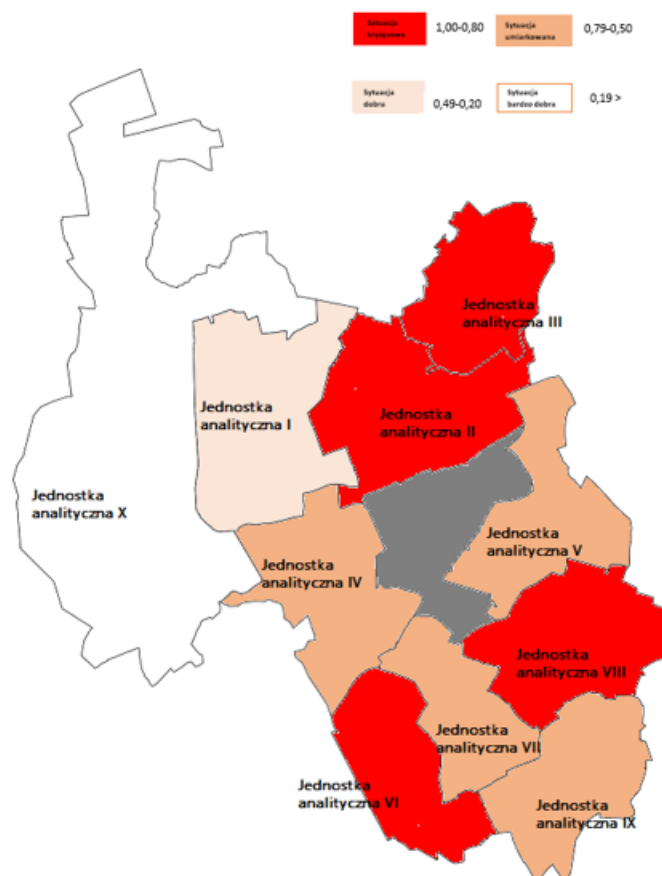

Wykres 18. Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na terenie gminy Zambrów w latach 2010 – 2015.

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS.

Największa liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych z podziałem na jednostki analityczne występuje na terenie jednostki analitycznej nr X. Do obszarów o największym nasileniu problemu należą jednostki analityczne nr II, III, VI oraz VIII.

Nowo zarejestrowane podmioty gospodarcze		
Numer jednostki analitycznej	Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym	Wskaźnik częściowy
I	1,02	0,33
II	0,32	0,86
III	0,32	0,86
IV	0,75	0,53
V	0,51	0,72
VI	0,14	1,00
VII	0,57	0,67
VIII	0,28	0,89
IX	0,53	0,70
X	1,45	0,00

Rysunek 14. Wskaźnik degradacji obszarów ze względu na niską liczbę nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej (obszar najbardziej problemowy oznaczony najintensywniejszym kolorem).

Źródło: Opracowanie własne.

5.3.1. Rolnictwo

Na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat nie nastąpiły istotne zmiany, co do sposobu użytkowania gruntów w gminie Zambrów. Nieznacznie zmalała powierzchnia gruntów rolnych, przy czym wzrósł w nich udział gruntów ornych i zmalał udział pastwisk.

Rolnictwo jest jedną z głównych dziedzin gospodarki w gminie. Użytki rolne stanowią 52% powierzchni ogólnej obszaru. Kierunki prowadzonej działalności roślinnej i zwierzęcej są dopasowane do warunków klimatycznych i glebowych. W gminie Zambrów uprawiane są głównie: zboża, takie jak: mieszanki zbożowe jare, pszenżyto ozime, jęczmień jary, żyto i owies.

Na terenie gminy nie ma stałego punktu skupu płodów rolnych ani grup producenckich. Konieczna jest pomoc rolnikom w zdobyciu nowych kwalifikacji, w zbywaniu płodów rolnych, podejmowaniu pozarolniczej działalności i promocji miejscowego rolnictwa. Coraz częściej organizowane są wycieczki szkoleniowo-pokazowe dla rolników gminy Zambrów, w których zainteresowani chętnie uczestniczą.

W roku 2010 w gminie Zambrów istniało 1514 gospodarstw rolnych, z tego ogromna większość to gospodarstwa indywidualne, z których około 94% prowadziło działalność rolniczą.

Tabela 12. Charakterystyka gospodarstw rolnych w gminie Zambrów.

Wielkość gospodarstwa	Liczba jednostek	% gospodarstw prowadzących działalność rolniczą
poniżej 5 ha	208	60
1-5 ha	438	99
5-10 ha	342	99
10-15 ha	239	100
powyżej 15 ha	287	100

Źródło: Bank Danych Lokalnych, 2015.

W gminie Zambrów niemal wszystkie gospodarstwa domowe utrzymują się z działalności rolniczej i jest to bardzo dobry wynik zarówno na tle kraju, jak i województwa oraz powiatu.

Ogólną tendencją występującą w rolnictwie na terenie gminy Zambrów jest systematyczne koncentracja obszaru gruntów w obrębie gospodarstw większych, towarowych, produkujących duże ilości produktów rolnych na rynek .

Mocnymi stronami rolnictwa w gminie Zambrów są wysokie kwalifikacje rolników, występowanie gleb o wysokich klasach bonitacyjnych, dobra kultura rolna wynikająca z tradycji oraz warunki do tworzenia rolnictwa ekologicznego z możliwością zbytu (bliskość średnich i dużych ośrodków miejskich).

5.4. Sfera funkcjonalno-przestrzenna

5.4.1. Zabytki

Na terenie gminy Zambrów zarejestrowano wiele zabytkowych obiektów, głównie na terenie wsi Poryte-Jabłoń, Czerwony Bór i Tabędz, ale również w innych lokalizacjach. Większość zabytków to budynki mieszkalne oraz obiekty infrastruktury sakralnej (cmentarze i kościoły).

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków w gminie Zambrów przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 13. Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków w gminie Zambrów.

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT
1	Cieciorki	Cieciorki nr 96, dz. nr 65	budynek mieszkalny
2	Czerwony Bór	Czerwony Bór nr 1, dz. nr 67/5	budynek mieszkalny, d. budynek kolejowy
3	Czerwony Bór	Czerwony Bór nr 2, dz. nr 67/6	budynek mieszkalny, d. budynek kolejowy
4	Czerwony Bór	Czerwony Bór, dz. nr 69	wodociągowa wieża ciśnień
5	Czerwony Bór	Czerwony Bór, dz. nr 58/7	mogiła z okresu II wojny światowej z 1939 r.
6	Czerwony Bór	Czerwony Bór, dz. nr 61/3	mogiła żołnierzy AK z okresu II wojny światowej po 1939 r.
7	Czerwony Bór	Czerwony Bór, dz. nr 33/1	cmentarz wojenny z okresu II wojny światowej 1939 r.
8	Klimasze	Klimasze, dz. nr 53	kapliczka
9	Konopki- Jałbrzyków Stok	Konopki- Jałbrzyków Stok nr 22, dz. nr 147/1	budynek mieszkalny
10	Krajewo- Borowe	Krajewo- Borowe nr 4, dz. nr 91	budynek mieszkalny
11	Łosie- Dołęgi	Łosie- Dołęgi nr 11, dz. nr 108/2	dwór
12	Poryte Jabłoń	Poryte Jabłoń, dz. nr 350/2	budynek nieużytkowany, d. dwór
13	Poryte Jabłoń	Poryte Jabłoń, dz. nr 350/2, 350/44, 350/46, 350/47	park
14	Poryte Jabłoń	Poryte Jabłoń nr 92, dz. nr 350/34	ruina, d. gorzelnia
15	Poryte Jabłoń	Poryte Jabłoń, dz. nr 350/46	obiekt nieużytkowany, d. magazyn spirytusu
16	Poryte Jabłoń	Poryte Jabłoń, dz. nr 350/47	stodoła
17	Poryte Jabłoń	Poryte Jabłoń nr 27, dz. nr 639	budynek mieszkalny
18	Rykacze	Rykacze nr 31, dz. nr 389/4	budynek gospodarczy, d. młyn
19	Stare Krajewo	Stare Krajewo nr 6, dz. nr 160	budynek mieszkalny

20	Tabędz	Tabędz nr 2, dz. nr 152	dzwonnica przy kościele paraf. pw. Matki Boskiej Częstochowskiej
21	Tabędz	Tabędz nr 2, dz. nr 152	kościół paraf. pw. Matki Boskiej Częstochowskiej
22	Tabędz	Tabędz, dz. nr 55	cmentarz rzymskokatolicki
23	Tabędz	Tabędz, dz. nr 55	krzyż drewniany i grób harcerza poległego w 1940 r. na cmentarzu rzymskokatolickim
24	Wądołki Borowe	Wądołki Borowe, dz. nr 46/1	dwór
25	Wądołki Borowe	Wądołki Borowe, dz. nr 46/1	park
26	Wygoda/ Czerwony Bór	Wygoda/ Czerwony Bór, dz. nr 171	mogiła żołnierzy AK z 1944 r.
27	Zbrzeźnica	Zbrzeźnica nr 41, dz. nr 110	budynek mieszkalny
28	Zbrzeźnica	Zbrzeźnica nr 35, dz. nr 113	budynek mieszkalny
29	Zbrzeźnica	Zbrzeźnica nr 70, dz. nr 243	budynek mieszkalny
30	Zbrzeźnica	Zbrzeźnica nr 70, dz. nr 243	budynek nieużytkowany, d. młyn

Źródło: Urząd Gminy Zambrów.

W odniesieniu do jednostek analitycznych najwięcej zabytków zlokalizowanych jest na terenie jednostki analitycznej nr II, co przedstawia poniższa tabela.

Tabela 14. Zabytki w podziale na jednostki analityczne.

Nr jednostki analitycznej wraz z sołectwami, na terenie których znajdują się zabytki	Liczba zabytków
Jednostka analityczna I (Tabędz, Wądołki Borowe)	8
Jednostka analityczna II (Cieciorki, Klimasze, Poryte Jabłoń)	8
Jednostka analityczna III (Konopki-Jałbrzyków Stok,	1
Jednostka analityczna IV (Krajewo – Borowe, Stare Krajewo, Wądołki Borowe	2
Jednostka analityczna V	0
Jednostka analityczna VI	0
Jednostka analityczna VII	0
Jednostka analityczna VIII (Łosie – Dołęgi, Rykacze)	2
Jednostka analityczna IX	0
Jednostka analityczna X (Czerwony Bór)	6

Źródło: Urząd Gminy Zambrów.

Do najbardziej wartościowych obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy Zambrów należą:

- Dwór w Łosie- Dołęgi

Dwór wniesiony został w 1889 r. dla rodziny Mioduszewskich. Po nich przeszedł w ręce Ładów, a następnie, na początku lat 30- tych XX w. Lemańskich. Lemańscy przekazali dwór, na początku lat 70, na Skarb Państwa w zamian za rentę. do 1998 r. mieściła się w nim spółdzielnia produkcyjna. Od 1998 r. dwór jest własnością prywatną, a od 2005 r. należy do obecnych właścicieli.

Usytuowany jest w głębi nieogrodzonej działki, położonej po płd. stronie drogi Długobórz-Skarżyn. Budynek na rzucie prostokąta, bryła prostopadłościenna, z kolumnowym gankiem, na osi środkowej fasady. Budynek murowany z cegły, posadowiony na fundamencie i kamieni polnych, łączonych zaprawą. Wokół fundamentów- betonowa opaska. Tynkowany wewnątrz i na zewnątrz. Budynek wolnostojący, jednokondygnacyjny, z użytkowym poddaszem. Podpiwniczony w części zachodniej. Dach naczółkowy, nad gankiem dwuspadowy. Dach kryty dachówką holenderską. Przed środkową częścią tylnej elewacji- półkolisty taras. Budynek po remoncie, stan zachowania- bardzo dobry.

- Dwór, ob. budynek mieszkalny w Poryte Jabłoń

Dwór został wybudowany około 1860 roku dla Stefana i Zofii z Czarnowskich Woyczyńskich. Małżeństwo zakupiło miejscową posiadłość dwa lata wcześniej od rodziny Mleczków. W roku 1916 dwór przeszedł w posiadanie rodziny Zdziechowskich, którzy kupili go od Tadeusza Woyczyńskiego. Grażyna Zdziechowska wniosła następnie majątek w posagu do małżeństwa z hr. Aleksandrem Dzieduszyckim. W posiadaniu Dzieduszyckich dwór pozostaje aż do wybuchu II Wojny Światowej. W 1945 r. cały majątek został upaństwowiony.

Dwór usytuowany jest w płn. części wsi, na jej krańcu, na osi drogi biegnącej przez wieś z płd. na pół., na terenie dawnego zespołu folwarczno- parkowego. Dwór zwrócony jest fasadą na zach. Budynek wzniesiony z cegły, na kamiennych fundamentach, z użyciem cegły. Pokrycie dachowe- eternit falisty. Budynek na rzucie prostokąta, z ryzalitem od zach., o 4 traktach poprzecznych, nierównej szerokości, drugi od płd. wydłużony o ryzalit. Bryła budynku zróżnicowana, w trakcie 2 (z ryzalitem), i 4 od płd. piętrowy. Poszczególne części przykryte spłaszczonymi dachami dwuspadowymi. Obecnie budynek jest opuszczony- nieużytkowany, stan zachowania- dostateczny.

- Kościół parafialny pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Tabędzu

Kościół wzniesiony w 1762 r., jako kościół parafialny we wsi Puchały. Barokowy, autor projektu nieznany. W 1937 r. po wzniesieniu w Puchałach nowego kościoła. Stary, obecny kościół drewniany przeniesiono na obecne miejsce we wsi Tabędz, z przeznaczeniem na kaplicę dla miejscowej ludności i wojska stacjonującego, w pobliskim Czerwonym Borze. Przeniesienie i wzniesienie kościoła na nowym miejscu, stanowiło miejsce fundacji Marianny i Feliksa Trzasków z Tabędza. Na uposażenie kościoła zapisali również własny dom z ogrodem. Podstawowe prace montażowo- budowlane trwały do 1938 r., dach kościoła pokryto blachą, nie wykończono jednak wnętrza. Dopiero w latach 1941- 1942, ułożono podłogę. Podczas montażu kościoła nie wykonano żadnych zmian w jego bryle i planie, zachowano również oryginalną stolarkę okienną oraz więźbę dachową wraz z krążynami pozornego sklepienia kolebkowego. Kościół w latach 1943- 1944 uległ częściowo zniszczeniu- został obrabowany i uszkodzony pociskiem.

Kościół usytuowany jest na wsch. krańcu wsi. Kościół nieorientowany, frontem zwrócony na pół., w narożniku płd.- zach. drewniana dzwonnica. Kościół na planie prostokąta, z węższym, zamkniętym prosto prezbiterium, po bokach którego znajdują się dwie, zbliżone do kwadratu zakrystie. W prostokątnym

korpusie, od pół., wydzielona kruchta z dwoma pomieszczeniami po bokach. Nawy rozdzielone trzema parami słupów, nawa główna znacznie szersza od bocznych, na jej przedłużeniu- prezbiterium. Bryła kościoła zwarta, z trójnawowym korpusem i z prezbiterium o szerokości nawy głównej, nakryte wspólnym dachem dwuspadowym. Ściany drewniane, z bierwion ciosanych, konstrukcji wieńcowej, wzmocnionej lisicami. Na zewnątrz szalowane pionowo deskami na listwę. Podwalina ułożona na podmurówce z cegieł, oszalowane deskami, ułożonymi poziomo, górą osłonięta deskowym okapem. Dach kryty blachą ocynkowaną. Okna prostokątne, dwudzielne, wielokwaterowe. Stan zachowania- bardzo dobry.

Rysunek 15. Kościół parafialny pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Tabedzu.

Źródło: <http://www.polskaniezwykla.pl/web/place/gallery,1,5917.html>

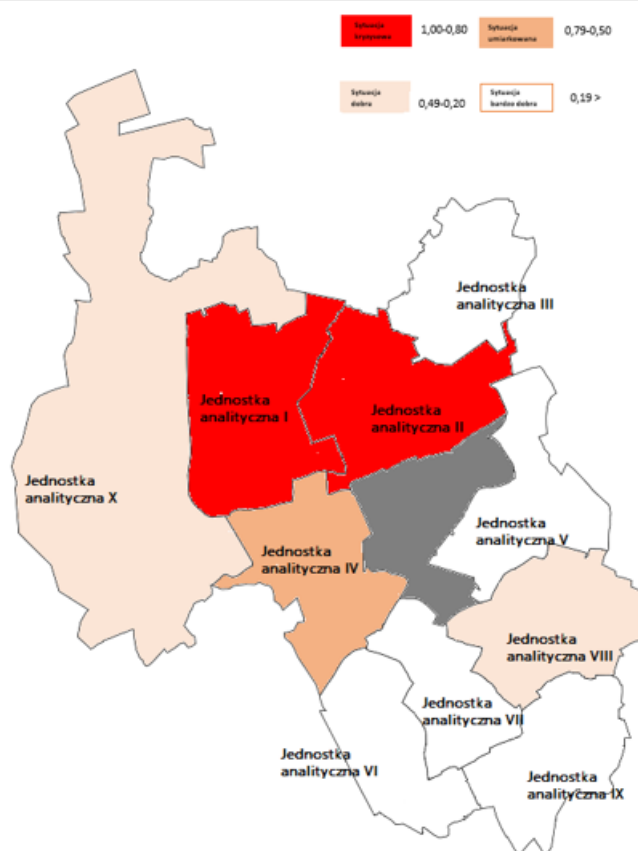
- Dwór w Wądołkach Borowych

Dwór wzniesiony został w 1882 r. Przed wojną należał do Wyszyńskiego. Po 1945 r. mieściła się tu szkoła podstawowa. Dwór usytuowany pośród lasów, w pół.- zach. części wsi. Budynek na planie prostokąta, o dwóch traktach wzdłużnych o załamany układzie w części pół., w trakcie przednim przesunięta nieco na osi sień i poprzedzona murowanym, prostokątnym gankiem. Od pół. jednoprzestrzenna przybudówka. Budynek parterowy, przykryty dwuspadowym dachem (blacha ocynkowana, falista) o małych naczółkach. Ganki i przybudówka przykryte dachami dwuspadowymi. Przybudówka niższa od części głównej. Wzniesiony z cegły, na fundamentach ceglano- kamiennych, tynkowany. Obecnie budynek jest nieużytkowany, stan zachowania- dostateczny.

Na potrzeby niniejszego opracowania przyjęty wskaźnik, który jako obszary bardziej problemowe wykazuje te, na których występuje wyższy stopień zagęszczenia zabytkami na km² jednostki analitycznej. Wiąże się to między innymi z wydatkowaniem większych środków finansowych na prace, które muszą być

prowadzone pod nadzorem konserwatorskim na terenie obiektów. Do obszarów o największym nasileniu problemu należą jednostki analityczne nr I i II.

Zabytki		
Numer jednostki analitycznej	Liczba zabytków na km ² jednostki analitycznej	Wskaźnik częściowy
I	27,27	0,89
II	30,52	1,00
III	5,45	0,18
IV	17,67	0,58
V	0,00	0,00
VI	0,00	0,00
VII	0,00	0,00
VIII	8,70	0,29
IX	0,00	0,00
X	7,61	0,25

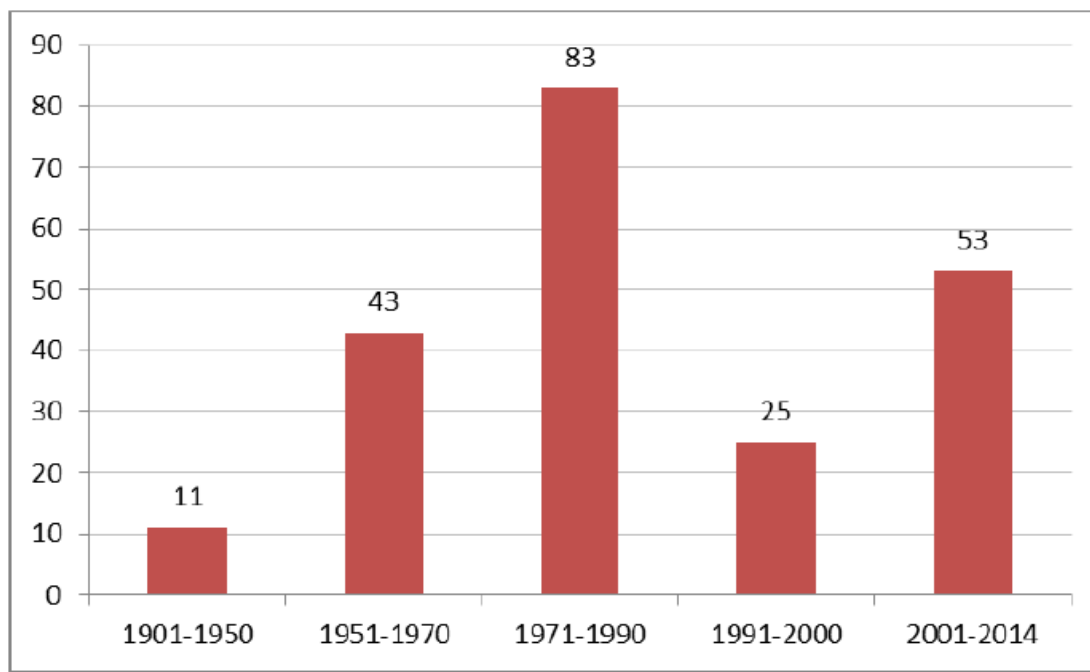
Rysunek 16. Wskaźnik degradacji obszarów ze względu na wysoką liczbę zabytków na 1 km² jednostki analitycznej (obszar najbardziej problemowy oznaczony najintensywniejszym kolorem).

Źródło: Opracowanie własne.

5.5. Strefa techniczna

Wśród grupy zjawisk negatywnych wyodrębniono również sferę techniczną rozumianą przede wszystkim jako degradację stanu technicznego obiektów budowlanych.

Na terenie gminy Zambrów najwięcej budynków wzniesiono w latach 1971-1990. Ok. 25% budynków stanowią budynki wzniesione przed rokiem 1970, z czego 1/5 to budynki stare, wzniesione w latach 1901-1950. Z biegiem czasu zmieniały się technologie wznoszenia oraz rodzaje i jakość wykorzystywanych materiałów. Nowoczesne budynki wykonane są z głównie cegły, bądź pustaka oraz ocieplone materiałami termoizolacyjnymi.

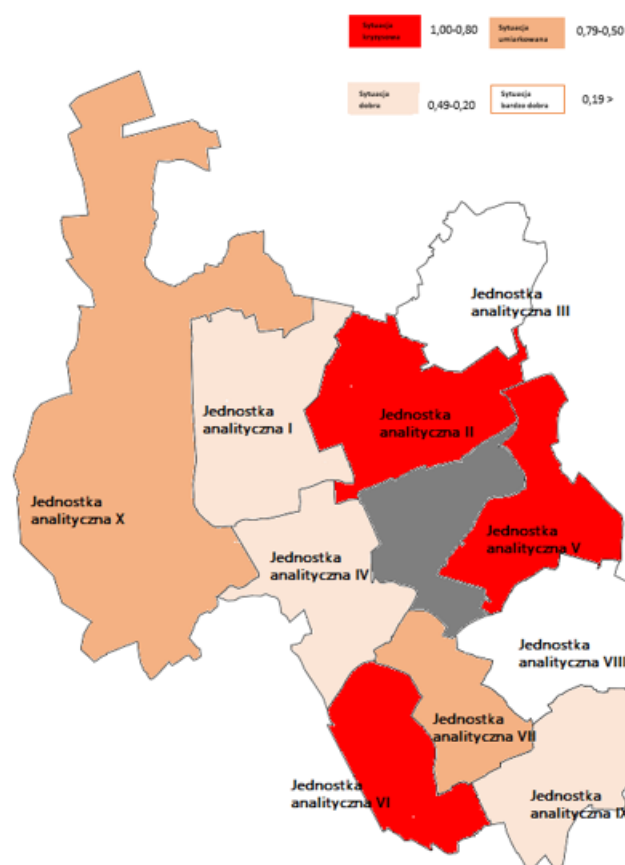
Wykres 19. Rozkład struktury wiekowej budynków mieszkalnych w gminie Zambrów na podstawie grupy ankietowanej.

Źródło: Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Zambrów.

Wskaźnikiem, który pozwala w sposób ogólny oszacować uwarunkowania przestrzenne danego obszaru (np. zwiększone ryzyko konieczności przeprowadzenia remontu lub przebudowy obiektu z uwagi na zużycie materiałów, instalacji) jest udział budynków mieszkalnych wybudowanych przed 1989 r. w ogólnej liczbie budynków mieszkalnych. Należy zaznaczyć, iż nie we wszystkich przypadkach wiek budynku jest równoznaczny z jego stanem technicznym.

Obszarami o największym nasileniu problemu są jednostki analityczne nr II, V i VI.

Budynki przed rokiem 89		
Numer jednostki analitycznej	Udział budynków przed rokiem wybudowanych przed 89 rokiem w stosunku do wszystkich budynków jednostki analitycznej	Wskaźnik częściowy
I	49,17%	0,42
II	59,32%	0,83
III	40,05%	0,00
IV	50,20%	0,45
V	64,20%	1,00
VI	63,47%	0,94
VII	51,00%	0,52
VIII	42,32%	0,19
IX	45,14%	0,34
X	57,50%	0,74

Rysunek 17. Prezentacja przestrzenna wskaźnika – udział budynków przed rokiem wybudowanych przed 89 rokiem stosunku do wszystkich budynków na terenie jednostki analitycznej.

Źródło: Opracowanie własne.

5.6. Sfera środowiskowa

Sieć wodociągowa i kanalizacyjna

Ludność gminy Zambrów w wodę zaopatrywana jest z zasobów przez Zakład Wodociągów, Kanalizacji i Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Wysokim Mazowieckiem. Łącznie z sieci wodociągowej na terenie gminy korzysta 97,8 % mieszkańców.

Tabela 15. Charakterystyka sieci wodociągowej na terenie gminy Zambrów (stan na 31.12.2016 r.).

Lp.	Wskaźnik	Jednostka	Wartość
1	Długość czynnej sieci rozdzielczej	km	198,2
2	Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	2265
3	Woda dostarczona gospodarstwom domowym ¹	dam ³	579,4
4	Ludność korzystająca z sieci wodociągowej	osoba	8510
5	% ludności korzystający z instalacji	%	97,8
6	Zużycie wody na jednego mieszkańca	m ³	64,4

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS.

Sieć kanalizacyjna na terenie gminy Zambrów nie jest rozwinięta w tak wysokim stopniu jak sieć wodociągowa. Ścieki z gospodarstw domowych nieobjęte siecią kanalizacyjną gromadzone są w zbiornikach bezodpływowych lub w oczyszczalniach przydomowych. Ich transport do oczyszczalni ścieków odbywa się przy pomocy wozów asenizacyjnych. Nie zawsze możliwa jest rozbudowa sieci kanalizacyjnej, ze względu na to w części sołectw jedynym rozwiązaniem problemu okazuje się budowa indywidualnych oczyszczalni ścieków.

Tabela 16. Charakterystyka sieci kanalizacyjnej na terenie gminy Zambrów (stan na 31.12.2016 r.).

Lp.	Wskaźnik	Jednostka	Wartość
1	Długość czynnej sieci kanalizacyjnej	km	23,5
2	Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	376
3	Ścieki odprowadzone	dam ³	106,0
4	Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej	osoba	1419
5	% ludności korzystający z instalacji	%	16,3

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS.

Powietrze

Stan zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego na terenie gminy Zambrów związany jest z emisją zanieczyszczeń pochodzących ze źródeł zlokalizowanych na terenach zabudowanych. Głównym źródłem

¹ Jednostka dekametr sześcienny

zanieczyszczenia powietrza na omawianym terenie jest tzw. niska emisja pochodząca z indywidualnych systemów grzewczych - przede wszystkim lokalnych kotłowni i indywidualnych palenisk domowych.

Większość budynków jednorodzinnych z terenu gminy Zambrów zaopatrywana jest w ciepło z indywidualnych kotłowni węglowych. Paliwa stałe (węgiel i drewno) przeważają w strukturze paliwowej pokrycia zapotrzebowania z kotłowni indywidualnych.

Na terenie gminy Zambrów brak jest punktów pomiarowych jakości powietrza, w związku z tym nie ma możliwości przedstawienia zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego z podziałem na jednostki analityczne. Pomimo braku urządzeń ocena organoleptyczna (wizualna) stanu powietrza pozwala stwierdzić, iż stan powietrza w obszarze zabudowanym szczególnie w okresie zimowym jest średni, a czasami wręcz zły. Przyczyną takiego stanu jest korzystanie w głównej mierze z paliw stałych tj. węgla i drewna. Ważnym zadaniem jest zmiana struktury wykorzystania źródła ciepła i zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii (pompy ciepła, kolektory słoneczne) i paliw, które w mniejszym stopniu przyczyniają się do emisji zanieczyszczeń np. gaz ziemny.

Azbest

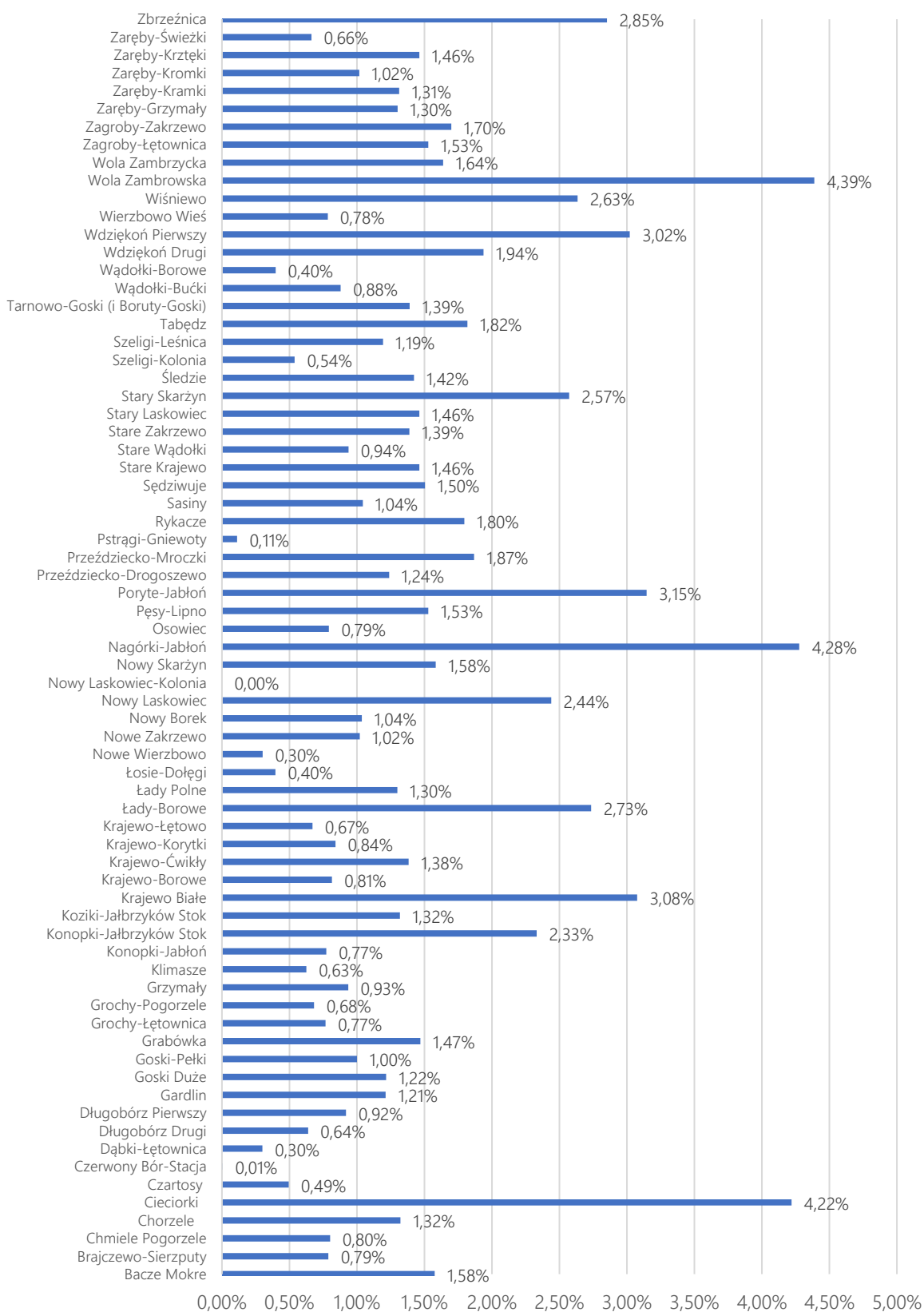
Sfera środowiskowa w gminie Zambrów zdiagnozowana została na podstawie wskaźnika nagromadzenia wyrobów azbestowych na terenie gminy.

Największa koncentracja wyrobów azbestowych (kg) w przeliczeniu na 1 km² jednostki analitycznej występuje na terenie sołectw Wola Zambrowska, Nagórki Jabłoń i Ciecioraki.

Azbest stanowi znaczący problem. Na terenie sołectw można zaobserwować znaczną koncentrację tego źródła zanieczyszczeń. Jednakże większość pokryć dachowych nie posiada znaczących uszkodzeń.

Procentowy udział wyrobów azbestowych w poszczególnych sołectwach przedstawiono na poniższym wykresie.

Procentowy udział azbestu w sołectwach

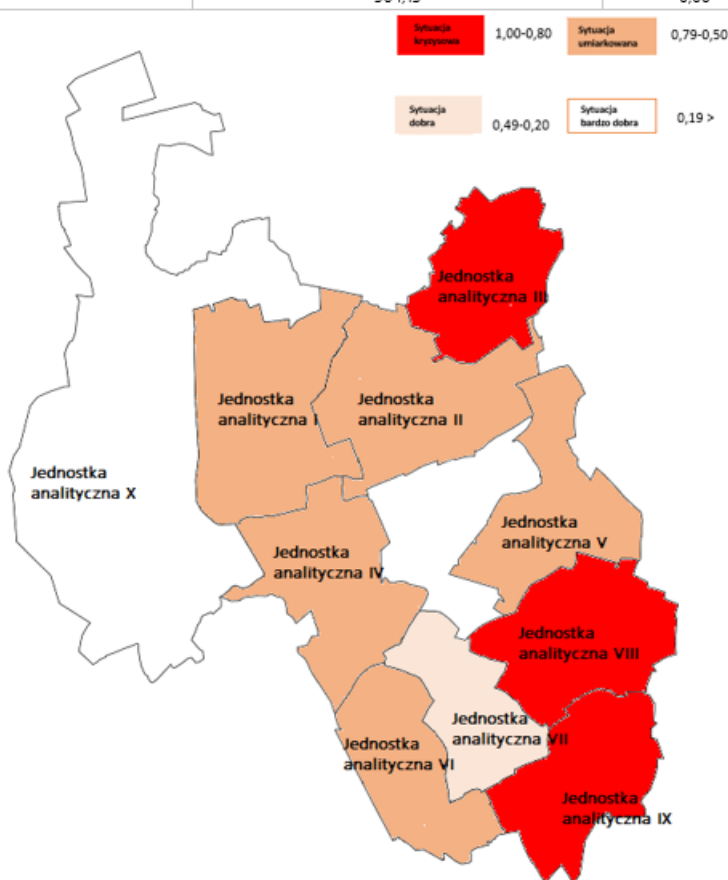

Wykres 20. Procentowy udział wyrobów azbestowych z podziałem na sołectwa.

Źródło: Urząd Gminy Zambrów.

Analizując obecność azbestu z podziałem na jednostki analityczne, największe nagromadzenie azbestu na budynkach występuje na terenie jednostek analitycznych nr III, VIII, IX.

Azbest		
Numer jednostki analitycznej	Powierzchnia wyrobów azbestowych na km ² jednostki analitycznej	Wskaźnik częściowy
I	3541796,18	0,63
II	4257916,83	0,76
III	4668572,21	0,83
IV	2919461,13	0,52
V	4277866,54	0,76
VI	3546365,63	0,63
VII	2596225,08	0,46
VIII	4813668,41	0,85
IX	5634974,85	1,00
X	564,13	0,00

Rysunek 18. Wskaźnik degradacji obszarów ze względu na wysoką powierzchnię wyrobów azbestowych na 1 km² jednostki analitycznej (obszar najbardziej problemowy oznaczony najintensywniejszym kolorem).

Źródło: Opracowanie własne.

5.7. Podsumowanie diagnozy

Z przeprowadzonej analiz wskaźnikowej wysunięto następujące wnioski:

- Na terenie gminy Zambrów zauważyć wyraźnie początki procesu starzenia się społeczeństwa, co w dłuższym okresie może spowodować nasilenie się wielu niekorzystnych zjawisk, w tym związanych ze zmniejszającą się liczbą pracowników, większymi nakładami na opiekę społeczną oraz zdrowotną. Ponadto w ostatnich latach występuje ujemny przyrost naturalny.
- Jednym z głównych problemów w gminie jest bezrobocie. W większości jest to bezrobocie długotrwałe. Podstawową przyczyną bezrobocia na terenie gminy jest ograniczona liczba miejsc pracy u miejscowych pracodawców. Ponadto niskie kwalifikacje, brak wykształcenia, wyuczona bezradność (często „dziedziczna”) sprzyjają zwiększaniu się tego zjawiska.
- Na terenie placówek oświatowych w granicach gminy nie odbywają się zajęcia dodatkowe oraz zajęcia pozalekcyjne dla uczniów. Jednym z głównych problemów jest brak przedszkola, co uniemożliwia podjęcie pracy zawodowej przez niektórych mieszkańców gminy.
- Z przeprowadzonych badań należy także wskazać małe zainteresowanie mieszkańców działaniami podejmowanymi w gminie. Podjęte próby włączenia mieszkańców w przygotowanie LPR pokazały niski poziom kapitału społecznego i znikomą aktywność obywatelską.
Mieszkańcy na terenie gminy nie są zintegrowani. Wiąże się to poniekąd z dużą powierzchnią gminy oraz położeniem miasta Zambrów w części środkowej gminy.
- Głównym problemem związanym ze sferą przestrzenno – funkcjonalną jest zły stan świetlic wiejskich, uniemożliwiających integrację społeczną mieszkańców i pogłębianie się problemów związanych z alienacją mieszkańców. Dodatkowo infrastruktura sportowa i medyczna nie jest w rozwinięta w stopniu zaspokajającym potrzeby mieszkańców. Zdecydowana większość mieszkańców korzysta z infrastruktury na terenie miasta Zambrów. Jednakże należy mieć na uwadze iż korzystanie z tej infrastruktury na terenie miasta przez mieszkańców w wieku podeszłym, których na terenie gminy przybywa może być utrudnione, gdyż wiąże się z dojazdem.

6. Wyznaczenie obszaru zdegradowanego

6.1. Sfera społeczna

Diagnoza zjawisk społecznych jest pierwszym etapem prowadzącym do wyznaczenia obszaru zdegradowanego na terenie gminy Zambrów. Wyznaczono 9 wskaźników, które poddano analizie w wymiarze terytorialnym w oparciu o dane ilościowe aktualne na rok 2015.

Poniżej zaprezentowana tabela wskazuje zakres wartości wskaźników dla poszczególnych wartości oraz wyznaczony wskaźnik sumaryczny dla każdej jednostki analitycznej.

Tabela 17. Wskaźnik sumaryczny wyznaczony dla strefy społecznej.

Sfera Społeczna										
Jednostka analityczna	1.1 Liczba mieszkańców w wieku poprodukcyjnym do liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym	1.2 Liczba przyznanych świadczeń społecznych	1.3. Liczba popełnionych przestępstw na 100 mieszkańców	Liczba popełnionych wykroczeń na 100 mieszkańców	1.5 Liczba przyznanych niebieskich kart na 100 mieszkańców jednostki analitycznej	1.6. Liczba osób bezrobotnych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej	1.7 Długotrwale bezrobotni (powyżej 24 miesięcy) na 100 mieszkańców	1.8 Dostęp do placówek sportowych, oświatowych, kulturalnych i ochrony zdrowia na 100 mieszkańców	1.9 Liczba organizacji społecznych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej	Wskaźnik sumaryczny
Jednostka analityczna I	0,94	0,65	0,03	0,00	0,35	0,66	0,61	0,02	0,84	4,10
Jednostka analityczna II	0,85	0,38	0,06	0,11	0,66	1,00	0,73	0,86	0,97	5,62
Jednostka analityczna III	0,98	0,00	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0,40	0,66	2,06
Jednostka analityczna IV	0,85	0,36	0,11	1,00	0,74	0,73	0,24	1,00	1,00	6,03
Jednostka analityczna V	0,91	0,32	0,04	0,81	1,00	0,27	0,51	0,94	0,94	5,74
Jednostka analityczna VI	1,00	0,86	0,05	0,00	0,95	0,79	0,38	0,28	0,95	4,88
Jednostka analityczna VII	0,71	0,49	0,03	0,06	0,39	0,47	0,37	0,43	0,80	3,75
Jednostka analityczna VIII	0,94	0,19	0,07	0,15	0,97	0,83	0,85	0,03	0,26	4,29
Jednostka analityczna IX	0,97	0,29	0,00	0,16	0,46	0,54	0,24	0,31	0,96	3,93
Jednostka analityczna X	0,00	1,00	1,00	0,30	0,00	0,45	1,00	0,00	0,00	3,75

Źródło: Opracowanie własne.

6.2. Strefa gospodarcza

Diagnoza zjawisk gospodarczych była drugim etapem prowadzącym do wyznaczenia obszaru zdegradowanego na terenie gminy Zambrów. Wyznaczono 2 wskaźniki, które poddano analizie w wymiarze terytorialnym w oparciu o dane ilościowe aktualne na rok 2015.

Poniżej zaprezentowana tabela wskazuje zakres wartości wskaźników częściowych dla poszczególnych wartości oraz wyznaczony wskaźnik sumaryczny dla każdej jednostki analitycznej.

W diagnozie gospodarczej wyznaczone zostały następujące wskaźniki:

- Liczba podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym jednostki analitycznej,
- Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej.

Tabela 18. Wskaźnik sumaryczny wyznaczony dla sfery gospodarczej.

Sfera gospodarcza			
Sołectwo	Liczba podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców	Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców sołectwa	Wskaźnik sumaryczny
Jednostka analityczna I	0,73	0,33	1,06
Jednostka analityczna II	0,77	0,86	1,63
Jednostka analityczna III	1,00	0,53	1,53
Jednostka analityczna IV	0,86	0,86	1,72
Jednostka analityczna V	0,63	0,72	1,35
Jednostka analityczna VI	0,96	1,00	1,96
Jednostka analityczna VII	0,48	0,67	1,15
Jednostka analityczna VIII	0,55	0,89	1,44
Jednostka analityczna IX	0,68	0,70	1,38
Jednostka analityczna X	0,00	0,00	0,00

Źródło: Opracowanie własne.

6.3. Sfera techniczna, przestrzenno – funkcjonalna i środowiskowa

Diagnoza zjawisk technicznych, przestrzenno – funkcjonalnych i środowiskowych była trzecim etapem prowadzącym do wyznaczenia obszaru zdegradowanego na terenie gminy Zambrów. Wyznaczono 3 wskaźniki, które poddano analizie w wymiarze terytorialnym w oparciu o dane ilościowe

aktualne na rok 2015. Poniżej zaprezentowana tabela wskazuje zakres wartości wskaźników częściowych dla poszczególnych wartości oraz wyznaczony wskaźnik sumaryczny dla każdej jednostki analitycznej.

W diagnozie technicznej, przestrzenno – funkcjonalnej i środowiskowej wyznaczone zostały następujące wskaźniki:

- Liczba zabytków na km² jednostki analitycznej,
- Powierzchnia wyrobów azbestowych na km² jednostki analitycznej,
- Udział budynków przed rokiem wybudowanych przed 89 rokiem stosunku do wszystkich budynków na terenie jednostki analitycznej,
- Liczba zdarzeń drogowych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej.

Tabela 19. Wskaźnik sumaryczny wyznaczony dla sfery technicznej, przestrzenno – funkcjonalnej i środowiskowej.

Aspekty funkcjonalno-przestrzenne					
Sołectwo	Liczba zabytków na km ² jednostki analitycznej	Liczba zdarzeń drogowych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej	Liczba budynków wybudowanych przed rokiem 89 w stosunku do wszystkich budynków na terenie jednostki analitycznej	Powierzchnia wyrobów azbestowych na km ² jednostki analitycznej	Wskaźnik sumaryczny
Jednostka analityczna I	0,89	0,03	0,42	0,63	1,97
Jednostka analityczna II	1,00	0,30	0,83	0,76	2,89
Jednostka analityczna III	0,18	0,09	0,00	0,83	1,10
Jednostka analityczna IV	0,58	1,00	0,45	0,52	2,55
Jednostka analityczna V	0,00	1,00	1,00	0,76	2,76
Jednostka analityczna VI	0,00	0,00	0,94	0,63	1,57
Jednostka analityczna VII	0,00	0,31	0,52	0,46	1,29
Jednostka analityczna VIII	0,29	0,47	0,19	0,85	1,80
Jednostka analityczna IX	0,00	0,12	0,34	1,00	1,46
Jednostka analityczna X	0,25	0,28	0,74	0,00	1,27

Źródło: Opracowanie własne.

6.4. Zasięg obszarów zdegradowanych

Kluczowym etapem przeprowadzonej analizy było wskazanie obszarów zdegradowanych, które po pierwsze wykazują największą liczbę negatywnych aspektów społecznych oraz dodatkowo w pozostałych analizowanych strefach wykazują także kumulację cech (dotyczącej strefy gospodarczej bądź sfery technicznej, przestrzenno – funkcjonalnej i środowiskowej).

Tabela 20. Wskaźniki degradacji dla jednostek analitycznych na terenie gminy Zambrów.

Sołectwo	Wskaźnik sumaryczny dla sfery społecznej	Wskaźnik sumaryczny dla sfery gospodarczej	Wskaźnik sumaryczny dla sfery przestrzenno – funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej	Wskaźnik syntetyczny
Jednostka analityczna I	4,10	1,06	1,97	7,13
Jednostka analityczna II	5,62	1,63	2,89	10,14
Jednostka analityczna III	2,06	1,53	1,10	4,69
Jednostka analityczna IV	6,03	1,72	2,55	10,30
Jednostka analityczna V	5,74	1,35	2,76	9,85
Jednostka analityczna VI	4,88	1,96	1,57	8,41
Jednostka analityczna VII	3,75	1,15	1,29	6,19
Jednostka analityczna VIII	4,29	1,44	1,80	7,53
Jednostka analityczna IX	3,93	1,38	1,46	6,77
Jednostka analityczna X	3,75	0,00	1,27	5,02

Źródło: Opracowanie własne.

Przeprowadzona diagnoza pozwoliła na wskazanie obszaru zdegradowanego, który obejmuje teren jednostkę analityczną nr 2, w skład której wchodzi sołectwa: Bacze Mokra, Pstrągi-Gniewoty, Zbrzeźnica (i Polki-Teklin), Śledzie, Tabędz, Zagroby-Zakrzewo, Krajewo-Ćwikły, Stare Zakrzewo, Nowe Zakrzewo oraz jednostka analityczna nr 4, w skład której wchodzi sołectwa: Krajewo-Borowe, Stare Krajewo, Krajewo-Łętowo, Sędziwuje, Krajewo-Korytki, Stare Wądołki, Wądołki-Bučki, Wądołki-Borowe, Grzymały oraz jednostkę analityczną nr 5 w skład której wchodzi sołectwa: Wiśniewo, Grabówka, Wola Zambrowska, Wola Zambrzycka, Wierzbowo-Wieś, Nowe Wierzbowo.

Jednostka analityczna nr II

- Liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym przypadająca na liczbę mieszkańców w wieku poprodukcyjnym na terenie sołectwa (problem starzejącego się społeczeństwa).
- Największa liczba osób bezrobotnych w przeliczeniu na 100 mieszkańców jednostki analitycznej.
- Wysoka liczba osób długotrwale bezrobotnych.
- Niska liczba imprez kulturalnych na terenie jednostki analitycznej.
- Mała liczba organizacji społecznych.
- Brak mieszkań socjalnych.
- Niski dostęp do placówek sportowych, oświatowych, kulturalnych i ochrony zdrowia na 100 mieszkańców.

- Niska liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej.
- Największa liczba zabytków w przeliczeniu na 1 km² jednostki analitycznej.

Jednostka analityczna nr IV

- Liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym przypadająca na liczbę mieszkańców w wieku poprodukcyjnym na terenie sołectwa (problem starzejącego się społeczeństwa).
- Największa liczba popełnionych wykroczeń (niski poziom bezpieczeństwa).
- Niska liczba imprez kulturalnych na terenie jednostki analitycznej.
- Mała liczba organizacji społecznych.
- Brak mieszkań socjalnych.
- Niski dostęp do placówek kulturalnych i edukacyjnych, które pełnią funkcję integracyjną i edukacyjną mieszkańców.
- Największa liczba zdarzeń drogowych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej.

Jednostka analityczna nr V

- Liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym przypadająca na liczbę mieszkańców w wieku poprodukcyjnym na terenie sołectwa (problem starzejącego się społeczeństwa).
- Największa liczba wydanych niebieskich kart na 100 mieszkańców jednostki analitycznej.
- Niska liczba imprez kulturalnych na terenie jednostki analitycznej.
- Mała liczba organizacji społecznych.
- Brak mieszkań socjalnych.
- Niski dostęp do placówek kulturalnych i edukacyjnych, które pełnią funkcję integracyjną i edukacyjną mieszkańców.
- Wysoka liczba zdarzeń drogowych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej.
- Wysoki udział budynków wybudowanych przed rokiem 89 w stosunku do wszystkich budynków.

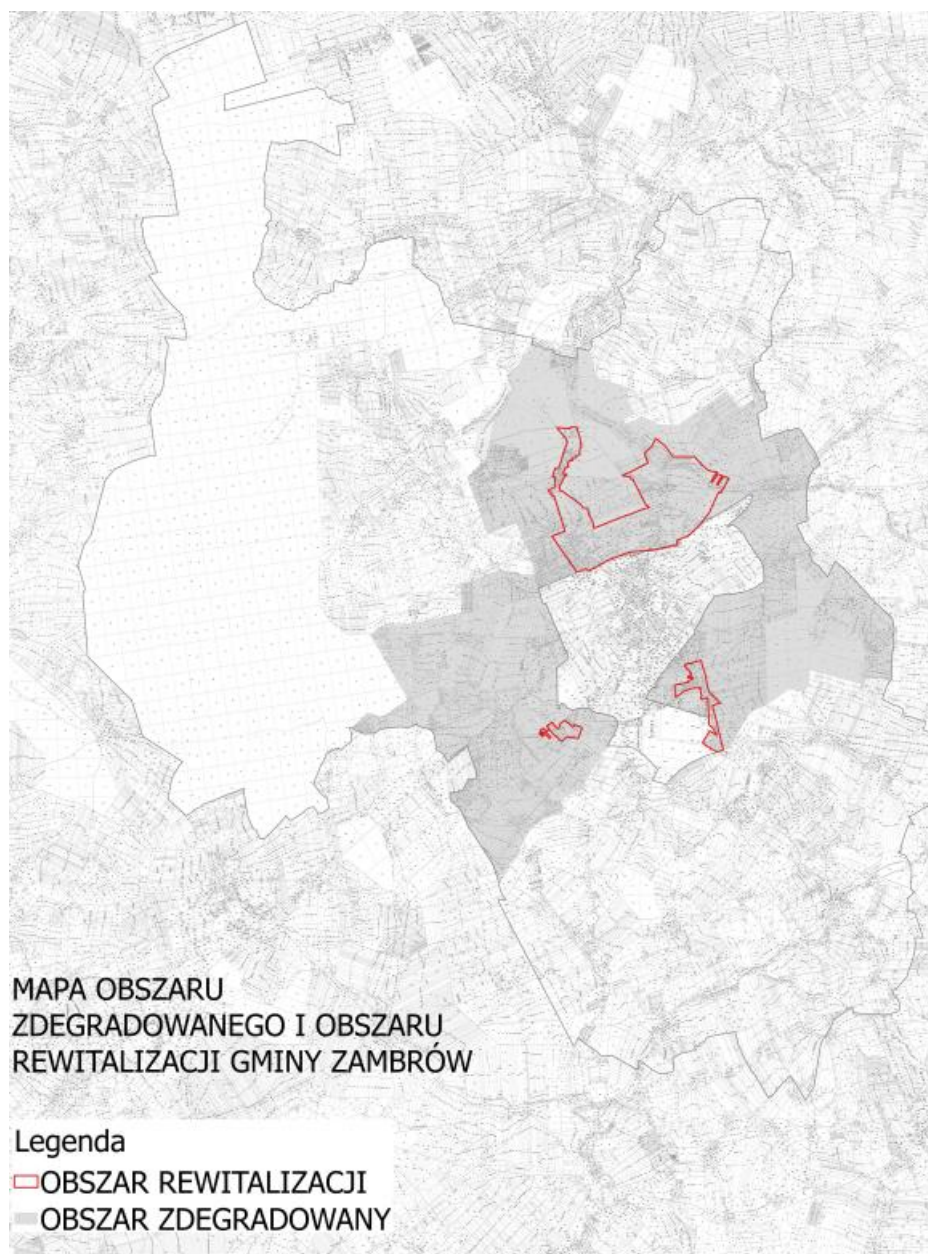
7. Wyznaczenie obszaru rewitalizacji

Analiza wyników uzyskanych z przeprowadzonej diagnozy oraz ocena obecnej sytuacji w gminie Zambrów doprowadziły do wyodrębnienia obszaru rewitalizacji na terenie gminy, który cechuje się największą kumulacją negatywnych zjawisk i problemów, jak również znacznym potencjałem rozwojowym. Obok kryterium wysokiego stopnia degradacji przy wyborze obszarów rewitalizacji istotnym czynnikiem była identyfikacja znacznych możliwości realizacji potencjalnych działań naprawczych, zarówno działań tak zwanych miękkich, jak i twardych, stwarzając realną możliwość kreowania pozytywnych zmian na obszarze zdegradowanym, a w konsekwencji pozytywnie wpływać na kondycję całej gminy Zambrów.

Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic, lecz nie może obejmować terenów większych niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkałych przez więcej niż 30% mieszkańców gminy.

Obszar rewitalizacji na terenie gminy Zambrów zajmuje powierzchnię 23,43 km², co stanowi 8,20 % powierzchni gminy i jest zamieszkały przez 1 918 osoby co stanowi 22,05 % mieszkańców gminy Zambrów.

Poniższy rysunek przedstawia wyznaczony obszar rewitalizacji na wyznaczonym wcześniej obszarze zdegradowanym.

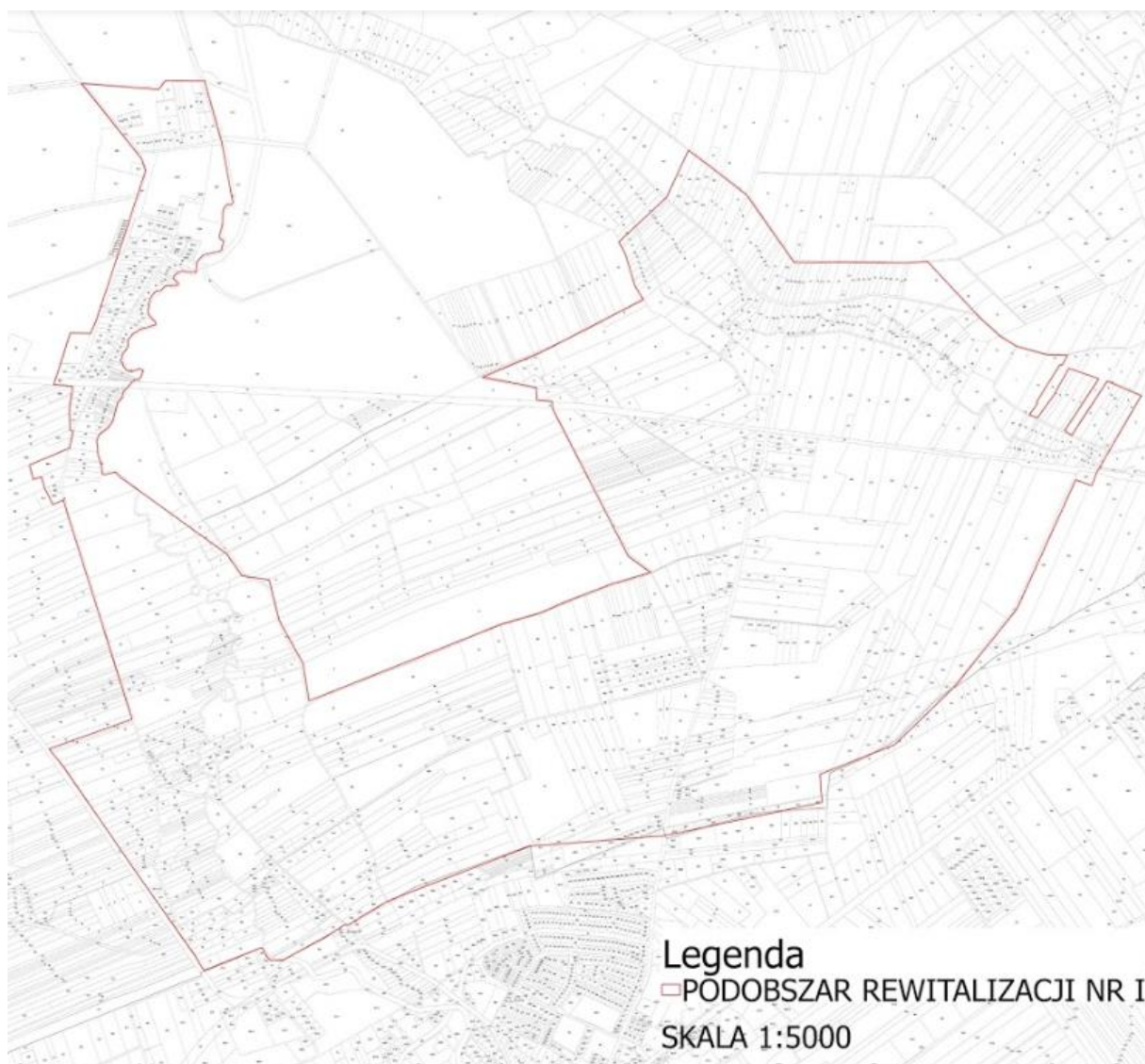

Rysunek 19. Wyznaczony obszar rewitalizacji na terenie gminy Zambrów.
Źródło: Opracowanie własne.

7.1. Pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji

7.1.1. Podobszar nr I

Podobszar I obejmuje teren na terenie jednostki analitycznej nr II, w skład której wchodzi sołectwa Poryte-Jabłoń, Nagórki-Jabłoń, Klimasze, Konopki-Jabłoń, Cieciorci, Gardlin. Zasięg przestrzenny podobszaru I przedstawiono na poniższym rysunku.

Rysunek 20. Zasięg przestrzenny podobszaru I.
Źródło: Opracowanie własne.

Głównym problemem występującym na terenie wyznaczonego podobszaru jest najwyższy poziom bezrobocia. Wskaźnik bezrobocia jest znacznie wyższy niż jego wartość w odniesieniu do całej gminy Zambrów.

Liczba osób bezrobotnych	
Liczba osób na 100 mieszkańców jednostki analitycznej nr II	5,11
Wartość referencyjna dla Gminy Zambrów	4,05

Na terenie podobszaru I występuje także problem długotrwałego bezrobocia. Nie jest możliwe jego dokładne zbadanie, gdyż część osób długotrwale bezrobotnych nie jest zarejestrowanych w Urzędzie Pracy.

Liczba osób długotrwale bezrobotnych	
Liczba osób na 100 mieszkańców jednostki analitycznej nr II	2,9
Wartość referencyjna dla Gminy Zambrów	2,3

W trakcie spotkań konsultacyjnych mieszkańcy wskazali na problem występującego alkoholizmu na terenie podobszaru, który nie został odzwierciedlony na podstawie przyznanych świadczeń społecznych, mimo to problem ten jest widoczny w codziennym życiu mieszkańców podobszaru.

Jednym z głównych problemów występujących na terenie podobszaru jest problem braku aktywności społecznej mieszkańców.

Podobszar drugi jest obszarem, gdzie występuje jedna z najmniejszej liczby organizacji społecznych co potwierdza fakt braku integracji społecznej mieszkańców.

Liczba organizacji społecznych	
Liczba organizacji na 100 mieszkańców jednostki analitycznej nr II	0,13
Wartość referencyjna dla Gminy Zambrów	0,21

Kolejnymi warunkami delimitacji w/w podobszaru są występujące negatywne aspekty sfery gospodarczej i przestrzenno-funkcjonalnej oraz technicznej. Na analizowanym obszarze szczególnie zauważa się niską przedsiębiorczość czy niskie kwalifikacje osób bezrobotnych.

W sferze technicznej najbardziej zauważalnym czynnikiem jest zaledwie dostateczny stan budynków (ponad 80% budynków na obszarze rewitalizacji zostało wybudowanych przed 1989 r.).

Na wyznaczonym obszarze brak jest odpowiednio wyposażonej świetlicy. Mieszkańcy nie mają możliwości integracji społecznej, co prowadzi do alienacji mieszkańców.

Dodatkowo w trakcie spotkań konsultacyjnych zgłaszano problemy związane z brakiem infrastruktury sportowej dla dzieci i osób dorosłych.

W zakresie sfery przestrzennej zwraca uwagę niski poziom dostępności komunikacyjnej (obsługi komunikacją publiczną).

Dodatkowo na wytypowanym podobszarze znajduje się 1 116 000 kg wyborów azbestowych na budynkach, co stanowi 14 % wszystkich wyrobów azbestowych na terenie gminy Zambrów.

7.1.2. Podobszar II

Podobszar II obejmuje teren na terenie jednostki analitycznej nr IV, w skład której wchodzi sołectwa Krajewo-Borowe, Stare Krajewo, Krajewo-Lętowo, Sędziwuje, Krajewo-Korytki, Stare Wądołki, Wądołki-Bućki, Wądołki-Borowe, Grzymały. Zasięg przestrzenny podobszaru II przedstawiono na poniższym rysunku.

Rysunek 21. Zasięg przestrzenny podobszaru II.
Źródło: Opracowanie własne.

Jednym z problemów zdefiniowanych na terenie podobszaru II jest bardzo udział osób starszych, często mieszkających samotnie. Osoby te borykają się z znacznymi problemami związanymi z brakiem odpowiedniej opieki zdrowotnej na terenie podobszaru (wszystkie placówki świadczące usługi medyczne

są zlokalizowane na terenie miasta Zambrów). Starsze osoby często mają problemy związane z dojazdem do takich placówek.

Liczba osób w wieku poprodukcyjnym	
Liczba osób starszych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej nr IV	4,99
Wartość referencyjna dla Gminy Zambrów	3,56

Jednym z głównych problemów występujących na terenie podobszaru podobnie jak na terenie podobszaru I jest problem braku aktywności społecznej mieszkańców.

Podobszar czwarty jest obszarem, gdzie występuje najmniejsza ilość organizacji społecznych co potwierdza fakt braku integracji społecznej mieszkańców.

Liczba organizacji społecznych	
Liczba organizacji na 100 mieszkańców jednostki analitycznej nr IV	0,11
Wartość referencyjna dla Gminy Zambrów	0,21

Dodatkowo na terenie tego podobszaru odnotowano najniższą frekwencję wyborczą w trakcie wyborów sołtysów w roku 2015, co świadczy o nieuczestniczeniu mieszkańców w życiu publicznym.

Na terenie podobszaru IV odnotowano w roku 2014 największą liczbę wykroczeń, co świadczy o braku poziomu bezpieczeństwa mieszkańców.

Liczba wykroczeń	
Liczba wykroczeń na 100 mieszkańców jednostki analitycznej nr IV	2,24
Wartość referencyjna dla Gminy Zambrów	0,80

Na terenie podobszaru IV w trakcie przeprowadzonych konsultacji społecznych mieszkańcy szczególnie zwracali uwagę na brak infrastruktury sportowej i rekreacyjnej. Obszar nie jest atrakcyjny dla jego mieszkańców.

Dodatkowo brak infrastruktury komunikacyjnej objawiającej się brakiem chodników, ścieżek rowerowych i dróg o bardzo złym stanie technicznym potęgującym brak poczucia bezpieczeństwa mieszkańców.

Na terenie obszaru IV odnotowano także najwięcej zdarzeń drogowych.

Liczba zdarzeń drogowych	
Liczba zdarzeń drogowych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej nr IV	2,24
Wartość referencyjna dla Gminy Zambrów	0,80

Na terenie wyznaczonego podobszaru odnotowano problem przemocy w rodzinie, na podstawie przyznanych niebieskich kart.

Liczba niebieskich kart	
Liczba niebieskich kart na 100 mieszkańców jednostki analitycznej nr IV	0,31
Wartość referencyjna dla Gminy Zambrów	0,18

W sferze technicznej najbardziej zauważalnym czynnikiem jest zły stan budynków (ponad 74 % budynków na obszarze rewitalizacji zostało wybudowanych przed 1989 r.).

Na wyznaczonym obszarze brak jest odpowiednio wyposażonej świetlicy. Mieszkańcy nie mają możliwości integracji społecznej, co prowadzi do alienacji mieszkańców.

Podsumowując, wyznaczony obszar rewitalizacji wyróżnia się znacznym problemem ze względu na brak bezpieczeństwa i integracji mieszkańców.

7.2.3. Podobszar III

Podobszar III obejmuje teren na terenie jednostki analitycznej nr V, w skład której wchodzi sołectwa Wiśniewo, Grabówka, Wola Zambrowska, Wola Zambrzycka, Wierzbowo-Wieś, Nowe Wierzbowo. Zasięg przestrzenny podobszaru II przedstawiono na poniższym rysunku.

Rysunek 22. Zasięg przestrzenny podobszaru III.
Źródło: Opracowanie własne.

Na terenie podobszaru III występują podobne problemy jak na terenie podobszarów I i II.

Jednym z problemów zdefiniowanych na terenie podobszaru III jest bardzo udział osób starszych, często mieszkających samotnie.

Liczba osób w wieku poprodukcyjnym	
Liczba osób starszych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej nr V	4,46

Wartość referencyjna dla Gminy Zambrów	3,56
--	------

Na terenie podobszaru III odnotowano wysoką liczbę przyznanych świadczeń ze względu na ubóstwo. Ubóstwo bardzo często pociąga za sobą szereg innych patologii społecznych

Liczba świadczeń ze względu na ubóstwo	
Liczba świadczeń społecznych ze względu na 100 mieszkańców jednostki analitycznej nr V	4,64
Wartość referencyjna dla Gminy Zambrów	4,33

Na terenie wyznaczonego podobszaru odnotowano problem przemocy w rodzinie, na podstawie przyznanych niebieskich kart, których największa liczba została przyznana na terenie podobszaru III.

Liczba niebieskich kart	
Liczba niebieskich kart na 100 mieszkańców jednostki analitycznej nr IV	0,29
Wartość referencyjna dla Gminy Zambrów	0,18

Jednym z głównych problemów występujących na terenie podobszaru podobnie jak na terenie podobszaru I i II jest problem braku aktywności społecznej mieszkańców.

Podobszar czwarty jest obszarem, gdzie występuje mała ilość organizacji społecznych co potwierdza fakt braku integracji społecznej mieszkańców.

Liczba organizacji społecznych	
Liczba organizacji na 100 mieszkańców jednostki analitycznej nr IV	0,15
Wartość referencyjna dla Gminy Zambrów	0,21

Teren jednostki analitycznej nr V stanowi centralną część gminy, jednakże na terenie tego podobszaru brak jest instytucji kulturalnej, na terenie której odbywałyby się zajęcia integracyjne dla mieszkańców podobszaru jak i całej gminy Zambrów.

Mieszkańcy w trakcie konsultacji społecznych zwracali szczególną uwagę na potrzebę powstania Domu Kultury, który pełniłby funkcję integracyjną wszystkich mieszkańców.

Mieszkańcy wykazują chęć integracji i organizacji spotkań społecznych, ale niestety nie mają obiektu na terenie którego spotkania mogą być organizowane. Chęć spotkań społecznych wskazywały kobiety na terenie podobszaru (koła gospodyń wiejskich, które nie mogą prowadzić swojej działalności ze względu na brak odpowiednio wyposażonego obiektu), osoby starsze (spotkania dla seniorów), a także młodzież.

Dodatkowo brak jest placówek medycznych i infrastruktury sportowej i rekreacyjnej.

Kolejnym problemem na terenie analizowanego podobszaru jest brak infrastruktury edukacyjnej związanej z brakiem żłobka. Część kobiet, jest zmuszona do niepodejmowania pracy zawodowej, właśnie ze względu na brak przedszkola. Fakt ten może powodować frustrację wśród mieszkańców i chęć opuszczenia miejsca zamieszkania.

W sferze technicznej najbardziej zauważalnym czynnikiem jest zły stan budynków (ponad 81 % budynków na obszarze rewitalizacji zostało wybudowanych przed 1989 r.).

W zakresie sfery przestrzennej zwraca uwagę niski poziom dostępności komunikacyjnej (obsługi komunikacją publiczną).

Na terenie podobszaru III odnotowano także wysoką liczbę zdarzeń drogowych.

Liczba zdarzeń drogowych	
Liczba zdarzeń drogowych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej nr V	1,94
Wartość referencyjna dla Gminy Zambrów	0,80

Dodatkowo na wytypowanym podobszarze znajduje się 878 246 kg wyborów azbestowych na budynkach.

8. Analiza SWOT

Analiza SWOT dla obszaru rewitalizacji na terenie gminy Zambrów określa mocne i słabe strony obszaru objętego opracowaniem oraz szanse i zagrożenia przed jakimi stoją władze i mieszkańcy gminy Zambrów.

- korzystne położenie wokół miasta Zambrów, gdzie występuje koncentracja placówek usługowych o znaczeniu ponadlokalnym
- bogata historia i tradycja gminy
- dodatnie saldo migracji
- wysokie kwalifikacje rolników
- korzystne warunki mieszkaniowe

- starzenie się społeczeństwa
- brak mieszkań socjalnych
- wysokie bezrobocie i zjawisko jego dziedziczenia
- brak dostatecznej specjalistycznej opieki medycznej
- niskie zainteresowanie mieszkańców sprawami Gminy
- brak integracji mieszkańców
- zły stan świetlic i infrastruktury sportowej
- brak przedszkola
- mała liczba imprez kulturalnych
- brak gminnego centrum kultury
- zaledwie jedna placówka biblioteczna funkcjonująca w gminie

- Dostępność środków finansowych UE na rozwój, w tym na rewitalizację obszarów kryzysowych
- wdrażanie nowoczesnych strategii pomocowych i podniesienie poziomu świadomości społecznej,
- rozwój przedsiębiorczości
- aktywizacja społeczna i zawodowa mieszkańców
- zmniejszanie się patologii społecznych
- wykorzystywanie walorów naturalnych, środowiskowych, kulturowych i historycznych do kształtowania tożsamości regionalnej oraz patriotyzmu lokalnego
- rozwój rolnictwa, w szczególności ekologicznego

- pogłębianie się ubóstwa innych patologii społecznych
- pogłębianie się bezrobocia
- brak rozwoju przedsiębiorczości
- alienacja mieszkańców
- pogłębianie się alkoholizmu
- ograniczony dostęp do środków zewnętrznych na budowę, rozbudowę, modernizację lokalnej infrastruktury drogowej i technicznej

9. Wizja obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji

Określona wizja obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji stanowi wyraz aspiracji władz samorządowych, mieszkańców i pozostałych interesariuszy rewitalizacji, obrazujący docelowy stan obszaru po przeprowadzeniu procesu rewitalizacji.

Dzięki analizie wewnętrznych potencjałów, zewnętrznych uwarunkowań oraz wyzwań i potrzeb rozwojowych, które zidentyfikowane zostały na podstawie analizy sytuacji gminy i obszarów rewitalizacji oraz partycypacji społecznej możliwe było sformułowania wizji obszaru rewitalizacji gminy Zambrów.

OBSZAR REWITALIZACJI DOBRYM MIEJSCEM DO ŻYCIA I ROZWOJU DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ ORAZ ROLNICZEJ, ZAMIESZKIWANA PRZEZ AKTYWNYCH, ZINTEGROWANYCH I PRZEDSIĘBIORCZYCH MIESZKAŃCÓW

Osiągnięcie przyjętej wizji obszaru może być możliwe dzięki realizacji celów rewitalizacji i przypisanych im kierunków działań. Ich zakres wynika bezpośrednio z przeprowadzonej diagnozy stanu obszarów kryzysowych gminy oraz z postulatów dotyczących oczekiwanych zmian podnoszonych przez mieszkańców w trakcie przeprowadzanych konsultacji społecznych.

1. Cele rewitalizacji – Strefa społeczna

- 1.1. Poprawa opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi.
- 1.2. Zmniejszenie poziomu bezrobocia.
- 1.3. Zwiększenie oferty edukacyjnej dla uczniów.
- 1.4. Stworzenie miejsc umożliwiających integrację społeczną (przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu).

2. Cele rewitalizacji – Strefa gospodarcza

- 2.1. Stworzenie zachęt do podjęcia działalności gospodarczej przez mieszkańców gminy.
- 2.2. Wsparcie rolnictwa na obszarze rewitalizacji.

3. Cele rewitalizacji – Strefa przestrzenno-funkcjonalna i techniczna

- 3.1. Zagospodarowanie zdegradowanych budynków użyteczności publicznej i ich adaptacja pod nowe funkcje publiczne.
- 3.2. Poprawa atrakcyjności obszaru zdegradowanego oraz infrastruktury komunikacyjnej.

4. Cele rewitalizacji – Strefa środowiskowa

- 4.1. Ograniczenie zjawiska niskiej emisji i rozwój odnawialnych źródeł energii.
- 4.2. Usuwanie wyrobów azbestowych.

10. Lista projektów rewitalizacyjnych

W trakcie otwartego naboru oraz propozycji własnych gminy określono zestaw projektów rewitalizacyjnych, które warunkują prawidłowe wdrożenie zaplanowanych w ramach programu rewitalizacji celów rewitalizacji. W dłuższej perspektywie ich realizacja, poprzez stopniowe wyprowadzanie obszaru zdegradowanego z sytuacji kryzysowej, ma pomóc w osiągnięciu zamierzonej wizji rewitalizacji, pożądanego obrazu obszaru rewitalizacji gminy Zambrów.

9.1. Projekty główne

W celu osiągnięcia przedstawionej powyżej wizji, a także celów rewitalizacji obszarów gminy w oparciu o identyfikację potrzeb społecznych, gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych, technicznych i środowiskowych, a także możliwości inwestycyjnych, przedstawiono listę projektów głównych przewidzianych do realizacji w perspektywie czasowej 2017-2023.

Projekt nr 1 (główny)	
Nazwa Projektu	Adaptacja budynku świetlicy w Woli Zambrowskiej na Gminny Ośrodek Kultury
Obszar wsparcia	Społeczny, przestrzenno – funkcjonalny
Nazwa wnioskodawcy i podmiotu realizującego	Gmina Zambrów
Opis Projektu	Inwestycja zakłada modernizację istniejącego budynku gminnego, obecnie pełniącego funkcję świetlicy wiejskiej na Gminny Ośrodek Kultury. Na terenie gminy Zambrów brak jest budynku pełniącego taką funkcję. W ramach inwestycji budynek zostanie rozbudowany, docieplony i odpowiednio doposażony. Rozbudowany zostanie także parking wokół budynku. Budynek zostanie zaadaptowany na nową funkcję społeczną. Obiekt zostanie dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych.
Lokalizacja projektu	Sołectwo Wola Zambrowska
Planowany koszt	2 000 000,00
Termin realizacji	2017-2023
Powiązanie projektu z celami rewitalizacji	1.3.Stworzenie miejsc umożliwiających integrację społeczną (przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu). 3.1.Zagospodarowanie zdegradowanych budynków użyteczności publicznej i ich adaptacja pod nowe funkcje publiczne.
Prognozowane rezultaty	Na terenie obszaru rewitalizacji brak jest instytucji o funkcji kulturalnej. W dostosowanym obiekcie mogłyby być prowadzone działania przyczyniające się do integracji społecznej mieszkańców, którym grozi wykluczenie społeczne oraz liczne warsztaty, które pobudziłyby przedsiębiorczość na obszarze rewitalizacji. Budynek jest położony w centralnym punkcie gminy, umożliwiając integrację społeczną wszystkich mieszkańców rozległej gminy.
Wskaźniki monitorowania realizacji projektu	Liczba osób korzystających z budynku [liczba osób/rok] Liczba zorganizowanych działań/warsztatów na rzecz integracji społecznej i pobudzenia przedsiębiorczości [liczba warsztatów/rok] Zakres wykonanych prac [audyt powykonawczy inwestycji]

Projekt nr 2 (główny)	
Nazwa Projektu	Doposażenie świetlic wiejskich na obszarze rewitalizacji
Obszar wsparcia	Społeczny, przestrzenno – funkcjonalny
Nazwa wnioskodawcy i podmiotu realizującego	Gmina Zambrów
Opis Projektu	Inwestycja zakłada doposażenie świetlic wiejskich celem organizacji działań społecznych. Świetlice zostaną doposażone w ogrzewanie oraz niezbędny sprzęt i pomoce dydaktyczne.
Lokalizacja projektu	Cały obszar rewitalizacji
Planowany koszt	1 200 000,00
Termin realizacji	2017-2023
Powiązanie projektu z celami rewitalizacji	1.3.Stworzenie miejsc umożliwiających integrację społeczną (przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu). 3.1.Zagospodarowanie zdegradowanych budynków użyteczności publicznej i ich adaptacja pod nowe funkcje publiczne.
Prognozowane rezultaty	Stan świetlic wiejskich na obszarze rewitalizacji jest niezadowalający i uniemożliwia prowadzenie działań społecznych w szczególności w sezonie zimowym (bak ogrzewania). Odpowiednie doposażenie świetlic stworzy miejsce do integracji społecznej mieszkańców.
Wskaźniki monitorowania realizacji projektu	Liczba osób korzystających z budynku [liczba osób/rok] Liczba zorganizowanych działań/warsztatów na rzecz integracji społecznej [liczba warsztatów/rok] Zakres wykonanych prac [audyt powykonawczy inwestycji]

Projekt nr 3 (główny)	
Nazwa Projektu	Zaadaptowanie placówki oświatowej na obszarze rewitalizacji na świetlicę oraz punkt przedszkolny
Obszar wsparcia	Społeczny, przestrzenno – funkcjonalny
Nazwa wnioskodawcy i podmiotu realizującego	Gmina Zambrów
Opis Projektu	Inwestycja zakłada doposażenie i rozbudowę placówki oświatowej celem utworzenia świetlicy i punktu przedszkolnego.

	W świetlicy będą odbywały się zajęcia dodatkowe dla uczniów.
Lokalizacja projektu	
Planowany koszt	1 000 000,00
Termin realizacji	2017-2023
Powiązanie projektu z celami rewitalizacji	1.3.Stworzenie miejsc umożliwiających integrację społeczną (przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu). 3.1.Zagospodarowanie zdegradowanych budynków użyteczności publicznej i ich adaptacja pod nowe funkcje publiczne.
Prognozowane rezultaty	Problem braku świetlic dla uczniów oraz przedszkola na obszarze rewitalizacji był kilkakrotnie zgłaszany podczas spotkań konsultacyjnych. Stworzenie świetlicy umożliwi prowadzenie działań edukacyjnych i integracyjnych dla uczniów.
Wskaźniki monitorowania realizacji projektu	Liczba uczniów korzystających z świetlicy i przedszkola [liczba osób/rok] Liczba zorganizowanych działań/warsztatów na rzecz integracji społecznej [liczba warsztatów/rok] Zakres wykonanych prac [audyt powykonawczy inwestycji]

Projekt nr 4 (główny)	
Nazwa Projektu	Organizacja zajęć dla seniorów na terenie świetlic (aktywni seniorzy)
Obszar wsparcia	Społeczny
Nazwa wnioskodawcy i podmiotu realizującego	Gmina Zambrów
Opis Projektu	Projekt polega na kompleksowym wsparciu seniorów zamieszkujących obszar rewitalizacji. Będzie miał charakter cyklicznych działań w rodzaju: spotkania z kulturą (wyjścia/wyjazdy do instytucji kultury), działania prozdrowotne (spotkania z dietetykami, lekarzami), działania integracyjne i aktywizujące (spotkania, zajęcia sportowe dla seniorów).
Lokalizacja projektu	Cały obszar rewitalizacji
Planowany koszt	200 000,00
Termin realizacji	2017-2023
Powiązanie projektu z celami rewitalizacji	1.1.Poprawa opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi. 1.3.Stworzenie miejsc umożliwiających integrację społeczną (przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu).

Prognozowane rezultaty	Projekt ma celu integrację osób starszych zagrożonych wykluczeniem społecznym.
Wskaźniki monitorowania realizacji projektu	Liczba osób biorących udział w zajęciach społecznych [na podstawie list obecności]

Projekt nr 5 (główny)	
Nazwa Projektu	Integracja społeczna na rzecz aktywizacji zawodowej na rewitalizowanym obszarze
Obszar wsparcia	Społeczny
Nazwa wnioskodawcy i podmiotu realizującego	Gmina Zambrów
Opis Projektu	Wsparciem zostaną objęte osoby zagrożone wykluczeniem społecznym. Zaplanowano m.in. działania: - Indywidualne i grupowe poradnictwo specjalistyczne (psychologiczne, prawne, doradztwo zawodowe); - Warsztaty prowadzenia gospodarstwa domowego (gospodarowania budżetem, zdrowego odżywiania się, rolę aktywnego spędzania czasu) ; - Trening kompetencji interpersonalnych; - Sfinansowanie zatrudnienia konsultanta ds. Osób Niepełnosprawnych; - Kurs komputerowy dla uczestników w zakresie podstawowym (ze szczególnym uwzględnieniem umiejętności poszukiwania pracy, przygotowywania aplikacji dla pracodawców). Zajęcia będą organizowane na terenie doposażonych świetlic na obszarze rewitalizacji.
Lokalizacja projektu	Cały obszar rewitalizacji
Planowany koszt	200 000,00
Termin realizacji	2017-2023
Powiązanie projektu z celami rewitalizacji	1.2.Zmniejszenie poziomu bezrobocia na terenie gminy. 1.3.Stworzenie miejsc umożliwiających integrację społeczną (przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu).
Prognozowane rezultaty	Projekt ma na celu zmniejszenie poziomu bezrobocia, szczególnie długotrwałego, który jest znacznym problemem na terenie obszaru rewitalizacji i całej gminy.

Wskaźniki monitorowania realizacji projektu

Liczba osób biorących udział w zajęciach społecznych [na podstawie list obecności]

Projekt nr 6 (główny)	
Nazwa Projektu	Integracja społeczna wszystkich grup społecznych
Obszar wsparcia	Społeczny
Nazwa wnioskodawcy i podmiotu realizującego	Gmina Zambrów
Opis Projektu	Projekt ma na celu integrację społeczną osób ze środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym i ich otoczenia, działania interwencyjne i profilaktyczne, animacja działań społecznych i zagospodarowanie otoczenia. Planuje się działania w zakresie aktywnej integracji oraz aktywizujące lokalną społeczność – działania o charakterze wspomagającym i towarzyszącym. Animowanie aktywności społeczności lokalnej, organizowanie działań wspierających więzi sąsiedzkie i ukierunkowanych na zwiększenie społecznej aktywności młodzieży, kobiet i seniorów. W ramach projektu planuje się organizację imprez i spotkań integracyjnych oraz wycieczek. Spotkania integracyjne organizowane będą na terenie zaadaptowanych i doposażonych świetlic.
Lokalizacja projektu	Cały obszar rewitalizacji
Planowany koszt	300 000,00
Termin realizacji	2017-2023
Powiązanie projektu z celami rewitalizacji	1.3.Stworzenie miejsc umożliwiających integrację społeczną (przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu).
Prognozowane rezultaty	Projekt ma na celu integrację społeczną mieszkańców obszaru rewitalizacji.
Wskaźniki monitorowania realizacji projektu	Liczba osób biorących udział w zajęciach społecznych [na podstawie list obecności]

Projekt nr 7 (główny)	
Nazwa Projektu	Zajęcia pozalekcyjne dla uczniów
Obszar wsparcia	Społeczny
Nazwa wnioskodawcy i podmiotu realizującego	Gmina Zambrów
Opis Projektu	Projekt zakłada realizację zajęć pozalekcyjnych w placówkach oświatowych na obszarze rewitalizacji. Za przygotowania planu zajęć pozalekcyjnych odpowiedzialny będzie dyrektor danej placówki. Plan ten powinien zapewniać realizację założonych celów i obejmować wszystkie zajęcia pozalekcyjne odbywające się na terenie szkoły. Wśród planowanych form aktywności pozalekcyjnej powinny znaleźć się zajęcia, które uzupełnią wiedzę uczniów mających problem z jej przyswojeniem w trakcie zajęć szkolnych oraz poszerzą wiedzę uczniów bardzo dobrze się uczących. Będą to zajęcia m.in.: • Wyrównawcze - pomagające nadrobić uczniom materiał szkolny i dostosować się do lepiej uczących się rówieśników; • Językowe, z naciskiem na język angielski; • Przedmiotów matematyczno- przyrodniczych. W odpowiednio zaadaptowanych świetlicach wiejskich będą organizowane także zajęcia integracyjne dla młodzieży w godzinach popołudniowych.
Lokalizacja projektu	Cały obszar rewitalizacji
Planowany koszt	300 000,00
Termin realizacji	2017-2023
Powiązanie projektu z celami rewitalizacji	1.3.Zwiększenie oferty edukacyjnej dla uczniów.
Prognozowane rezultaty	Projekt ma na celu integrację społeczną młodzieży oraz podniesienie kwalifikacji uczniów z obszaru rewitalizacji.
Wskaźniki monitorowania realizacji projektu	Liczba zorganizowanych zajęć pozalekcyjnych i integracyjnych [liczba godzin] Liczba uczniów korzystających z zajęć na podstawie list obecności [liczba uczniów]

9.2. Projekty uzupełniające

Projekty uzupełniające dopełniają prowadzoną politykę rewitalizacji. Niwelując problemy o charakterze społecznym, gospodarczym, przestrzenno-funkcjonalnym i środowiskowym stanowią ważny czynnik prowadzonej odnowy obszaru rewitalizacji gminy Zambrów.

Tabela 21. Lista projektów uzupełniających na obszarze rewitalizacji.

Lp.	Tytuł projektu i zakres projektu	Termin realizacji	Typ projektu, S-społeczny PF – przestrzenno-funkcjonalny	Szacunkowa kwota	Lokalizacja na obszarze rewitalizacji	Nazwa wnioskodawcy i podmiotu realizującego	Powiązanie z celami rewitalizacji	Sposób ich oceny i zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji
Projekt 1	Termomodernizacja budynków będących w zarządzie Gminy wraz z montażem odnawialnych źródeł energii Projekt zakłada termomodernizację budynków znajdujących się na obszarze rewitalizacji. Celem jest to poprawienie cech technicznych budynków w celu zmniejszenia zużycia energii dla potrzeb ogrzewania, wentylacji i przygotowania ciepłej wody użytkowej. W ramach projektu będą realizowane działania mające na celu ocieplenie zewnętrznych przegród budowlanych (ścian, dachu, stropodachu, stropu nad piwnicą) wymiana okien na okna szczelne, o niższej wartości współczynnika przenikania oraz wprowadzenie automatyki pogodowej oraz urządzeń regulacyjnych. W ramach projektu zostaną uwzględnione odnawialne źródła energii.	2017-2023	PF	1 000 000,00	Cały obszar rewitalizacji	Gmina Zambrów, zarządcy budynków	4.1.Ograniczenie zjawiska niskiej emisji i rozwój odnawialnych źródeł energii.	Liczba instalacji OZE [szt.]

Projekt 2	Usuwanie wyrobów azbestowych z terenu gminy	2017-2023	PF	1 000 000,00	Cały obszar rewitalizacji	Gmina Zambrów, zarządcy budynków	4.2. Usuwanie wyrobów azbestowych.	Powierzchnia utylizowanego azbestu [m ²]
Projekt 3	Przebudowa dróg gminnych wraz budową chodników i oświetlenia ulicznego Projekt zakłada przebudowę dróg na obszarze rewitalizacji oraz budowę nowych odcinków chodników i oświetlenia ulicznego.	2017-2023	PF	3 000 000,00	Cały obszar rewitalizacji	Gmina Zambrów	3.2. Poprawa atrakcyjności obszaru zdegradowanego oraz infrastruktury komunikacyjnej.	Długość zmodernizowanych dróg [km], liczba nowych opraw oświetleniowych [szt.]
Projekt 4	Budowa siłowni zewnętrznych i doposażenie placów zabaw na obszarze rewitalizacji	2017-2023	PF	500 000,00	Cały obszar rewitalizacji	Gmina Zambrów	3.2. Poprawa atrakcyjności obszaru zdegradowanego oraz infrastruktury komunikacyjnej.	Liczba zorganizowanych akcji związanych z promocją lokalnych produktów
Projekt 5	Wsparcie rolnictwa na obszarze rewitalizacji i gminy Działanie zakłada szkolenia dla rolników z gminy Zambrów, które wpłyną na poprawę jakości rolnictwa na omawianym obszarze.	2017-2023	PF	500 000,00	Cały obszar rewitalizacji	Gmina Zambrów	2.2. Wsparcie rolnictwa na obszarze rewitalizacji.	Liczba inwestycji w zakresie wsparcia rolnictwa [szt.]
Projekt 6	Wymiana kotłów na obszarze rewitalizacji	2017-2023	PF	1 000 000,00	Cały obszar rewitalizacji	Gmina Zambrów, zarządcy budynków	4.1. Ograniczenie zjawiska niskiej emisji i rozwój odnawialnych źródeł energii.	Liczba wymienionych kotłów [szt.]

Źródło: Opracowanie własne.

11. Mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami rewitalizacyjnymi

Zgodnie z Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 program rewitalizacji charakteryzuje się komplementarnością w kilku płaszczyznach:

Komplementarność przestrzenna

Komplementarność przestrzenna projektów rewitalizacyjnych oznacza, że przy ich wyznaczaniu wzięto pod uwagę miejsce planowanej realizacji – czy jest ono zlokalizowane w granicach obszaru rewitalizacji, a także czy jego realizacja wzmocni oddziaływanie innych działań, zapewniając kompleksowe wzmocnienie realizacji danego celu na całym obszarze wskazanym do rewitalizacji.

Komplementarność przestrzenna w LPR opiera się przede wszystkim na wyborze przedsięwzięć, które będą realizowane na obszarze rewitalizacji na terenie jednostek analitycznych nr II, IV i V. Wyznaczenie obszaru zdegradowanego i na tej podstawie określenie obszaru rewitalizacji oparte zostało o analizę wskaźnikową oraz przeprowadzone konsultacje społeczne. Wszystkie podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne realizowane będą na wyznaczonym obszarze rewitalizacji na terenie jednostek analitycznych nr II, IV i są z nim ściśle powiązane.

Jednocześnie stanowią odpowiedź na problemy zdiagnozowane na ww. obszarze. Dzięki realizacji zakładanych przedsięwzięć, pozytywne skutki widoczne będą na całym obszarze objętym LPR, ponieważ wiele z nich dotyczy miejsc lub obiektów użyteczności publicznej.

Realizacja przedsięwzięć będzie zapobiegać przenoszeniu się problemów (m.in. społecznych, gospodarczych, technicznych) na pozostałe obszary gminy Zambrów. Wszystkie przedsięwzięcia wskazane w LPR będą realizowane w takim zakresie, aby wzajemnie się dopełniać.

Komplementarność problemowa

Celem wszystkich przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest przede wszystkim poprawa jakości życia. Ponadto bardzo wiele zdefiniowanych projektów ma charakter przekrojowy – realizuje więcej niż jeden cel i dotyka szeregu aspektów (społecznych, przestrzennych, środowiskowych, technicznych) – co ukazano w liście projektów podstawowych i uzupełniających w punkcie „obszar wsparcia”.

Tabela 22. Komplementarność problemowa projektów rewitalizacji.

Projekt komplementarny		
Projekt społeczny	Zintegrowany projekt infrastrukturalny	Sposób powiązania
Integracja społeczna wszystkich grup społecznych	Adaptacja budynku świetlicy w Woli Zambrowskiej na Gminny Ośrodek Kultury	Stworzenie Gminnego Ośrodka Kultury na obszarze rewitalizacji stworzy zaplecze do organizacji integracji społecznej wszystkich mieszkańców gminy.
Organizacja zajęć dla seniorów na terenie świetlic (aktywni seniorzy) Integracja społeczna na rzecz aktywizacji zawodowej na rewitalizowanym obszarze	Doposażenie świetlic wiejskich na obszarze rewitalizacji	Odpowiednio zaadaptowane świetlice stworzą miejsce na realizację działań związanych z aktywizacją zawodową mieszkańców obszaru rewitalizacji. Obiekty zostaną dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych.
Zajęcia pozalekcyjne dla uczniów	Zaadaptowanie placówki oświatowej na obszarze rewitalizacji na świetlicę oraz punkt przedszkolny	Utworzenie świetlicy stworzy miejsce gdzie prowadzone będą działania w zakresie integracji uczniów oraz zwiększania ich kompetencji.

Źródło: Opracowanie własne.

Komplementarność proceduralno – instytucjonalna

W celu zapewnienia komplementarności proceduralno-instytucjonalnej konieczne jest zaprojektowanie takiego systemu zarządzania LPR, który pozwoli na współdziałanie na jego rzecz różnych instytucji.

System wdrażania LPR, został opisany szczegółowo w części zarządczej dokumentu łącznie z założeniami monitoringu (rozdział 13 System realizacji PR).

Rolę operatora rewitalizacji pełnić będzie Urząd Gminy Zambrów, z kluczową rolą koordynatora LPR. Takie rozwiązanie zapewni skuteczne zarządzanie LPR oraz pozwoli na kontynuację i uzupełnienie działań podejmowanych w ramach realizacji różnych polityk publicznych. Operator rewitalizacji będzie pełnił rolę wykonawczą i zarządczą. Jednak w celu zapewnienia jak największej efektywności działań, realizacja poszczególnych zadań może zostać zlecona odpowiednim jednostkom i podmiotom (posiadającym kompetencje, uprawnienia itp.).

Komplementarność proceduralno-instytucjonalna będzie przede wszystkim polegała na integracji i współpracy w ramach działań poszczególnych podmiotów (interesariuszy) zaangażowanych w proces rewitalizacji. Kluczowe znaczenie w tym zakresie będzie miała kooperacja pomiędzy operatorem rewitalizacji, a poszczególnymi wydziałami Urzędu Gminy Zambrów, jednostkami organizacyjnymi i pozostałymi interesariuszami procesu. Na poziomie proceduralnym komplementarność będzie zachowana poprzez mechanizmy wpisane w regulamin prac koordynatora programu.

Komplementarność międzyokresowa

Zaplanowanie sposobu wspierania procesów rewitalizacji w ramach polityki spójności 2014-2020 jest dokonywane na podstawie analizy i oceny oraz sformułowanych wniosków na temat dotychczasowego sposobu wspierania procesów rewitalizacji, jego skuteczności, osiągnięć i problemów wdrażania projektów. Projekty zaplanowane w Programie są komplementarne wobec przedsięwzięć już zrealizowanych w ramach polityki spójności na lata 2007-2013.

Działania te dotyczą przede wszystkim walki z bezrobociem, negatywnym zjawiskom patologii, wspieraniem przedsiębiorczości poprzez organizację kursów doszkalających dla mieszkańców. W zakresie środowiska naturalnego programy związane z termomodernizacją budynków mieszkalnych/użyteczności publicznej.

Wykaz zrealizowanych inwestycji na terenie gminy Zambrów przedstawiono poniżej:

- 1) Projekt pn.: „Termomodernizacja budynku Szkoły Podstawowej w miejscowości Poryte Jabłoń, gm. Zambrów” będący w trakcie oceny przez Urząd Marszałkowski. Projekt ubiega się o dofinansowanie w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020 w ramach: Osi Priorytetowej V Gospodarka niskoemisyjna, Działania 5.3 Efektywność energetyczna w sektorze mieszkaniowym i budynkach użyteczności publicznej, Poddziałania 5.3.1 Efektywność energetyczna w budynkach publicznych w tym budownictwo komunalne. Całkowita wartość projektu 519 111,00 zł, wnioskowana kwota dofinansowania 329 622,15 zł.
- 2) Zadanie pn. „Modernizacja oświetlenia ulicznego na energooszczędne w Gminie Zambrów” dofinansowanie ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku w formie pożyczki w kwocie 507.355,00 zł z czego kwota 101.000,00 zł została umorzona. Całkowita wartość zadania 634.194,00 zł. Zadanie zrealizowane w okresie październik 2011 – 15.05.2012 r.
- 3) Zadanie pn. „Budowa sieci wodociągowej na terenie gminy Zambrów” dofinansowane z PROW na lata 2007-2013 w kwocie 56 685,00 zł realizowane w okresie 30.03.2015 r.-30.06.2015 r. Całkowity koszt zadania 139 777,86 zł.
- 4) Zadanie pn. „Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie gminy Zambrów” dofinansowane ze środków PROW 2007-2013 w kwocie 558 682,00 zł realizowane w okresie 11.04.2014 r. – 31.12.2014 r. Całkowity koszt zadania 1 374 359,04 zł.

- 5) Zadanie pn. „Uporządkowanie gospodarki ściekowej poprzez budowę kanalizacji sanitarnej i budowę przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie gminy Zambrów” dofinansowane ze środków PROW 2007-2013 w kwocie 1 995 404,00 zł realizowane w okresie 2012 -2013. Całkowity koszt zadania 3 275 335,50 zł.
- 6) Zadanie pn. „Budowa kanalizacji sanitarnej w Woli Zambrowskiej” dofinansowane ze środków PROW 2007-2013 w kwocie 1 312 799,00 zł zrealizowane w okresie 2009-2010. Całkowity koszt zadania 2 148 131,00 zł.
- 7) Zadanie pn. Remont i wyposażenie świetlic wiejskich w miejscowościach Wiśniewo i Wdziękoń Drugi dofinansowane ze środków PROW 2007-2013 w kwocie 189 392,00 zł zrealizowane w 2011 roku. Całkowity koszt zadania 290 985,75 zł.
- 8) Zadanie pn. Modernizacja i wyposażenie świetlicy wiejskiej w miejscowości Rykacze dofinansowane ze środków PROW 2007-2013 w kwocie 153 945,00 zł zrealizowane w 2014 roku. Całkowity koszt zadania 293 640,52 zł.
- 9) Zadanie pn. Remont drogi gminnej nr 6058B Zambrów-Wądołki Bućki-Stare Wądołki-Krajewo Korytki-droga krajowa nr 8 dofinansowane ze środków PROWP 2007-2013 w kwocie 852 875,01 zrealizowane w 2008-2009. Całkowite koszty zadania 1 705 750,02 zł.
- 10) Zadanie pod nazwą "Usuwanie wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Zambrów" współfinansowane przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku. Powyższe zadanie realizowane było w okresie od 22 kwietnia 2015 r. do 2 września 2015 r.
- 11) Zadanie pod nazwą "Usuwanie wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Zambrów" współfinansowane przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku. Powyższe zadanie realizowane było w okresie od dnia 10 maja 2016 roku do dnia 21 października 2016 r.
- 12) Remont nawierzchni drogi dojazdowej do pól od wsi Brajczewo-Sierzputy do wsi Łosie Dołęgi – odcinek o długości 2400 m (z dofinansowaniem ze strony Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego w wysokości 90 tys. zł).
- 13) Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Ciecioriki. Koszt tej inwestycji to ok. 1 mln 100 tys. zł, z czego dofinansowanie ze środków unijnych ok. 700 tys. zł.
- 14) Usuwanie wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Zambrów za kwotę 147 tys. zł (z dofinansowaniem ze środków WFOŚiGW w wysokości 120 tys. zł).
- 15) Dofinansowanie ze środków UE w ramach PROW 2007-2013 w wysokości 80% wartości zadania (280 tys. zł) na remont świetlicy we wsi Długobórz Pierwszy i budowę parkingu przed świetlicą we wsi Konopki-Jałbrzyków Stok (25 tys. zł). Całkowity koszt tego zadania wyniósł 350 tys. zł..

- 16) Doksztalcanie uczniów w szkołach podstawowych klasach I-III oraz zakup pomocy naukowych dofinansowane w ramach POKL w kwocie 150 000 zł.
- 17) Termomodernizacja szkół Stary Laskowiec, Stare Zakrzewo, Osowiec dofinansowane ze środków zewnętrznych w kwocie 180 000,00 zł.
- 18) Budowa boisk sportowych: Poryte Jabłoń, Wola Zambrowska, Stary Skarżyn i Wiśniewo dofinansowane w ramach PROW 2007-2013 w kwocie 450 000,00 zł.
- 19) Budowa drogi powiatowej Grzymały – Zagroby-Łętownica – Czartosy będącej w zarządzie gminy Zambrów dofinansowanej z Narodowego Programu Przebudowy Dróg Lokalnych. Zrealizowana w 2009 roku. Koszt budowy drogi to 1 mln 90 tys. zł, w tym dofinansowanie w kwocie 544 tys. zł.
- 20) Remont świetlic wiejskich w miejscowościach: Wola Zambrowska, Przeździecko Mroczy i Tabędz dofinansowanych ze środków PROW na lata 2007-2013 w kwocie 94 000,00 zł.
- 21) Remont świetlic wiejskich w miejscowościach Łady Polne i Zagroby Zakrzewo dofinansowany ze środków PROW 2007-2013 w kwocie 134 000 zł.
- 22) Remont świetlic we wsiach Krajewo Ćwikły i Konopki Jałbrzyków Stok dofinansowane ze środków PROW 2007-2013 w kwocie 146 000 zł.

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne bazują na poprzednich doświadczeniach Gminy zdobytych podczas realizacji projektów inwestycyjnych Narzędziem służącym trwałemu zintegrowaniu działań w ujęciu międzyokresowym będzie również ewaluacja Programu.

Komplementarność źródeł finansowania

Komplementarność źródeł finansowania projektów rewitalizacyjnych, znajdujących się zarówno na liście projektów podstawowych jak i określonych jako projekty uzupełniające, będzie polegać na umiejętnym łączeniu własnych środków budżetowych ze wsparciem dostępnym w ramach środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności, z wykluczeniem ryzyka podwójnego dofinansowania.

W ramach realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji dopuszcza się także możliwość wsparcia procesu rewitalizacji środkami prywatnymi, szczególnie w zakresie realizacji projektów uzupełniających.

11. Indykatywne ramy finansowe projektów rewitalizacyjnych

W rozdziale przedstawiono potencjalne źródła finansowania Lokalnego Programu Rewitalizacji gminy Zambrów oraz indykatywne ramy finansowe projektów głównych rewitalizacji.

Pełna realizacja LPR wymaga zaangażowania wysokich środków finansowych, często przewyższających możliwości Gminy co wiąże się z koniecznością aktywnego stosowania różnych wariantów montażu finansowego, przy udziale: środków własnych, celowych środków publicznych, instrumentów zwrotnych, a także Funduszy Europejskich.

Podstawowe źródła pozyskiwania środków zewnętrznych obejmują:

- środki Unii Europejskiej – m. in. fundusze strukturalne i inwestycyjne: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Społeczny, Fundusz Spójności, Instrument Łącząc Europę, Europejski Fundusz na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich,
- środki budżetu państwa – przewidziane na współfinansowanie projektów, jak i jako niezależne źródło finansowania,
- środki budżetów samorządów – wojewódzkich, powiatowych – na współfinansowanie projektów lub jako niezależne źródło finansowania,
- inne środki publiczne – np. fundusze celowe z NFOŚiGW / WFOŚiGW, PFRON
- środki prywatne – np. środki wspólnot mieszkaniowych,
- kredyty, pożyczki, obligacje komunalne i inne narzędzia i instrumenty finansowe kierowane do JST, wspólnot i spółdzielni mieszkaniowych.

11.1 Plan finansowy LPR

W tabeli poniżej przedstawione zostały szacowane wartości projektów ujętych na liście projektów podstawowych i uzupełniających, a także potencjalne źródła ich finansowania. Z uwagi na brak szczegółowych informacji dotyczących projektów niemożliwe jest precyzyjne określenie wkładu własnego jak i źródła oraz poziomu dofinansowania zewnętrznego, stąd w tabeli pojawiają się jedynie szacowane wartości ogólne projektów. Ostateczne kwoty kosztów całkowitych i kosztów kwalifikowalnych zostaną dookreślone we wnioskach aplikacyjnych na etapie naboru wniosków o dofinansowanie w ramach poszczególnych działań, funduszy lub programów, do których dany projekt zostanie skierowany.

Tabela 23. Propozycja finansowania projektów głównych rewitalizacji.

Lp.	Nazwa Projektu	Podmiot realizujący	Szacowana wartość projektu (zł)	Źródło finansowania
1	Adaptacja budynku świetlicy w Woli Zambrowskiej na Gminny Ośrodek Kultury	Gmina Zambrów	2 000 000,00	Środki RPO WP, środki własne gminy, inne środki
2	Doposażenie świetlic wiejskich na obszarze rewitalizacji	Gmina Zambrów	1 200 000,00	Środki RPO WP, środki własne gminy, inne środki
3	Zaadaptowanie placówki oświatowej na obszarze rewitalizacji na świetlicę oraz punkt przedszkolny	Gmina Zambrów	1 000 000,00	Środki RPO WP, środki własne gminy, inne środki
4	Organizacja zajęć dla seniorów na terenie świetlic (aktywni seniorzy)	Gmina Zambrów	200 000,00	Środki RPO WP, środki własne gminy, inne środki
5	Integracja społeczna na rzecz aktywizacji zawodowej na rewitalizowanym obszarze	Gmina Zambrów	200 000,00	Środki RPO WP, środki własne gminy, inne środki
6	Integracja społeczna wszystkich grup społecznych	Gmina Zambrów	300 000,00	Środki RPO WP, środki własne gminy, inne środki
7	Zajęcia pozalekcyjne dla uczniów	Gmina Zambrów	300 000,00	Środki RPO WP, środki własne gminy, inne środki

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 24. Propozycja finansowania projektów uzupełniających rewitalizacji.

Lp.	Nazwa Projektu	Szacunkowa wartość	Źródło finansowania
1	Termomodernizacja budynków będących w zarządzie Gminy wraz z montażem odnawialnych źródeł energii	1 000 000,00	Środki RPO WP, środki NFOŚiGW, WFOŚiGW, środki gminne, inne środki
2	Usuwanie wyrobów azbestowych z terenu gminy	1 000 000,00	Środki NFOŚiGW, WFOŚiGW, inne środki
3	Przebudowa dróg gminnych wraz budową chodników i oświetlenia ulicznego	3 000 000,00	Środki RPO WP, środki PROW, środki gminne, inne środki
4	Budowa siłowni zewnętrznych i doposażenie placów zabaw na obszarze rewitalizacji	500 000,00	Środki RPO WP, środki PROW, środki gminne, inne środki
5	Wsparcie rolnictwa na obszarze rewitalizacji i gminy	2 000 000,00	Środki RPO WP, środki PROW, środki gminne, inne środki
6	Wymiana kotłów n obszarze rewitalizacji	2 000 000,00	Środki RPO WP, środki gminne, inne środki

Źródło: Opracowanie własne.

12. Mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców i innych podmiotów i grup aktywnych na terenie gminy w proces rewitalizacji

Partycypacja społeczna Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Zambrów rozumiana jako proces, będzie realizowana na etapie przygotowania programu i jego aktualizowania oraz na etapie realizacji, w tym oceny programu.

Etap przygotowania

LPR został opracowany był metodą partycypacji społecznej przy dużym zaangażowaniu mieszkańców Gminy Zambrów, a także radnych, sołtysów, przedsiębiorców, przedstawicieli organizacji pozarządowych oraz działaczy kultury i liderów opinii publicznej.

Podczas opracowania dokumentu wykorzystano następujące formy współpracy:

- Przeprowadzono badania ankietowe zarówno w formie elektronicznej jak i badania bezpośrednie,
- Zorganizowano konsultacje społeczne, w trakcie których omówiono wyznaczony obszar rewitalizacji i cele rewitalizacji, a także wyniki przeprowadzonych badań ankietowych,
- Prowadzono nabór projektów rewitalizacyjnych,
- Zorganizowano konsultacje społeczne, w trakcie których omawiano wytypowane projekty rewitalizacyjne,
- Przeprowadzono warsztaty z partnerami projektów rewitalizacyjnych, tj. przedstawicielami instytucji, planującymi realizować lub współrealizować projekty rewitalizacyjne na wyznaczonym obszarze rewitalizacji,
- Ostateczna wersja dokumentu została wyłożona do publicznego wglądu (o czym poinformowano 7 dni wcześniej na stronie internetowej Gminy Zambrów. Dokument dostępny był w wersji papierowej w Urzędzie Gminy Zambrów i w wersji elektronicznej na oficjalnej stronie internetowej Gminy Zambrów.

Etap wdrażania

Dla prawidłowej realizacji działań przyjętych w Programie Rewitalizacji konieczne jest silne i trwałe partnerstwo między różnymi podmiotami zaangażowanymi w prowadzenie procesu rewitalizacji, a szczególnie we wdrażanie i ocenę efektów programu rewitalizacji. Kontrolę nad prawidłową realizacją Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Zambrów będą pełnić lokalni liderzy, przedstawiciele organizacji społecznych i pozarządowych, przedsiębiorstw, itp. Angażowani oni będą w konsultacje

poszczególnych projektów rewitalizacyjnych oraz na etapie oceny realizacji całego programu. Formalnie funkcje te będzie pełnił koordynator projektu, który po uchwaleniu dokumentu przejmie funkcje na etapie wdrażania.

Konsultacje będą organizowane w formie pisemnej oraz w formie spotkań otwartych i indywidualnych z instytucjami szczególnie zainteresowanymi wybranymi projektami. Nad prawidłowym przebiegiem konsultacji będzie czuwać Referat Rolnictwa i Rozwoju Gospodarczego Urzędu Gminy Zambrów. Do jego zadań w zakresie partycypacji społecznej będzie należało przygotowanie procesu konsultacji i aktywne angażowanie przedstawicieli interesariuszy do prac nad projektami rewitalizacyjnymi oraz nad oceną programu. Referat będzie także odpowiedzialny za organizację spotkań konsultacyjnych.

[Etap monitorowania](#)

Etap monitorowania w kontekście partycypacji społecznej został opisany w poniższym rozdziale.

Koordynator projektu, który docelowo zostanie powołany jako społeczny organ wsparcia i nadzoru nad realizacją działań rewitalizacyjnych, będzie współpracował z organami administracji samorządowej, które będą głównym wykonawcą przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Mieszkańcy oraz wszyscy interesariusze Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Zambrów zostaną włączeni we wdrażanie i monitorowanie działań poprzez:

- Spotkania informacyjno-konsultacyjne w celu przekazywania informacji na temat postępu we wdrażaniu projektów rewitalizacyjnych co najmniej raz w roku,
- Opracowanie ewaluacji mid-term i ex-post z realizacji LPR wraz z uzyskaniem opinii mieszkańców na temat efektywności przeprowadzonych działań rewitalizacyjnych,
- Możliwość wystąpienia z wnioskiem o aktualizację dokumentu,
- Opiniowanie zgłoszonych wniosków o aktualizację dokumentu przez koordynatora projektu.

13. System realizacji programu rewitalizacji, monitoring i ewaluacja

13.1. Wdrażanie i aktualizacja

Podstawą skuteczności realizacji celów i założeń Lokalnego Programu Rewitalizacji jest system jego wdrażania. Pierwszym punktem wdrożenia Lokalnego Programu Rewitalizacji będzie przyjęcie Programu stosowną uchwałą Rady Gminy.

Koordynatorem całego procesu wdrażania rewitalizacji będzie Urząd Gminy Zambrów, który jako instytucja samorządowa posiada odpowiedni potencjał organizacyjny oraz doświadczenie niezbędne do realizacji tego zadania, Wójt Gminy Zambrów wyznaczy pracownika (pracowników) odpowiedzialnego za wsparcie wszystkich powyższych organów w realizacji ich zadań.

Wykaz zadań wyznaczonego koordynatora:

- Współpraca ze wszystkimi podmiotami zaangażowanymi w realizację programu,
- Koordynowanie działań projektowych wymagających jednoczesnego zaangażowania jednostek i spółek gminy oraz strony społecznej,
- Składanie wniosków i pozyskiwanie środków zewnętrznych na realizację projektów,
- Ocena projektów zgłoszonych do realizacji na obszarze objętym rewitalizacją pod kątem osiągnięcia celów programu,
- Przygotowywanie aktualizacji programu, w tym w szczególności wykazu projektów i przedsięwzięć,
- Promocja LPR,
- Organizacja i wdrażanie systemu monitorowania programu,
- Dokonywanie okresowych przeglądów realizacji projektów,
- Sporządzanie raportów okresowych oraz raportu końcowego z realizacji LPR,
- Współpraca z innymi referatami Urzędu Gminy w zakresie realizacji LPR.

Wdrażanie lokalnego programu rewitalizacji wymaga zaangażowania lokalnych partnerów z sektora: publicznego, społecznego i gospodarczego. Realizacja niniejszego programu wiąże się z udziałem podmiotu zarządzającego i koordynującego poszczególne działania także w procesie monitoringu i oceny programu (przede wszystkim zapewnienie zgodności z harmonogramem realizacji programu rewitalizacji).

W ramach wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji należy monitorować zgodność jego realizacji z dokumentami w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego, w tym:

- potencjalnych konieczności zmian w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta,
- potencjalnych konieczności zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Proces rewitalizacji, podlegać może wpływowi czynników zewnętrznych, co wymusza konieczność założenia okresowej aktualizacji LPR oraz aktualizacji nadzwyczajnej w razie zaistnienia takiej konieczności.

Aktualizacja, o ile zaistnieją ku niej odpowiednie przesłanki, dokonywana będzie co najmniej raz w roku wraz z przedłożeniem Radzie Gminy sprawozdania z realizacji Programu.

Procedura okresowej aktualizacji LPR obejmuje następujące kroki:

- Zainteresowane podmioty, działające na obszarach wskazanych do rewitalizacji w ramach Programu lub zainteresowane podjęciem działań, w zakresie przyczyniającym się do realizacji celów rewitalizacji, zgłaszają propozycje projektów w formie pisemnej do Urzędu Gminy Zambrów,
- Wójt po skonsultowaniu z właściwymi wydziałami Urzędu Gminy, oraz po zapoznaniu się z opinią koordynatora dokonuje weryfikacji zgłoszonych propozycji i wydaje opinię odnośnie włączenia lub odmowy włączenia zgłoszonego działania bądź innej proponowanej zmiany do LPR,
- Odpowiedni Referat raz do roku przygotowuje dla Wójta propozycje zmian lub aktualizacji Programu,
- Jeżeli planowane zmiany wymagają: włączenia do LPR nowych projektów, modyfikacji założonych celów bądź też wyznaczonych kierunków działań warunkujących powodzenie rewitalizacji – Wójt podejmuje decyzję o przystąpieniu do aktualizacji dokumentu.

Wniosek o umieszczenie projektu w Lokalnym Programie Rewitalizacji dla Gminy Zambrów	
Typ projektu	
☐ Inwestycyjny	☐ Społeczny
Tytuł projektu	
Lokalizacja projektu Na obszarze rewitalizacji	
Przewidywany termin rozpoczęcia i zakończenia	
Opis projektu	
Finansowanie projektu	

Szacowany koszt realizacji		
Źródło finansowania		
Udział środków własnych		
Planowane efekty realizacji działania		
Powierzchnia odnowionych budynków		
Liczba utworzonych miejsc pracy		
Inne efekty		
Informację o wnioskodawcy		
	Nazwa	
	Adres	
	Tel/fax/mail	
	Osoba kontaktowa	

13.2. Monitoring i ewaluacja

Zapewnieniu efektywności prowadzonych działań rewitalizacyjnych służyć będzie proces monitoringu i ewaluacji.

Monitorowanie Programu Rewitalizacji obejmuje:

- rejestrowanie rezultatów realizacji celów,
- rejestrowanie procesów społecznych, gospodarczych i przestrzennych zachodzących w obszarze rewitalizacji,
- obserwację zewnętrznych uwarunkowań realizacji Programu, w tym zmian w kierunkach polityki regionalnej i krajowej,
- rejestrowanie rezultatów projektów inwestycyjnych oraz społecznych, których realizacja wymaga przeprowadzenia wcześniejszych projektów inwestycyjnych oraz kontynuowanych projektów społecznych z poprzedniego okresu programowania.

Na podstawie danych z monitoringu przeprowadzana będzie bieżąca i okresowa ocena programu rewitalizacji, zarówno w zakresie uzyskiwanych rezultatów i aktualności przyjętych założeń.

Za przeprowadzanie procesu monitoringu odpowiedzialny będzie powołany koordynator projektu.

W ramach przeprowadzanego monitoringu konieczne będzie:

- Sporządzanie raportów z realizacji Programu Rewitalizacji,

- Publikowanie opracowanych wyników sprawozdań na stronie internetowej Urzędu Gminy Zambrów,
- Ocena ewentualnej zmiany lub aktualizacji Programu Rewitalizacji.

Stopień wdrażania oraz postępy w realizacji konkretnych projektów powinny być monitorowane za pomocą karty monitoringowej projektu (karty będą wykorzystywane w trakcie sporządzania raportów monitoringowych). Przedstawiony poniżej wzór karty oceny projektów powinien zostać wypełniony przez poszczególne podmioty wykonawcze po zakończeniu realizacji projektu. Dzięki kartom monitoringowym możliwe będzie monitorowanie rezultatu z perspektywy pojedynczej inwestycji, co umożliwi opisanie i porównanie efektów w sposób przejrzysty i jednoznaczny.

Tabela 25. Wzór karty monitoringu realizacji projektu.

Karta monitoringu realizacji projektu	
Podmiot realizujący projekt/podprojekt	
Nazwa projektu/podprojektu	
Opis zrealizowanych działań w roku sprawozdawczym	
Środki finansowe poniesione na realizację projektu/podprojektu w tym wartość dofinansowania [%]	
Możliwe ryzyka dalszej realizacji projektu	
Proponowane działania minimalizujących ryzyka	

Źródło: Opracowanie własne.

Po zakończeniu obowiązywania Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Zambrów przeprowadzona zostanie ewaluacja, która pozwoli na ocenę stopnia realizacji zakładanych celów rewitalizacji, stopień, zakres oraz trwałość zmian jakie zaszły na obszarze objętym rewitalizacją na skutek wdrażania programu. Raport ewaluacyjny zostanie opracowany po zakończeniu okresu obowiązywania niniejszego programu i zakończeniu wdrażania większości ujętych w nim działań, tak aby możliwe było dokonanie rzetelnej oceny ich efektów.

Za wykonanie raportu ewaluacyjnego odpowiedzialny będzie powołany koordynator.

Przewiduje się, iż mierząc stopień zmian zachodzących na terenie objętym działaniami rewitalizacyjnymi, przy opracowywaniu raportu ewaluacyjnego Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Zambrów wykorzystany zostanie zestaw wskaźników rezultatu, odnoszących się do wskaźników problemowych które zostały zaplanowane do rozwiązania w ramach LPR w sferach społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej gminy.

Lista wskaźników rezultatu została przedstawiona w poniższej tabeli.

Tabela 26. Wskaźniki rezultatu dla procesu ewaluacji.

Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa	Oczekiwana zmiana	Źródło danych
Liczba bezrobotnych w przeliczeniu na 100 osób	4,05	Spadek	PUP w Zambrowie
Liczba osób długotrwale bezrobotnych w przeliczeniu na 100 osób	2,30	Spadek	PUP w Zambrowie
Korzystający ze świadczeń pomocy społecznej w przeliczeniu na 100 osób	10,60	Spadek	GOPS w Zambrowie
Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w rejestrze REGON w przeliczeniu na 100 osób	7,04	Wzrost	Urząd Gminy Zambrów
Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w rejestrze REGON w przeliczeniu na 100 osób	0,52	Wzrost	Urząd Gminy Zambrów
Liczba termomodernizowanych obiektów użyteczności publicznej	0	Wzrost	Urząd Gminy Zambrów
Liczba doposażonych świetlic	0	Wzrost	Urząd Gminy Zambrów

Źródło: Opracowanie własne.

Przeprowadzony proces ewaluacji stanowić będzie materiał umożliwiający wskazanie działań naprawczych w procesie rewitalizacji oraz zaprogramowanie kolejnych działań rewitalizacyjnych, które powinny zostać ujęte w zaktualizowanym programie lub innym, równoważnym dokumencie.

14. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko

Spis tabel

Tabela 1. Powierzchnia sołectw na terenie gminy Zambrów.....	17
Tabela 2. Jednostki analityczne gminy Zambrów.....	20
Tabela 3. Świetlice wiejskie z podziałem na sołectwa.....	43
Tabela 4. Wyniki sprawdzianu klas VI – język polski.....	47
Tabela 5. Wyniki sprawdzianu klas VI – matematyka.....	47
Tabela 6. Wyniki sprawdzianu klas VI – język angielski.....	48
Tabela 7. Dogi powiatowe na terenie gminy Zambrów.....	49
Tabela 8. Frekwencja wyborcza w wyborach prezydenckich w 2015 roku.....	52
Tabela 9. Wykaz cyklicznych wydarzeń kulturalnych na terenie gminy Zambrów.....	55
Tabela 10. Liczba podmiotów gospodarczych wg sekcji działów PKD raz sektorów własnościowych na terenie gminy Zambrów.....	56
Tabela 11. Charakterystyka gospodarstw rolnych w gminie Zambrów.....	60
Tabela 12. Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków w gminie Zambrów.....	61
Tabela 13. Charakterystyka sieci wodociągowej na terenie gminy Zambrów (stan na 31.12.2016 r.).....	68
Tabela 14. Charakterystyka sieci kanalizacyjnej na terenie gminy Zambrów (stan na 31.12.2016 r.).....	68
Tabela 15. Wskaźnik sumaryczny wyznaczony dla strefy społecznej.....	73
Tabela 16. Wskaźnik sumaryczny wyznaczony dla sfery gospodarczej.....	74
Tabela 17. Wskaźnik sumaryczny wyznaczony dla sfery technicznej, przestrzenno – funkcjonalnej i środowiskowej.....	75
Tabela 18. Wskaźniki degradacji dla jednostek analitycznych na terenie gminy Zambrów.....	76
Tabela 19. Lista projektów uzupełniających na obszarze rewitalizacji.....	98
Tabela 20. Komplementarność problemowa projektów rewitalizacji.....	101
Tabela 21. Propozycja finansowania projektów głównych rewitalizacji.....	106
Tabela 22. Propozycja finansowania projektów uzupełniających rewitalizacji.....	107
Tabela 23. Wzór karty monitoringu realizacji projektu.....	113
Tabela 24. Wskaźniki rezultatu dla procesu ewaluacji.....	114

Spis rysunków

Rysunek 1. Granice administracyjne Gminy Zambrów.....	12
Rysunek 2. Podział administracyjny powiatu zambrowskiego.....	13
Rysunek 3. Wskaźnik degradacji obszarów ze względu na wysoką liczbę mieszkańców w wieku produkcyjnym w stosunku do liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym (obszar najbardziej problemowy oznaczony najintensywniejszym kolorem).....	26
Rysunek 4. Wskaźnik degradacji obszarów ze względu na wysoką liczbę przyznanych świadczeń społecznych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej (obszar najbardziej problemowy oznaczony najintensywniejszym kolorem).....	31
Rysunek 5. Wskaźnik degradacji obszarów ze względu na wysoką liczbę popełnionych przestępstw na 100 mieszkańców jednostki analitycznej (obszar najbardziej problemowy oznaczony najintensywniejszym kolorem).....	33
Rysunek 6. Wskaźnik degradacji obszarów ze względu na wysoką liczbę popełnionych wykroczeń na 100 mieszkańców jednostki analitycznej (obszar najbardziej problemowy oznaczony najintensywniejszym kolorem).....	34
Rysunek 7. Wskaźnik degradacji obszarów ze względu na wysoką liczbę przyznanych niebieskich kart na 100 mieszkańców jednostki analitycznej (obszar najbardziej problemowy oznaczony najintensywniejszym kolorem).....	35
Rysunek 8. Wskaźnik degradacji obszarów ze względu na wysoką liczbę bezrobotnych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej (obszar najbardziej problemowy oznaczony najintensywniejszym kolorem).....	39

Rysunek 9. Wskaźnik degradacji obszarów ze względu na wysoką liczbę długotrwale bezrobotnych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej (obszar najbardziej problemowy oznaczony najintensywniejszym kolorem).....	41
Rysunek 10. Dostęp do placówek oświatowych, kulturowych i sportowych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej.....	46
Rysunek 11. Wskaźnik degradacji obszarów ze względu na wysoką liczbę zdarzeń drogowych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej (obszar najbardziej problemowy oznaczony najintensywniejszym kolorem).....	51
Rysunek 12. Wskaźnik degradacji obszarów ze względu na niską liczbę organizacji społecznych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej (obszar najbardziej problemowy oznaczony najintensywniejszym kolorem).....	54
Rysunek 13. Wskaźnik degradacji obszarów ze względu na niską liczbę podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej (obszar najbardziej problemowy oznaczony najintensywniejszym kolorem).....	57
Rysunek 14. Wskaźnik degradacji obszarów ze względu na niską liczbę nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców jednostki analitycznej (obszar najbardziej problemowy oznaczony najintensywniejszym kolorem).	59
Rysunek 15. Kościół parafialny pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Tabędzu.	64
Rysunek 16. Wskaźnik degradacji obszarów ze względu na wysoką liczbę zabytków na 1 km ² jednostki analitycznej (obszar najbardziej problemowy oznaczony najintensywniejszym kolorem).....	65
Rysunek 17. Prezentacja przestrzenna wskaźnika – liczba budynków wybudowanych przed rokiem 89 w stosunku do wszystkich budynków na terenie jednostki analitycznej.	67
Rysunek 18. Wskaźnik degradacji obszarów ze względu na wysoką liczbę budynków zawierających azbest na 1 km ² jednostki analitycznej (obszar najbardziej problemowy oznaczony najintensywniejszym kolorem).71	71
Rysunek 19. Wyznaczony obszar rewitalizacji na terenie gminy Zambrów.	79
Rysunek 20. Zasięg przestrzenny podobozaru I.	80
Rysunek 21. Zasięg przestrzenny podobozaru II.	82
Rysunek 22. Zasięg przestrzenny podobozaru III.	85

Spis wykresów

Wykres 1. Liczba mieszkańców gminy Zambrów w latach 2010 – 2015.	22
Wykres 2. Liczba mieszkańców z podziałem na sołectwa na terenie gminy Zambrów w roku 2015.	23
Wykres 3. Gęstość zaludnienia na km ² jednostki analitycznej gminy Zambrów.	24
Wykres 4. Przyrost naturalny na terenie gminy Zambrów.	24
Wykres 5. Saldo migracji na terenie gminy Zambrów.	25
Wykres 6. Mieszkańcy z podziałem na grupy ekonomiczne w latach 2010 – 2015 na terenie gminy Zambrów.	25
Wykres 7. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w latach 2010 – 2015.	28
Wykres 8. Powody przyznania świadczeń społecznych rodzinom na terenie gminy Zambrów w roku 2015.	28
Wykres 9. Świadczenia ze względu na niepełnosprawność na terenie gminy Zambrów.	29
Wykres 10. Świadczenia ze względu na długotrwłą chorobę na terenie gminy Zambrów.	30
Wykres 11. Liczba popełnianych przestępstw na terenie gminy Zambrów.	32
Wykres 12. Liczba bezrobotnych na terenie gminy Zambrów w latach 2010 -2015.	37
Wykres 13. Stopa bezrobocia na terenie sołectw gminy Zambrów w roku 2015.	38
Wykres 14. Liczba długotrwale bezrobotnych na terenie gminy Zambrów.	40
Wykres 15. Liczba czytelników w bibliotekach na terenie gminy Zambrów , w gminach na terenie powiatu w 2015 roku [osoby].	44
Wykres 17. Liczba podmiotów gospodarczych na terenie gminy Zambrów w latach 2010 – 2015.	55
Wykres 17. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2014 roku w wybranych podlaskich gminach oraz gminach sąsiednich [szt.].	58

Wykres 18. Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na terenie gminy Zambrów w latach 2010 – 2015.....	58
Wykres 19. Rozkład struktury wiekowej budynków mieszkalnych w gminie Zambrów na podstawie grupy ankietowanej.....	66
Wykres 20. Procentowy udział wyrobów azbestowych z podziałem na sołectwa.....	70